

Ауора коллуктуси

1937 №5

112/8-34

ВК(в)Р-ның тарыжың ургенув тадыгыртъ

ВК(в)Р-ның тарыжың çазувсылаға қат

Menin oýmca, ВК(в)Р-ның тарыжың çөнідеги оқув kitapтарымыздыñ қанақаттанарлықсыз болуына vastь-vastь үс себер бар. Қанақаттанарлықсыз болатын бир себери, olарда ВК(в)Р-ның тарыжың elimizdin тарыжың мен vajла-ныстырмай айтлады; тақы бир себери, olарда marksistik qaçetti tysindiriyv volmastan, tek aqымдардың kyresindegi oқығалар мен paktilderdi әngime etyv men, çaj çазув мен тылады; тақы да бир себери, olардың қурылысы ду-ғыс volmajды, oқығаларды дәvirge belyvi дуғыс volmajды.

Mundaj кемciliklerden arıyuv ycin avtorlar бир сырыга çайлар мен сапасувь керек.

Birinciden, оқув kitapының әр бир таравының (ja beliminin) aldında eldin ekonomjikalық çана sajasij çайы çөнінде қысқаса тарыжың дәjekteme çазув керек. ВК(в)Р-ның тарыжың мунсыз тарыжың сыжақты volmajды, өткен ister çайндақы ystirt, tysiniksiz әngime сыжақты volыp сыюады.

Ekinciden, SSSR da kapitalizm дәvirinde partijanың çана çумысы тавының icinde aqымдар мен praksijalардың толыр çatқандығын көсететін paktilderdi қана айтър qojмай, sonь мен birge, vul paktiler çөнінде marksistik tysinik te берyv керек, munda: a) revolytsijadan virьnoь Resejde kapitalizm турғысынан қарақанда çана, sol zamannyң tapтарының da, eski kapitalizmge dejingi tapтардың da volқандығын, b) eldin usaq virçuvazija-лық сыратын, c) partijanың çана çумысы тавының icinde толыр çatқан aqымдар мен praksijalардың volуына қолajы çақдай retinde, — çумысы тавь sostавының ala-қулабығын көсетyv керек. Munsyz praksijalar мен aqымдардың көр volқан себери tysiniksiz volыp қалады.

Ycinciden, aqымдар мен praksijalардың қатты cijelenisken kyresinin paktilerin тек çaj әngime picininde қана айтър qojмай керек, sonь мен birge, vul paktilerge marksistik tysinik te берyv керек, onda volceviktierdin volceviktikke қарсы aqымдар мен çана praksijalar мен kyresi leninizm ycin çyrgizilgen prinsiptik kyres ekendigin, kapitalizm çақдайында çана antagonistik tap atavь бар çақдайда partijanың icinde қайсылықтар мен alалықтың volмай турмайтандығын, çоқарыда айтылан çақдайлarda proletarijat partijalaryның damьp, ньқажувь осы қайсылықтарды çengen rette қана mymkin volатындығын, leninizmge қарсы aqымдар мен çана toptar мен prinsip çyzinde kyrespejince, olарды çенbejince, vul kyres pen yjlese almajтын II Internatsijonaldақы sotsijal-demokrat partijalaryның азьp ketkenindej, vizdin partijanың da azувь sözsiz volатындығын көрsetyv керек. Bulaj etkende menin Kommunistik Internatsijonaldың Atқарув

Komitetinin VII tobyq Plenumına BK(в)Р-ның ісіндегі «Sotsijal-demokrattıq uvklop tuvralı» ǵasaqan vajandamatnıń birinci taravında keltirilgen, Engelstin 1882-ǵılb Bernetejinge ǵazqan belgili qatıp ǵana soqan bergen menin kommentarijamdı rajdalanuvqa volar edi. Mundaj tysinik volmajınsa BK(в)Р-ның tarıjıǵındaǵı praksijalar men aqımdarqa ǵarsı kyres oǵınsız skıloka sıjaqtı volıp kórinedi, al, volcevıkter—em qonvajtıp, vejmaza skılocnik, tentekter sıjaqtı volıp kórinedi.

Aqıǵında, BK(в)Р-ның tarıjıǵındaǵı oqıjılardı dávirge volıv isin qandajda volsa bir tǵtıpké salıv kerek.

Menin oımsa, tórende keltirilgen, ja soqan usaqan, sqemanı negizge alıvqa volar edi.

SQEMA

Resejde marksistik, sotsijal-demokrattıq partija ǵasav ǵolındaǵı kyres.

(1883-ǵılb — Pleqanortın «Envekti azat etıv tovbın» qıǵılqanıpnan 1900-1901-ǵıldarda — «Ijskra» nın alqacqı nómırleri ǵıqqanqa dejin).

II

Resejdin Sotsijal-Demokrat Ǵımbsı Partijasın qıǵıluvı ǵana partijanın icinde volcevıkter ǵana mencevıkter praksijasın tuıuvı.

(1901 — 1904-ǵıldar).

III

Mencevıkter men volcevıkter oǵı-ǵaron soqısbın ǵana oǵıstın tuııqı revolytsijasın dávirinde.

(1904 — 1907-ǵıldar).

IV

Mencevıkter men volcevıkter Stolıjpin reaksijasın dávirinde ǵana volcevıkterdin óz aldına Sotsijal-Demokrat Ǵımbsı Partiası volıp qıralıuvı.

(1908 — 1912-ǵıldar).

V

Volcevıkter partiası birinci imperijalistik soqıstın aldında ǵımbsılar qozıalbsın órlegen ǵıldarında.

(1912 — 1914-ǵıldar).

VI

Volcevıkter partiası imperijalistik soqıstın ǵana oǵıstın revraldaıq ekinci revolytsijasın dávirinde.

(1914 — 1917-ǵılb revral-mart).

VII

Volcevıkter partiası sotsijalistik Óktóvı revolytsiasın azırlev ǵana ótkızıv dávirinde.

(1917-ǵılb aprel — 1918-ǵılb).

VIII

Volcevıkter partiası azamat soqısbın dávirinde.

(1918 — 1920-ǵıldar).

IX

Волсевиктер партијасы қалық сарувасылығын қарына келтирүү солындағы тыпстық сымьса көккен дәвирде.

(1921 — 1925-сылдар).

X

Волсевиктер партијасы elimizdi sotsijalistik industrijalandyruv colynda-
ғы кyreste.

(1926 — 1929-сылдар).

(*)

Волсевиктер партијасы ағы сарувасылығын қалқоздастыруу солындағы кyreste.

(1930 — 1934-сылдар).

XII

Волсевиктер партијасы sotsijalistik qorqamdy quryp soyuv colyndaғы кyreste sana sana Konstitutsiyanyn goldanylyvy.

(1935 — 1937-сылдар).

I. STALIN

Т У З Е Т У В

Вет	С о л ь	В а с ь л а н ь	Д и г ь с ь
10.	Қоқарьдан 6	Тоннодан	Тоннадан
20.	„ 1	сылдыр	сылдар
29.	„ 13	қоқарлатыр	қоқарылатыр
31.	„ 24	акатийтер	актијтер
32.	„ 9	катогориясы	категоријасы
37.	Қоқарьдан 4	копиjsentin	коепијsentin
38.	„ 3	вурьодьдан да	Вурьодьдан да
44.	„ 19	кimmuvnjsterdi	kommuвnisterdi
45.	„ 10	mindetterdi	mindetterdi

Çарон-nemis-trotskijs agentteriniñ зьжанkestiginin, dijversijasынын çана срижондьоьнын савақтары*)

1. ЗЪЖАНKECTIK PAKTЪЛАРЪ ÇANA ЗЪЖАНKECTEPDIN KESKINI

Bizdin өндirisimiz өткен сыз өзиниң планын асыра оғьндады. Авыр өндiris өзиниң өндiris планын çалоьз өткен сыз çана емес, сондь уц сылды ицинде де удаь асыра оғьндап келеди. Trotskijs-pacis agentterinin dijversijaьq-зьжанkestik çумысьна çарамастан, авыр өндiris биринци бес сылдықты төрт сы уц аьда тоьq оғьндап çана çоьмай, сонь мен çатар, кәзирдиң өзинде оьн екinci бес сылдықтың планын да оғьндавоьqа мылдем çақьндап отьроьанда мәлим (екinci бес сылдықтың сондь сыьнын програм-масынан 98,3 протсенти 1936-сыз оғьндальды). Деген мен биз кәзирги ва-қытта қальq çарувасыьоьна зьжань аз тижмеген çарон-nemis-trotskijs agentterinin, биздин өндirisimizдеги зьжанkestiginin, dijversijasынын çана срижондьоьнын зардаьн çоьув мәсelesine mejlince мықтар көңил бөлывге тийспиз.

Авыр өндirisтеги зьжанkestik пен dijversijaьq, сол сыьақты темир çол транспортьндақы зьжанkestik пен dijversijaьq trotskijs çана cet el срижон-дарь улкен мән берди. Бул тьсиникти де. Çав қальq çарувасыьоь мен отап çоьроьав ишиниң аса маьзды çана çандь çерине сондь берывге тьрьсть.

Trotskijs çана басqа agentterdin авыр өндirisтеги çана биздин мемле-кettik apparattың өзге çерлериндеги зьжанkestik-dijversijaьq әрекетиниң барьq paktьларьн биз әли тыгел билмеймиз. Алайда, қальq çарувасыьоьна, әсиресе авыр өндirisке олардын тижизген улкен зьжань тьвраль аьтув уcin ось билгенimizдин өзиде çetkilikti.

Авыр өндiris Қальq Комиьссариятындақы зьжанkestik вандь тьвраль аьтқанда, ең алды мен Петакорьqа тоқталывоьqа тьвра келеди. Петакор Авыр Өндiris Қальq Комиьссарьнын вьгьноь оғььвасарь, аз çана çол узыв мен, өндirisте 12 сыдан артық вақыт çумыс istedi. Авыр Өндiris Қальq Комиьс-сариятынын apparattында оьн өз адамдарь аз воьқан çоь. Ол қьльмьсть сажкань авыр өндirisтеги зьжанkestik-dijversijaьq çумысьнын бас иьм-дастьгьвсьсь вольды.

Бул çумыс тьвраль Петакортың өзиниң берген çававь мынав:

«Мениң қьзьмет оғьым—Авыр Өндiris Қальq Комиьссарьнын оғь-васарьқы — өзимниң контрrevolytsijaьq çумысьмды алды мен қальq çарувасыьоьнда зьжанkestik istev тьвраль Trotskiьdin берген dijrek-tijvalарьн оғьндав çоььна салывьма көр тьмкincilik берди.

Мен керекти адамдар мен өзимниң çеке ваянсьсьмды да ось вақытта çасадьм.

*) Бул мақала мениң ВК(в)Р Ортальq Комиьтетиниң сондь Пленумьнда çасақан ваян-даматнын азоьана өзгертилген тырл.—В. М.

Sondıqtan, men özimniñ qumıymda tómendegi prinsipterge syjendim:

1) Men özime trotskijsterden, iri carıvacsıyq qızmetcilerinen adamdar tarttım. Olardı tijisti óndiris ortalıqtarına öz aldına basqaratın qumıysqa ja Məskevde basıyq qumıysqa usıner, sıberip otırdım.

2) Men bul adamdarğa (arıjne, olardı Trotskijdin dijrektijbalardı men tapıstırdım) öz betteri men basqa adamdar (trotskijsterdi qana emes) tartıvı tapırdım, sıjtıp, olardıñ yvcäskelerinde qumıystı aqsatıv qolın sırgızıvdi tapırdım.

3) Men öz adamdarıma zıjankestik qumıys sırgızgende kuctı vıtıratır sıbermevdi tapırdım (özim de sonı istedin). Otan qorqav isine maıyız var qana qalır soıuvzıyq maıyız var negizgi iri óndiris otındarına kóñildi mıqtar völyv kerektigin ajttım.

Bul çende men Trotskijdin: eñ çanqa tijetin çerlerge mejlınce zildi soqqı vevyv kerek, degen dijrektijbası völyvca qıymıdadım».

Avır Öndiris Qalıq Komıjssarıyatındaqı zıjankestik pen dijversıjanın çorqarqı vascıyının nusqavı, mine, osındaj. Ol Trotskijden sotsıjalistik carıvacsıyqın ne qurıım çandı çerlerine soqqı vevyv tıvralı nusqav alıqan, onı varır turqan qaskynem, ec nırseden cimirikrejtin qıymıstıynın qolı men otındarın. Avır Öndiris Qalıq Komıjssarıyatının apparatında zıjankestik istevge ylken mynkinciligi völıandıqı çonindegi Petakortın söziniñ kóvi ras ekendigin moıyndamaj völmajdı. Biz vıdın çol verip, ylken qata istedik. Budan biz kelescek ycin ylken savaq alıvımyz kerek.

Trotskijster vandıyının çana cet el agentıvrasıynın zıjankesteri, dijversanttarı, sıjondarı, Avır Öndiris Qalıq Komıjssarıyatında çavartı otında öz adamı völıandıqtan, çorqarqı vascıyınlarğa, tısterge çana kəsip otındarına öz adamdarın ornalastıruvqa ylken mynkincilik aldı. Avır Öndiris Qalıq Komıjssarıyatının mekemelerinde asa çavartı qızmetterde völıan, partıveletteri var, vascı carıvacsıyq qızmetcilerinen çana da «partıjada çoq» inçenerler men teqnıjtkerden kızırdın özinde äckereleñip otırdıan bir sız qana emes, onanda kór, vular munda bir qatar çıdar völyvca qıymıstı, zıjankestik äreketter sırgızıp kelgen. Tilek sol,—biz bul qıymıstı vandıynın çajıqan tamırların tygeli men óndiristen ne qurıım tez çana aqıynı deñin alastar, qurtatındaj etyvimiz kerek.

Avır óndiristin çeke taravlarına kelesin. Qıjmiıadan vastajın.

Aldı men, taqıda sol Petakortın çavavın keltiremin:

«Qıjmiıa çana kəksti-qıjmiıa óndirisinde mınadaj zıjankestik çana dijversıjalıyq qumıys sırgızıldı:

1) Soqqı qıjmiıasın örkendetyv çoninde qarçıynın vevėkesin kettirip, rajdasız çatqızır tastajın, tijisti ovıjektilerdin iske kirısyv mezgilin keçiktiretin plan çasalır, tapırdı.

2) Azot óndirisi çoninde çana ovıjektiler qurıyıs uzaqqa sozıldı, äsirese, olardıñ proektilerin ynemi çana kór vaqt qajta çasav çolı men uzaqqa sozıldı.

3) Kıkirt kıjslota óndirisinde rajdalanıv koepıjtsentin tómendetyv arqıv óndiristin tolıq quvatı men qumıys istevine çol vermej otırdı.

4) Soda óndirisinde onıñ kycine vөгет çasaldı, sonın saldarınan SSSR-da qanca da völsa óndiryvge völatın soda öte tapır produvkti völyv keledi. Onıñ ystine, tijisti sıjki zat sıvıatın çerlerde sodanın çana ocaqtarın çasavqa mynkincilik verilmedi (mäselen, kalıj óndirisiñin qaldıqın rajdaqı çaratıv ja ıvsol (Sıqqı Sıvir) tuz sıvıatın çerlerde).

Menin tapsyruvym vojnsa qijmija çana keksti qijmija endirisinde Ratajsak cyrgizgen zjankestik çumьstyn negizgi paktylar osylar».

Ərijne, Petakor qijmija endirisindegi çana vasqa endiristegi zjankestik tuvralь viletinininь vərin aytty dep, toqan senyvge volmajdy. Qajta, zjankestik-dijversija çoninde viletininin çana ada (alatylynyь kəviz aytpraqanьna kymandanьvaqь voladyr vasçalykьda Məskevde vьrgamьz pəstь

Bul çayartь Drovniьstin Kemerop qijmija kombijnatь çonindegi çavavь men tolyqtьrajqь. Drovniьs çavavьnda vьlaj dedidi.

«Biz öte көр zjankestik istedik, öte көр vьldirdik. Meninь keј bir çeke nərselerdi tygel aytty turuvymь qьjnь, alajda vьldiryv çumьstьndaqь vizdin negizgi vaqьtymьz tuvralь, vьldiryv çumьstьarьmьzdyn en irileri tuvralь esimde qaloqandarьnь men aytajьn.

Menin, Kemerop qijmija kombijnatьnyь vastьorь—Norkiьnnin, qijmija kombijnatь vastьorьnyь teqnijkalyq isterdі vasqaratьnь orьnavazaryь—Kartseptin, 1935-çyldan bastap menin tutqьnqь alьnoqan kьnimе deјin, cyrgizgen vьldiryv çumьstьmьz көks-qijmija zavьtьnda, Azot-tuvk zavьtьnda, elektr stansasьnda çana pəter yj qurьlyьsьnda vьldь.

1935-çyldьn alqacqь çartьsьnyь icindegi vizdin vьldiryv çumьstьmьzdyn көzdegeni qurьlyьstьn on çarьndaqь bir sьryra kəsip orьndarьnyь, vasqaca aytqanda otan doqoay isi ycin manьzь var arnavlyьn qijmija qurьlyьsьndaqь bir sьryra kəsip orьndarьnyь mezzilinde eksploatatsijaqa verilyvine mejlince kedergi çasav vьldь.

Qsь maqsat pen viz elektr stansasьnyь proektisin çasavdь qasaqana keciktirdik. Bizdin planьmьzda belgilengen bul çumьstь Məskev men Leningrattaqь proekti uьmьdarь arqьlyь көvinese Kartsep iske asьrdь.

2. Biz arnavlyь qijmijanьn taqь bir sьryra orьndarьnyь da proektisin keciktirdik.

3. Arnavlyь qijmija orьndarьnda mьnadaj vьldiryv çumьstьarь cyrgizildi, alqacqь proekti vojnsa bir sьryra yjlerdin irgesi qalandь, ol yjlerdin nemirleri көzir esimde çoq, al, sodan keјin ol proektiler iske alьnvaj qalyр, bul yjlerdin salьnyр doјьloqan irgesin qajtadan vizuyqa tuvra keldi. Bir yj tipti qavьnqasь qalanьr doјьloqan çerinen keјin qajtadan vizьldь.

4. Vьldiryv maqsatьn көzdep, taqь da Kartsep vizdin aytuvьmьz vojnsa, Məskevde volqan vaqьtьnda 1935-çylyь Azotstrojdьn en ylken yjinin proektisin çaratraj tastady, al, sodan son eki aj ötkennen keјin çumьstь sol proekti vojnsa vastavьmьzqa tuvra keldi.

5. 1936-çyldьn екinci çartьsьnda viz bir sьryra avarijalar uьmьdas-tьrdьqь. Olardьn icindegi en irileri əmselijtr men montanьselijtrdegi avarijalar vьldь».

Endi Gorlop azot-tuvk kombijnatьnyь teqnijkalyq direktorь, zjankes Asijnovskijdin çavavьn aјta keteјin. Ol vьlaj deјdi:

«Gorlop azot-tuvk zavьtьnda kontrrevolytsijalyq uьmьmьn mьnadaj dijversijalyq akttardь iske asьrdь».

1) 1934-çylyь əprel aјnyьn kezinde əmijak orьvodьn çaruvь arqьlyь əmselijtr seqьnyь neјtralizatsija vəlimi isten çьnarьldь. Vьzvьtan kisi əlimi vьldь. Vьzvьtьn saldarynan seq çeti kьn çumьs istemeј turdь. Bul vьzvьtь kontrrevolytsijalyq uьmьnyь çasaqanьn meni uьmьnqa tartqanьn keјin maqan Tamm aјttь.

2) 1934-çylyь əktəvirde uьmьmьn eki көks kompressorьn çardь. Sonьn saldarynan zavьtьn iki saqat toqtady. Tammnьn sozine qanaqanda, bul dijversijalyq akttь kontrrevolytsijalyq uьmьnqa çanadan tartьloqan myçeler arqьlyь Qalezip çasaqan. Tamm bul adamlardьn battanьn maqan aјtqan çoq.

3) 1934-сылық појавт аяһында ақарында контрреволюциялық ийым ердин устіндегі көкс газ провобын қулатты. Таммын айтывна қарақанда мунь иймдастығын иймнын мүyesi Қалезип. Бул дйверсиялық ақтқа қатынасқандардын өзгелерин Тамм мақан айтқан соқ.

4) 1935-сылық қышвар аяһында меланчевий коллектрге взгьв қасалды. Взгьвтын салдарынан завьт үс сөтке тоқтар турды, Таммын айтывна қарақанда бул взгьвты да қасақан Қалезип.

5) 1935-сылық појаврдин 11-күни Қалезип пен Крувцелнијский әмијак сеқьндақы әве қавіјналарына взгьв қасалды. Взгьвтын салдарынан завьт үс сөти тоқтар турды. Мунь бирьноқы қалрына келтиривге бир қарым-еки миллион сомдай қарғы сұмсалды».

Биздин өндирисимиздин өте күрделі үвәскелеринде отьгьр алақан зьжанкестер мен дйверсанттар товь бир несе қылдар војьна, ајдан-ајқа өзини қылмысты әрекетин истеп келген, олар ес бир қазы көрмегендиктен тipti күннен-күнге қаскынөмдене тьскен. Сонь мен қатар, бул қылмыстар биздин елимизге келецекте вудан да үлкен, вудан да қавьрть соқы берув үсин тек әзирлик қана екendigин, тек күс сынав қана екendigин ұмыта алмаймыз. Троцкий-Петакортын тартырув војьна, олардын компаниясындақы зьжанкестер, дйверсанттар қана сријондар ең мықты соқыларын соқыстын bastалатын кезине сақтақан. Егер қарон-нөмис троцкийс агенттерини дйверсант-зьжанкес сайкасы сол вақытқа дейин әскереленбей қалса, онда биз соқы bastалан кезде бир сырыға қавьнгерлик қана қарувасылық mindetterди отьндақанда үлкен қылмыстыларға кездескен болар едик.

Өндирисин тақы бир таравын—көмиди алајық. Қылмысты зьжанкестер сайкасы мунь да мықты қайлады. Ат-сүвль Сестор, Кувзвас қөнинде, mine, вьлај деди:

«Вьлдирув сұмыстарь мына вақыттар мен күcejтildi:

1. Қазы сақтылар қурылысын қана eski сақтыларды қайта қурув сұмысын қарғын қасақана савандатылды.
2. Сақтылардын експлоатацияға берилгенде проектидеги толық күси мен истевин кесевилдетув үсин, аса маңызды объектилерде сұмыстын бир мерзимде битирилмевин көздеп қана сақтылар қурылысы ала-қула қьргизildi.
3. Көмиди қалы қаваттарын райдаланув сийстемасы көмиди не қурылым көр қасылуын, көмиди сықатын сөке отьндарды райдалануға болмайтын етип, сөг астынан өрт сықувын көздеп қьргизildi.
4. Пландақы mindetterмелер војьна көмиди сықарув исин өристетув үсин керекти қана гаризонттар мен аймақтар әзирлевге вөгет қасалды.
5. Көмиди сықарув планы отьндамай қалуын үсин әзирлик сұмысы мен тазалав сұмысын арасында әдеји алсақтық қасалды.
6. Көмиди сықарув планы отьндатравды көздеп, толық қатқан механизмдар вьлдириildi.
7. Енбектин дурьс иймдастырылуына вөгет қасалды, сонқы кезде стақаньрылар қозғалысын өрис алуына қарсылық истелди.

Иймнын мүселери вьлдирув сұмысын қьргизген көмиди айдандардағы зьжанкестик әрекеттердин вастылары осылар».

Кәзир Сестор атыды, енди ои зьжанкестик истей алмайды. Алајда, онын көмиди өндирисинде кен тырде истеген зьжанкестик вьлдирув сұмыстарь қайындақы қававын оқықанда, биз әңгеме тек кесегі күни қана болқан пактылар тувралы екendigин, күни кесе қана көз алдында әрекет истеген Сестор пен онын сайкасын көр қолдастарымыздын көре алмақандығын, онын қылмыстарын сезбегendigин ұмытрасқа тијспіз. Бул биздин қарувасылық қызметчилеримизге қана, қалық қарувасылық қызметчилеримизге қана емес, вастыларға да мықты ескертув емес пе.

Kyvzbastın kömir öndirisinde zıjankester çer astınan ört sızaruvqa ulken mən vergen. Bul tuvralı Cestop çavavında vılay deydı:

«Prokopıjevskijde çyrgizilgen vylııyv әreketiniñ vastııı çana en nәtijelisi, kömir qavattarınñ erekcelikterin eskermejince, qalaj volsa solaj, ystirt çyrgizilgen kamera—stolb sıjsteması völd, mında kamera-nıñ arasındaqı tıñ çerler arımadı, kömiri alıñır vos qalqan oğın-dar bitelmedi.

Bul әreketinñ saldarınan, kömirdin casıluvı 15-20 protsentsen ke-minde 50 protsentke çerip көр ысығар voluvınñ ystine, çer astında көр ört sızqı, ol ört soqıq vaqıtqa dejin çojımadı. Ört kömirdin төmengi gorizonttarın rajdalanuvqa мүmkincilik vermedi çana vermejdi de, yjtkeni, ört vurınoqıdan da өrcip, ulken vzgıvtar sızuvı мүmkin».

Cestop saqtı qurılsındaqı zıjankestik çerinde de mıjsaldar keltirdi:

«1932-çылы 7/8 saqtılardıñ төrt iri stolb өte çerkiliksiz zerttelgen vazıqqa salındı. Bul saqtılardı odan өnimdi çana kömirdin mol çer-lerine saluvqa volatın edı».

Taqı sol Cestop kömir öndirisinde çyrgizilgen zıjankestiktin өзge tyrlerin de ajttı:

«Ançerkadaqı vylııyv әreketi rajdalanuv çımьына da çımsaldı, sonıñ saldarınan ruvnik olqılyqtan sızraj qojdı.

Aldı men meqaniizmdardıñ rajdalanuv isi avariya өte көр volatın-daj etilip qurıldı. Ruvnik macıjnalanoqan, sondıqtan bul kömir sızar-uv isine kuctı әser etti.

Meqaniizmdar men çımьы istevge myldem mamandıqı çoq çımьы-сылar çıberildi. Kadr dajarlav isi çyrgizilmedi. Eger vriigadirler mamān emes çımьысылardı alıvıdan vas tartsa, olar, kadrı çımьы ystinde da-jarlaqıı kelmejdi, dep, çazalandı».

Endi, öndiristin tysti metallurgija sıjaqtı, otan qorqav çımьы ycin mañız zor taravına toqtalajın. Petakoptın tysti metallurgijaqa өte çaqın volqandıqı, oqan öziniñ zıjankestik suvıq qolın suqqandıqı çırtın värine mälim.

Petakop өzi әlde nese ret varqan Oraldaqı mьы öndirisindegi zıjan-kestik tuvralı mьыnadaj çavar verdi:

«Oraldıñ mьы öndirisiniñ qalıq carıvacılyqına çana otan qorqav isine orasan zor mañız varıq eskerilip, zıjankestik çımьы solaj qaraj çımsaldı.

Aldı men, әngime çyrip turqan zavıttarda mьы qorııuv çımьына vөгет çasav tuvralı völd. Bul çımьыın çeke zavıttarda qalaj çyrgizil-gendigin ajtuvım qıjın, degen men trotskijster tovınñ zıjankestik әreketiniñ saldarınan Oraldıñ uc zavıttıñ icindegi en kuctisi — Kras-nıj Oral zavıtı qorııqtan mьыın sapası әr qacan өte төmen volqan-dıqı belgili. Sol sebevten Qaravac zavıtı da çımьыı kedergiler men istep keldi. Kijrovgrad zavıtında zıjankestik aldı men vajııuv ravgi-ginde völd, sıjtıp uc zavıttın ycevide özderiniñ verıvge tijisti mьыın vere almadı.

Zıjankestiktin en kuctisi Oralda çaladan salıñır çatqan ulken mьы zavıtında — Sredoralmedstrojda völd.

Aldı men bul zavıttın qurılsına viz mejline vөгет çasadıq. 1932-çылы bastalsa da, 1935-çыldıñ vасына dejin durıсында qurıls volqan çoq. Mejline ojsıғар çattı.

Juvlijn öziniñ tusında qurılsınñ varıq yvcәskelerine trotskijsterdi otıroqızdı, olardıñ әr qajııı Juvlijnıñ vascılyqı men өз yvcәskele-rinde çımьыqa vөгет çasap keldi.

1935-çyldın başında men qurultayda bolşanymda, zýjankestiktin öreskeldigi sonday, ol ystirt qaraqannın özinde közge tysip turqandyqyn kerdim. Bul meni asa qavýptendirdi, men Çarijkorpe bulaj etyvge bolmajtyndyqyn ajttım. Qurultay sýrttan qaraqanda ilgeriletken volýr, özindi vajdar usta dedim. Sol ycin Çarijkor pen ekevimiz zýjankestiktin öte byrkemeli edisterin aldýq. Biz bulaj dep ujqardyq, ol «çiger çumsar» qurultay ilgeriletpeksi boldy, keý bir oýndardý sala bastamaqsy boldy, alajda, ony men mys bolmajtan çaqy qarastýrdy.

Munan basqa, Oralda mys ruvdasy çenindegi qaldın avýrlyqyn eske alýr, viz Degtarijn ruvdnigindegi (Sredoralmedstrojdyñ ruvda vazasy) çumysty mejlince cegincektetyvge ujqardyq. Döl osy maqsat pen 1935-çylyq maj ajnda men vujyq verip, ruvda vazasyñ zavýttyn qurultayynan völip, ony Oralmedruvdaqa verdim. Mundaqy közdegenimiz Degtarijn ruvdnigine verilgen qarçy Oralmedruvdanyn ylken çaruvasylyqyna výtýrap ketedi, sony men Sredoralmedstroj pormaldi tyrde rajdalanuvqa verilgenin özinde Degtarijn ruvdnigin onyn çumystyna kedergi çasajtyñ etpeksi boldyq.

Taqy da sol maqsat pen ruvda vazasy çenindegi qarçyñ kemite tystik. Men muny Avýr Öndiris Qalyq Komijssarijatyñ apparaty arqyly özim istedim.

Munan basqa Sredoralmedstroj çeninde taqy da bir öte ylken zýjankestik isteldi.

Meniñ ajtajyn dep turqanym kombijnattyñ qijmija völiminin mylde salıvbaqandyqyñ, viz muny qasaqana kecevildettik.

Öngime mýñada, bul zavýt qijmija zavýty men birikkende qana ekonomijka çaqynan rajdaly vola alatyn edi. Sredoralmedstroj solaj meçelengen. Degtarijn ruvdasy-mysy öte az ruvda (1 protsenttej). Al, eger ondaqy kykirt qijmija zavýtna rajdalanymasa, onda 1) bul mysty öte-möte qytvattatady; 2) mys zavýtnyn kykirt gazy ajnaladaqy çerdi uvlandyrady.

Mine, sondyqtan Oralmedstroj kombijnattyq kəsip ony volýr salıvuvqa tijis edi. Al, viz zýjankestik maqsat ycin onyn kombijnattyqyn vuzdyq. Onyn qijmija völiminin Qijmija öndirisinin çoqarqy basqartmasyna verdik, onda ony Ratajçak çatqyzyr qojdy. Osynyn saldarınan onyn mys völimi qana (onyn özi de zýjankestik pen), salıvna vastady, al, qijmija çaqyn salıvva kirisiñgen de çoqy.

Petakortyn bul çavabyñ Oralmedruvd tresinin vuryñqy vas inçinerkonstruktory zýjankestiktin mýñadañ naqty paktyların ajttı: Ol bulaj dep çavar verdi:

«Kontrevolytsijalyq uýmynın mys öndirisindegi kontrevolytsijalyq areketi mýña vaqyt pen çyrgizildi:

birinciden, ruvnikterde qasaqana çer astynan ört çyqaruv;
ekinciden, kyrdeli qurultaydady qasaqana vögev (qarçy tolyq çetki-likti völsa da) çana proekti çasavdy kecevildetyv arqyly ruvda çyqaruv isinin öristevine kedergi çasav;
ycinciden, mylde çaramsyz proektilderdi köre vile qoldanuv».

Odan son Ruvkor zýjankestiktin mýñadañ naqty paktyların ajttı:

«Ruvnikte bir nece ret volqanda Arijstop pen Berman vuryñqy çumysty oýndarynda qyzuv varlyqyn (temperatuvranyñ artuvyn) bildi, biraq, bul yvcəskeni suvıtuvva qasaqana çara qoldanvady.

Osynyn saldarınan, kykirt kolcedanyn özinen özi tutanyp ketip, 1935-çylyq yjinnin 25-kyni ruvnikte çer astynan ylken ört çyqty.

Bermanyn qasaqana aldyn ala es bir çara qoldanvandyqynan (çeremyjçka, zatvor), kykirt kolcedanynın çapuvynan çyqan gaz Kom-

panej saqtısynın varlıq zavojlarına şana tarap qojqan çoq, Sentralnij, Komintern saqtılarına da çaylıb, sonın saldarınan kömir cıqaruvı şana ezirlik cımbıstarı varlıq saqtılarda 1935-çyloq yjınıñ 25-nen sentävirdin 26-na dejin toqtap turdı.

Bul örtten memleketke 1.500.000 somnan asa zıjan keidi, mıs qorıtatın zavıttarqa 80000 tonnadan asa ruvda verilmeı qaldı.

Saqtılardıñ isten cıqır qaloqandıq ruvda vasqarmasının ekonomikalıq öndiristik kuyıne avır eser etkendigi sondej, onın örtti ökücü men söndirüvge caması kelmeı qaldı. Avır Öndiris Qalıq Komıjssarıjatı örtti söndirüv ycin Krasnogvardej ruvıñıne 1 millıjon som berdi.

Тақь sol dijversijalıq maqsattar men, Arijstoptın mısqavı vojnca Berman men Gajderop örttin alдын aluvoja qasaqana cara qoldanbaqan vılay tursın, örtke qarıs caralardıñ planın da çasamadı.

Krasnogvardej ruvıñınde çer astındaqь ört osь vaqıtqa cejin sozılr keledi.

Ört cıqqanнан кейин de Arijstop örtti söndirüv çөніндеgi tıñıqlıqь caralardı qasaqana iske asırmaı qojdı...

Arijstoptın qas kynemdik pen çasaqan әreketinin saldarınan vasqa bir sьpьra ruvnikterde de örttin qavpь kucti ekendigin tergevge bildirgin keledi.

Menin ajtajın dep turqanım N. Levijnskiј ruvıñınde çana III Internatsijonal ruvıñınde çer astınan cıqqan өrtter.

Degtariјn ruvıñınde de ört qavpь kucti.

Olqovskij saqtısynın (III Internatsijonal ruvıñıni) Kuvcajka saqtısyna çaramajtın ruvda köterüv proektisin Tavve әdeji avьstьrdь.

Olqovskij saqtısynın bul ylgi proektisinin ystinde belgisiz adam çazqan (menin Məskevde komandıjropkada volqan vaqıtında) «Kuvcajkaqa qavьldansın» degen çazuv var edi.

Men ol çazuvdı kimdiki ekenin bile almadım, bir-aq, onın kim ekenin Tavve viledi, yjtkeni ol proektini sol vekitken.

Kuvcajka saqtısynın korılarının vijiktiginin çetkiliksiz tyrde proektileyvi cımbıscılardıñ өmirine qavpьrtь ekendigin ajtqanda, men Lijvijıjn ruvda vasqarmasının №2 saqtısynda da korıdn osılay proektileyvinin aqьrь qavpьrtь volatındıqьn ajtqьm keledi.

1936-çyloq әprel ajьnda bul saqtısynın kileti vuzьldь, bul korıdn vijiktigi çetkiliksiz volьr turqanda kiletti asьra köterip çivergendiktin saldarь edi. Bul аварıjada 2 cımbıscь öldi».

Otan qorojav isinin muqtaçın orьndav ycin bizdin tez өrkendetkimiz kelgen mьs öndirisі çөніnde, çavlarqa көp erik берip çiverip, ylken qate istegendigimiz osьdan кейин ajqьn emes pe. Eger viz-en alдь men Avır Öndiris Qalıq Komıjssarıjatı çana Otal uьmдарь — munda volqan өreskel soraqььqtarqa qadaqalanıqьrap qarasaq, viz zьjankestikti vudan әlde qajda vurьn actan ekendigimiz, Petakoptın qьlmьstь sajkasın vudan әlde qajda vurьn qurtatın ekendigimiz mьs öndirisinin mьjsalьnan ajqьn volьr otьr-qan çoq pa. Sonda viz mьs cıqaruv isin vudan әlde qajda carcan alqa vastьrьp çivergen volar edik.

Ja mьnadaj bir mьjsaldь, rezıjna öndirisindegi zьjankestikti alьp qarajьq. Eger Bıjker men onın kompanıjasının sezikti isteri çөніnde qьraoььraq volqanьmьzda, viz bul qata çyrek kompanıjanьn men munda-laqan zьjankestik aktьlarının alдын alqan volar edik.

Өткен çыь çazды kuni aptomacıjnalardıñ sьrtqь rezıjna dөngelegi çetpeј qaloqandıqьn vәgimiz de көrip çyrdik. Bul, çer-çerde өte-mөte qattь sezildi. Al, көzir Bıjkerdin çavavьn көrip otьrmьz, ol vılay dejdi:

«Товымыздын buldiryу cumьсьнын saldarьnan (Jaraslavdaoь rezijna-asbest zavьtьnda), 1936-сьыoь maј, yjn aјlarьнын icinde kemciligi var 200 мындај сын сыqарьды. Bul vьlaj isteldi — vizdin top oьziniн retseptin qoldandьrды, vьryn 1000-2000 сын сыqарьlođannan keјin onь bir tekserip oтьратьn daoьdь var edi, al vizdin tovmьzдын retsepti voьynca oьndiris vьt serijamь tygeli men vьr aq сыqaratьn voldь, syjitip zavьt eki aјdan asa vaqьttьn voьyna (majдын 11-nen yjildin 21-ne deјin) loьy vьlak prodyuksija сыqarьp oтьrdь. Sonь men birge, NJRP casar сыqarqan BA retsepti qođaqy ustaldь, bul retsepti sьnaqanda caqsь nәtijce-ler vergen edi cana SK нь kәp qoldanuvdy kәzdeјtin edi.

Сьynьн sapasь cәnindegi bul zьjankestik cumьсь, asa manьzdzь caruvasьbь mindetterdin birin ceyv cәninde—casamaly kavcikiј mengetyуv cәninde menin cyrgizgen zьjankestik isinnin bir taravь edis.

Аptomobil dәngeleginin sьrtqь qavьn casav cumьсьn buldirip, Bikkerdin zьjankestik cakasь qalqozdar men sapqozdardьn egin cьynav navqanьn aqsatuvoya tyьsqandьoьn, sonь men qatar, vizdin asa manьzdzь vasqa da bir sьpьra caralarьmьzdzь iske asьtpravoya tyьsqandьoьn tysnyуv qьjnьn emes.

Zьjankesterdin oьsь yzindi cavartarьnьn oьzinen aq dьcpandarьmьzdzьn zьjankestik-dijversijaьq cumьсьndaoьь tәsilderinin aluvan-aluvan ekenin, kәremiz, sonдај aq vizdin caruvasьbьq oьndarьmьzdzьn vascьlvorьnda cav kirip alьp vizge soqqь vegerlik quvьs-tesiktin qancalьq kәp ekenin kәremiz. Kәp caruvasьbьq vascьlarьnьn soqaqь zьjankestik isterdi kәrmej kelgendigin cana olardьn vajqamaј ketkendigin calozь-aq olardьn oьvbatelik veјdamьoьnna, saјasiј topastьoьnna qana dep vilyv kerek. Zьjankesterdin cavavьnan keltirilgen cođaqoьь bir sozderdin oьzinde zьjankestik-dijversijaьq aktardь acuy ycin cana olardьn aldьn aluv ycin savaq etetin mьjsaldar az emes.

Zьjankesterdin staqanьpсылар qozqalьsьna varьp turqan cavьz dьspan volmavь tymkin emes edi. Olar staqanьpсыларqa qarьsь, staqanьpсылар qozqalьsьna qarьsь qaskymemdik kynesin cyrgzidi de.

Bul taqьlьrtь vьn-eki cavartь keltireјin.
Birincisi—Drobnijstin cavavь. Onьn sozderi manavь:

«Biz staqanьpсылар qozqalьsьnьn ken oьristetetin kisisi volqansьp, bul qozqalьstьn әdeјi bedelin tysirdik. Munьn ycin biz ođan tijisti caqdaјlar casamadьq, cumьсь kynin qasaqana 10 saqatqa deјin uzartьbьq, staqanьpсылар men staqanьpсь emesterdin arasьnda alalьq tuvqьzvьv ycin Azotstroјda keј bir cumьсьsьlardьn tipti istemegen cumьсьn istedi qьp kәrsettik. Biz bul amaldardь ynemi cyrgizip oьrdьbьq».

Bul mәsele cәnindegi екinci cavap—Norkijnnin cavavь:

«Biz staqanьpсыларqa sonьnan qajta isteletin cumьstardь tapsьtьvь men de staqanьpсылар qozqalьsьn aqsatьp oтьrdьbьq. Sonь men vьlaj volьp cьqtь, cumьсьsьлар vьtalanьp isteјdi, casajdy, al, cumьсь vitkennен keјin — bul proekti voьynca istelmegen «volьp cьqtь» dep tavьlьp, ja tijisti ornьnda saьnvaqan dep tavьlьp, vitip turqan nәrseni vuzьp, qajtadan salьrdьbьq. Mәseleп, Olevin zavьtьnda yjdin irgesin qalav cumьсь osьlaj etildi, qurьbь vitkennен keјin ol qajta vuzьldь, syjitip staqanьpсылар cumьсьnьn nәtijcesi vosqa ketti».

Bul tek keј bir adal nijetti caruvasьbьq qьzmetcileri men incenerlerdin kәz aldьnda qana emes, tipti partija, propsoјuvz uьmьdarьmьzdzьn kәz aldьnda istelip cattь, olar oьsь kәz aldьnda volьp catqan paktьlardьn manьzьn ne uьpnavdy, ne olarqa qarьsь kyrese vьlmedi.

Zьjankester cumьсьsьlardьn arasьnda parazьbьq tuvьdьruy ycin de staqanьpсылар qozqalьsьna voget voluvoya tyьstь. Sol Petakortardьn vәri,

petakorıylardın çana wasqa oñbaqan zıjankesterdin wari kerp çerlerde osınlı istedi.

Petakor öziniñ bul çöndegi çawawında wıljaj deydi:

«Qurıls alanında әveli Juvlijn, odan son Çarijkor çumıscılardın turmısqalın nasarlattı, çumıscılardın turmısqalın avırlatıldı, әnbek aqınlıq berilüvi kecevidetildi.

Osınlıq saldarınan çumıscılardın arasında parazıtlıq tuvdı, staqarlıqlar qozqalısqalın aqsavına sever boldı».

Zıjankester vandısqalın osı azıqındaqlıq wari sovet әkimetine çana çumıscılarğa qandaj әçikkendigine taqı da bir mıjsal keltirejin. Rostselmactın wırlıqlıq teqnıjkaqlıq dıjrektorı Ravvanın çawawı mınaw:

«1936-çılqıq maj mejramında bizdin ujmı bolat qujatın seqta çumıscılardı gaz wen uvlardıruvdı әzirlep, iske asırdı, osınlıq saldarınan sol waqıtta seqta bolqan çumıscılar uvlardı, çana da solardı qutqarıwğa waqıt 17 kisi ört sendirywçiler uvlardı, olardıñ altavı öldi.

Bul — Glevor-Awıjlorın tapsıruwı wıjlınca ujmıdastıqlıq. Bul dıjwersıjlaqlıq aktı qolma-qol iske asıruwısqı gaz stansasınlıq wastıqlıqlıq otıpwasaqlıq Çıjkor, bolat qujatın seqınlıq meqanıjgi Kozlor boldı, onıñ ystine Kozlor bul iske taqı da bir-eki kisinı qatıstırdı...

Birinci majdın aldında Glevor-Awıjlor menı öziniñ kәwıjnetine saqlıqlıqlıq alıp, maj mejramdarınlıq kunderinde zavıttın remontqa turıwın rajdalanıp, çumıscılardı gaz wen uvlardıruw isin ujmıdastıruwın kerek ekendigin ajttı. Ol maqan wıljaj dedi, majdın 3-kunı, remont bitkennen kejin, gaz stansası çalqastıqlıqmaqısqı, «seqtardıñ wırevinde gaz prıwıdın çarqısqı asıq qaldırsa bolqan, gaz seqqa kiredi». Ol uvlardıruw bolqanнан kejin, munı gaz prıwıdın remont çasaqan remont wırijgadasınlıq tәçirıjbesizdigine çawıw kerek ekendigin maqan aldın ala eskertip qojdı».

Budan artıq taqı ne kerek? Bizdin çete qaramaqandıqlıqlıqdan partıjlaqlıq da kirip ketken Ravvanın çawawı, qıwıwında bolqan sottan kejin wәrimizge mәlim raktıqlarğa çana sol sıjlaqlıq wasqa raktıqlarğa, tek qosımsa qoj.

Çoqarında ajtıqlıqlıq wari avırlıq әndiriste bolqandar. Bul, zıjankestik dıjwersıjlaqlıq aktar әndiristin wasqa taravlarında bolqan çoq degen söz emes. Zıjankestik çenil әndiriste de boldı.

Mәselen, çurtqa mәlim prompartıjanın isine wajlanıstı çenil әndiriste ulken zıjankestik ujmıdar әckerelengendigin umıtuwğa bolmajdı.

Bir kezde, wıdan bir nece çıl wırlıq, et çana konserwi әndiristerinde ulken zıjankestik ujmı әckerelendi. Tamaq әndirisinin qızmetsileri mınawın mıqtap eskerywge tıjıs edi. Tamaq әndirisinde dıjwersıjlaqlıq-zıjankestik çumıscınlıq qawırtıqlıq kem dep tysınuwge bolmajdı.

Wası kadrıqlıqlıq sajasıj çaqınan artta qalqandıqlıq eske alınatın aqısqı әndirisinde de öte nasar ywçeskeler wırlıqlıq sezsiz. Aqısqı әndirisinin Qalqı Komıjssarıjlaqlıq çoldastar zıjankestiktin sonqı sawaqtarın eskeretin waqıt çetti, çaron-nemis-trotskijs agentterinin әckerelengen zıjankestik-çıjlondıqlıq әreketinin raktıqların eskeretin waqıt çetti.

Munıñ wari әndiristin wasqa taravlarında da çatatın әngime. Zıjankester men dıjwersanttar özderinin aram isterin istew ycin çarıwısqıqlıq wırlıqlıq taravlarında, memlekettin wırlıqlıq ujmıdarında qolajlıq otıw tabıwğa, bizdin icimizdegi özın özi çıwatqan wasıqlardıñ wıjlamdıqlıq rajdalanıwğa tırsatındıqlıq tysınuw ycin çetkilikti sawaq alsaq kerek.

Avırlıq Әndiris Qalqı Komıjssarıjlaqlıq qalqı komıjssarıqlıq otıpwasaqlıq wırlıq zıjankester-dıjwersant Petakor otırdı. Al, Qatnas çoldarınan Qalqı

Komijssarijatında qalq komijssarın oğnasar zjankes Lijpcijts volqan mälim, Aqac Öndirisinin Qalq Komijssarijatında da qalq komijssarın oğnasar zjankes Sokolnijkor voldı, al, oqan dejin bul crijonın Sırtqı ister Qalq Komijssarın oğnasar volır kelgendigi mälim. Memleket bankisinde zjankes Arkuvs, Memleket bankisinin basqaruvcsın oğnasar voldı. Zjankes Tuvmanor öndiris bankisinin basqaruvcsı voldı. Çer Qalq Komijssarijatında eñ çavartı qızmetterde volqan adamdardan cıqqan iri zjankester az emes. Ondajlar Markevic, Konor, Belp, Rejengeld—bulardın vëri çer qalq komijssarın vırnoqı oğnasarlar. Suvdortranstın vırnoqı vastıoqı Serevrëkor zjankes volır cıqtı. Bir kezde Suv caruvacsın Qalq Komijssarijatında zjankes Zop qalq komijssarın oğnasar voldı. Bular osı sıjaqtı paktılardın bir azı qana, alajda, bul mäselenin elevli mäsle ekendigin tısınuv usın osı ajtıloqandardın özi de çetkilikti volsa kerek.

Qalqqa azıq-tylik çetistiruv çoninde volqan zjankestik paktıların toqtala ketyvge tuvra keledi. Bul çonde Permdaqı avdan aralq tamaq savdası mekemesinin vırnoqı dijrektorı, zjankes Jazovskijqtın bergen çavavı köñil vëlerlikte. Ol çavavında vıaj dejidı:

«1936-çıldın ujei ajında SSSR-dın Konstijtutsijasın proektisi çarjalanoqannan kejin, Gijnzburg (Sverdloptaqı ovıstıq ıcki savda mekemesinin azıq-tylik tavarlar vëliminin vastıoqı) kontrrevolytsijalıq toptarqa qatnasuvcsılardın aldına Konstijtutsijada qorıtılqan tavıstardın mañızın tısınuv usın qasaqana zjankestik istev mindetin qojdı. 1936-çılqı sentëvr ajında meni men sıjleskende, ol vıaj dedi, Konstijtutsijanı vëkityvge tijisti Sovetterdin Tötence VIII Sijezi acılatın qarında qalqın arasında çarraj narazılıq tuvıozuv kerek dedi. Odan son Gijnzburg munı, vërinen vırın, nan çetistirıvdi aqsatır, nan satatın magazinder de öciretti kövejtıv arqalı çasavıa volatındıqın ajttı. Gijnzburg köñildin kövin Sverdlop ovıstın negizgi öndiris oğndarında nan savdasına irtki saluvıa vëlyv kerek ekendigin ajttı. Bulaj degende ol Sverdloptaqı, Permdegi çana Tagijldaqtı nan savdasına irtki saluv qaçettigin öte-möte qattı ajttı.

Bul zjankestikti bizdin kontrrevolytsijalıq tovıtz iske asırdı». Sverdloptaqı taqtı bir zjankes, vırın kommıvnis volqan Bororajır çavavında vıaj dejidı:

«1936-çılqı nojavrdin 25-nen dekarvdin 5-ne dejin, basqaca ajtqanda SSSR Sovetterinin Tötence VIII Sijezinin çıms istegen kezinde Sverdlopta volqan tarcsılıq qalalıq ıcki savda mekemesi men Sverdloptın tamaq savdası mekemesindegi qızmetçiler qasaqana çasaqan, solardın zjankestik-irtki saluv çımsın saldardınan volqan tarcsılıq edi».

1936-çılqı nojavrdin 25-de çana odan kejingi kynderde Sverdlop qarında, nan zapası çetkilikti vola tursa da, zjankester tovı qasaqana nan tarcsılıqna usıratqan, sıjtır magazinder de ylıken öciretter tuvıozıqanı tergevde anıqtaldı. Bulaj etkende olar magazinderdin ana qurılm kövine nandı kem bergen, bir azına nandı öte artıq bergen, nan satatın 87 magazinnin 17-ne bul kynder de myldem nan çivermej qojqan. Al, köz aldarında es bir çaza körmesten osındaj qas kynemdik-zjankestik ister voluvı sovët çana partija oğndarın basıların bul masqara emes pe?

OVıstıqtı bası sovët oğndarın isin körssettin taqtı bir paktın eske salajın. Çaqın arada Sverdlop ovıstıq atqaruv komijtetinin prededatili Golovijn zjankes, trotskijs volır cıqtır öckerelendi; Kijirte ovıstıq atqaruv komijtetini prededatilinin eki oğnasar birdej zjankes volır cıqtı, çana taqtı-taqtılar.

Endi sonor kezdegi zjankestiktin erekeliklerine toqtalajyn. Munyn ucun sonor kezdegi zjankestik-dijversijalyq cumysty saqtysine qurylgan sot dayirindegi zjankestik pen salystyruv kerek.

Ol kezde, 1928-1930-çyldarda, saqtys isini prompartijanyň isini, Metro-Bijkerstin isini, tamaq industrijasyndaky zjankestik, temir çol transportyndaky pen Mekkanyn zjankestik-dijversijalyq uýmty alylgan kezde biz burçuvazijalyq lagerden çyqan, burçuvazijalyq mamandardan çyqan zjankesterdi korigen edik. Onda biz burçuvazijadan çyqan zjankester men kyresken edik. Bul myrzalar çet ellerdegi orys belogvardejsteri men, çet elderdin razvedkalary men, spiondary men vajlanysty edi, olardyň bizdin partijamyzdan aylaq çatqandygyn vylaj qojajanda, olar tipti bizge dos volqansyry koringyve tyrysrausy edi.

Osy kyngi ækerelengen zjankestiktin ozgeceligi — sol dijversijalyq-zjankestik uýmarda velsendi rol atqaryp çyrgender qoldarynda partija veleti var adamdar, bizdin partijanyň icinen çyqan adamdar ekendiginde. Kæzirgi dijversijalyq-zjankestik uýmynyň ereke çavertyligi sol, bul zjankester, dijversanttar men spiondar kommynis volqansyry koringedi, sovet ækimetinin naçyz saqtavçysy volqansyry koringedi, tipti — ætken vaçyta partija men sovet memleketinin aldında keç bir sinirgen epvegi var adamdar da volbyr çyçady. Munyn vëri olardyň bizdin uýmdayymyzdy aldavyn, bizdin vascylarymyzdy aldavyn, æsirese vejqamdyq pen sajasij topaştayqa usyraçandarydy aldavyn onajlatady. Onyn ver çaqynda, trotskijsterdin burçuvazijalyq zjankester men, pacisterdin çana ozge çet memleketterdin razvedka agentteri men yny çymyn biriktiryvi vylaj tursyn, tipti zjankestiktin, dijversijanyň, spiondygyn qol ma qol uýmdaystyruvçysy, vastavçysy volbyr ketkendigi anyqtaldy. Kommynis volqansyry betin perdelep, bizge dos adam volqansyry betin çyltyraty, olar ozderinin çymysty çaskynemdik çymystaryn onajlatuv ycin sovet memleketinin çana partija uýmdayynyn asa kornekti çyzmetlerine etip ketti. Trotskijster çet memleketterge çaldançan, bizdin elde pacister razvedkasyňyn tapsyrganyn oryndajyn zjankester men kisi eltirgicterdin vandysyna ajnaldy.

Çaqtys isinen veri istin beti osylaj ozgerdi. Sovet ækimetine çarsy kyresyvde qandaj qural volsa da qoldanuvdan çimirkpejtin, bizdin eldin çymysty tabyna çarsy kyreste qandaj qural volsa da qoldanuvdan vas tartrajyn çymystylyar vandysyna ajnalyr, trotskijster osylaj azqyndap ketti.

Trotskijster çana emes, onçyldar da osy çolça tyskendigin ajtuy kerek. Buvçarincilder, bykorpçiden degennin vëri çana sol sbyaqtylardyn vëri trotskijster men, zjankester men, dijversanttar men, spiondar men bir kompanijada volqandygyn ækerelendi.

Osyçan vajlanysty onçyldardy edavir kornekti bir çyzmetçisinin çavavyn keltirejin. Menin ajtajyn dep tutçanym Uvçlanoptyn tusynda Mæskvedegi Çatovnijkor avdandyq komijtetinin sekretary volqan B. A. Jakovler. Selævidegi elektir-metallurgija komvijnatynyn burynçy vastyçy, zjankes B. A. Jakovler öziniň çavavynnda vylaj dedi:

«Incener Kijvardyn men birge men mynadaj zjankestik ister çyrgizdim:

1) Qurylysta, ylken meçanijka seçynyn tobesine viz çaty salçydydy, munyn is çovasyň Gijprospetsmet çavyn-çasyňyn vëri (çar, çavbyr) sol çatyrdyn ystinde toqtap çalatyndaj etip çasaçan. Onyn ystine, çaty çardy tysiryuve mymkincilik volmajtyndaj etip çasalçan. Çatyrdyn zjankestik pen çasalçandygyn men tysindim, men ol çatyrdy salçyrmayça tijis edim — viraq, ony istemedim. Sonyn saldarynan çaty tez tozbyr, suv elekten aqçandaj sorçalajyn voldy, osynyn aqçynda ylken meçanijka seçynyn çymvattы çavdyçtary vylindi.

Bul zıjankestik aktı közge vadırajır tıstır turatın volqandıqtan, onı çoqarqı basqarmaqa çazıvıqa volmadı, bul arekettegi özınnın tölımdı vırker qalıv ıstın men solaj ettim de. Satırda 1932-çıl inçener Podosek qol-ma qol basqarır salqızqan edı, ol qurılıstın qarqıpna vöget çasav çonıdegi menın nusqavlarımı öındır turqan edı.

2) Gıjprospetsmettin proektisi voıjnca avır temir taraıtın ıstın tonnalıq presstı ornattqanda onın öndırıs aqımı ıstın çaqınan seqtar men çavılır qojıldı, al tötıncı çaqının da çolna vöget çasaldı. Bul presstı salıv ıstın menın qol-ma qol basqılıqmın men Kızvardıjn vastatqan edı. Men bul çonıde de davırqır, męılister çaqırır, er tırılı qatınas qaqazdar çıberdım, sonı men vırge presstı ornattır çonıdegi qurılıs çımıstarı çırgızıle verdı. Sonın saldırınan zavıtın qıvatı kemıdı, ıjtkenı, bul en kıctı pressterdın vırı edı, seqtardı çımıstı vırıne vırı ıjlespejtın völdı, sıjtır seqtardı arasındaqı öz ara vajlanıstı vızıldı.

3) Inçener Kızvardıjnın basqılıq men 10 tın tonna mınaj sıjıtın mınaj saqtavıs plotınasının proektisi çasaldı. Plotınanın özi men betonnan çasatqan tonneldın tıjıstırılgen çerı zıjankestik pen çasaldı, sonın saldırınan 1932-çılqı nojavır ajında mınaj saqtavısqa mınaj çıbergende sol tıjısken çerge mınaj ötıp ketır, plotınanın vızır çoqı, sıjtır, 5 tın tonna mınaj Edılge aqır kettı. Taq sol Jakovler odan kejtın vıljaj dejtı:

«Men komvıjnatt qurılısına kelgen kezde (1934-çıl) poselke men komvıjnattı kanalızatsıjanın çajı tınnadaj edı, negızgı çımıstı poselkesıne turva çırgızılıp çana vıloqanıs sıvdın vırın özenın arqı davadındaqı sıvartalı çerge sıqaruv ıstın Mıjas özenının tıvıne volat turva (dıvker der atalatın) salınqan eken. Çaması 200 metırdej volatın tastaq çerge turva çırgızır, poselkenın kanalızatsıjasın dıvker men çalqastırır, onı sıvartatın çerge çejın araruvı çana qalqan eken. Bul çımıstar çırgızılgenge dejtın poselkeden, avrıvqanadan, kınodan, monçadan çana taqı-taqılardan aqqan ılas sıvdın vırı Mıjas özenıne qujladı eken, kızırde de soqan qujladı. Öndırıstık kısıp öındarındaqı kanalızatsıja ıstın çajı da osı men çamalas eken: turvalardı vırı salırır volır, elektrodı zavıtın ar çaqına sıqartılqan eken, onı özenge çejın ararır, dıvker salır, Mıjastın arqı davadına sıqaruv ıstı qalqan eken. Osı ıster ıstelmegendıkten, çımıstın sarası nasar volqandıqının sevevınen perrosplav zavıtının ar çaqında kanalızatsıja vızılqandıqtan, vıloqanıs sıvıardı vırı çerdın vetıne sıqır, kırpıs zavıtının poselkesın ajnalır, çıra men Mıjas özenıne qujıldı.

Sonı men poselkeden sıqqan çana kısıp öındarınan aqqan vıloqanıs sıvıardı vırı zavıtın keregıne çana komvıjnatt pen elektr stansasınnın poselkesındegı çımıstılar ıstın sıv alılır turatın özenge qujıldı, bul sıvdın özendı vıloqar, dert çavıstırqanı özınen özi belgılı, mını men kejtınrek ajtamın.

Kanalızatsıja çonıdegi vırtej qalqan çımıstın varlıq qını 80, kör volqanda 100 tın somdıq edı. Örıjne, komvıjnattın qurılısına çımısalatın çalır soma 100 millıjon som volqandıqtan mındaaj somanı tavıv, varlıq çımıstı vır mavıında vırırv onaj ekendıge özınen özi belgılı.

Men bul çımıstı körıne közge ädejtı ıstemedım, ıjtkenı, ol çımıstı ıstelgende, sıv provodı çırgızılgen son dert mıldem çojılar edı, ıcerlık sıv maselesi cecılgen volar edı.

Bul мәseleler bir nece çıldardın војьпса варьқ қоқам ијьмдарь-
нън, çана поселкelerde çумьсьлар вуқарасьнън өте көңил вөлген
мәseleleri boldь, çумьсьлардın кереги мен ден савьқьнън қамън
ојламайтнън çөнінде үлкен паразььқ тувоқьзр келди. Әриңе, бул па-
разььқ пақьз ајьртъ адам — мақан қарсь емес, енбекилердин ден
савьқьнън «қамън ојламайтнън» мемлекетке қарсь вақьттальдъ. Partija
мен елдин басььқьна қарсь қальқтнън арасьнда паразььқ тувоқьзув
оңсьıldардın зьјанкестик çайьндаоқь діректіјвасьнън бир вөлеги вол-
қандьоқьн мен вудан вурьн көрsetip өттім. Каналізatsija çөнінде
менін іstegen зьјанкестик çумьсьм sol діректіјвань iske асьрувдаоқь
пақьтъ пактьнън вiри».

Bul зьјанкестиктин nege арағьр соққандьоқь sol Jakovleptin өзиниң
çававьнан көрinedi:

«Men қоқарьда ајттым, биринциден, қальқ Mijas өзенinen tazalan-
vaj kelgen teqнијкальқ las сувдъ вьлаçсьз рајдаланатнън boldь, екинциден
вьлоқаньс сувднън вәри sol өзенге қијьлдъ, оңьн вер çаоқьнда бул вьлоқаньс
сувларднън вәри Mijas өзенине çумьсьларднън icyvine сув алатнън
пасос stansasьнан қоқарь çерден аоқьр keletin boldь. Осьнън салдарь-
нан, çумьсьларднън арасьндаоқь var паразььқтнън ystine, бир сьрьга
dertter рајда boldь. Бул dertter қалқь вьлоқаньс сувдъ икен завьт пен
сув электр stansasьнън поселкесинде билindi. 1935-çьль çаздъ куні çана
1936-çьлоқь мајда ic ағуувь boldь, 1935-çьлднън dekәвр ајьнда ic sy-
zegi boldь, оңьн вер çаоқьнда кунине орта есер пен 8 kisiden авьратьн
boldь, кейде авьроқандарднън сань 18 kisigede çetip çурди. 1936-
çьлднън реврај ајьнда кунине 5-7 kisiden авьратьн boldь. Оңьн ystine
ic ағуувь çаррај dertke ајналдъ, соньн салдарьнан çумьсьларднън çу-
мььсқа сьоқувь, енбек өнімдилigi кемиди».

Пактьлар осьндај. Бул пактьлар буларднън да енбекилердин қас çавларь
ekendigin, қьлмьстьлар вандьсь — ekendigin көрsetedi.

Biz бул пактьларднън вәрин олардан вољсевиктик қортнъндъ сьоқарув ycin
ајтьр турмьз. Bizdin mindetimiz қьлмьстарқа çавартъ çеке адамдардъ
тавьр, олардъ çазалавда қана емес. Bizdin mindetimiz—вудан практијка
çаоқьнан çана sajasьј çаоқьнан дурьс қортнъндылар сьоқарув. Bizdin ен биринци
mindetimiz—бул пактьлардъ әвден тьсинip зьјанкестикке қарсь, зьјанкестер-
ге қарсь кьрести вољсевикçe кьсејтыв.

ВК(в)Р Орталық Комийтетиниң 1928-çьлоқь әрелде вољқан пленувмьн-
да сақьтъ isi тақьртътъ сөз сөјlegende, Stalin çoldas зьјанкестикти әккере-
levge vajланьсть асьлоқан çумьсьмьздаоқь кемциликтерди сьнавқа қатъ кө-
ңил вөлюв керектигин ајтқан. Ol сонда «өз ара сьндъ сөндирмеј, оңь қав-
латув керек» ekendigin ајтқан volатнън.

Stalin çoldastнън бул нусқавь көзирги kezenge de тольқ дәл keledi. Biz
вољсевиктик өз ара сьндъ өristetyv қолмьздан keletindigin көрsetyvимиз
kerек, сьн кейде басьларға қалај unамсьз тije de, сьн мен санаса биле-
tindigимизди көрsetyv керек. Özимиздин кемциликтеримзди тыzevге сьн вьқь-
lastььоқьмьздъ тек осьлај etkende қана көрsetyvге volадъ, өз ара сьндъ
өristetyvsiz вьқьlastььоқьтан тьк сьқрајдъ. Bizdin mindetimiz—ен алдъ мен
bizdin басқарув isterимиздеги қандај кемциликтер çана çумьсьмьздаоқь
қандај кемциликтер trotskijster мен çана басқа зьјанкестерге predatildik
çумьстарьн istevди çенildetkenin тьсинyv; bizdin çарувасьььқ оғьндарьмьз-
дъ, көsip оғьндарьмьздъ, сақьтарьмьздъ, темір çoldарьмьздъ, электр
stansаларьмьздъ, мемлекеттик mekemelerимизди trotskijster мен басқа зь-
јанкестердин çана cet elderдин kontrrazvedкаларьнън agentтеринин асьт-
тнън вьлдирувин çумьсьмьздаоқь қандај кемциликтер қалај çенildetkenin
тьсинyv.

Basqaruv isinen tavıloqan asa iri kemcilikterge vajlanıstı, kónildin kóvin kózir viz mınadaı negizgi mindetterge: birinciden, kadrlarğa tərbiye berguv isine, ekinciden, qızmetcilerdi irikter aluv isine, ucinciden, basqıy etyv әdisine avdaruvğa tijispiz.

Eger, viz zıjankestiktin savaqtarına, bizdin çavlarımızdın kyresteginin çana tәsilderine çete kónil bәsek, viz kәp nәse yjrenemiz, basqı otındardın çumьsındaqı kej bir әreskel kemciliklerden tez arılamız. Bul çaqınan qarada trotskijs-buvqarijncil çana cet el agentterinin zıjankestik-dijbersialıq çumьsı çoninde çoqarında keltirilgen bir az mьjsaldardın özinen de kәp nәseni kәryvge voladı. Ujrenyvge çın ыnta volsa, ykәn tavıstardın nәtiçesinde bizdin bir az basqılarımızdın usıraqan kej bir çajbaraqattıqınan arıluvğa çın ыnta volsa voloqan.

II

TROTSKIJS ÇANA BASQA ZЫJANKESTERGE, DIJBERSANTTARQA, ÇPIJONDARQA QARSЫ KYRESYVDEGI MINDETTERIMIZ

1. KADRLARDЫ TӘRBIJELEV

Birinci mәseleden-kadrlardı tәрbijelev çajındaqı mәseleden bastajın.

Biz saqtı isinen kezinde tijisti qortındı çoqara bildik. Saqtı isi sovet qurılısına çat, eski, burçuvacы mamandarğa bizdin ete kәp refterde çalıntı volqandıqımdı kәsetti. Ol is bizdin teqniyka men әndiristi mengergen volcevık kadrlar çaqınan qancalıq әlsiz volqandıqımdı kәsetti. Biz caruvacыlıq-teqniyka kadrların tәрbijelev çonindegi mәseleni çana arnaqı saluv ucın saqtı zıjankestiginin savaqtarın eskerdik.

1928-çылы saqtı zıjankestigi völdı, sodan bastap viz vykil teqniykaıq bilim berguv isin qajta qura vastadıq. Partija sonda bizdin caruvacыlıq kadrlarımızdın teqniyka çaqınan artta qalqandıqına vudan vılay çdap otıruvğa volmajtındıqın asqı ajttı. Volcevıktik teqniykaıq kadrlar çasav mindeti, teqniykağa çetilyv mindeti volcevıkterdin aldına en vastı çana kejinge qaratuvoğa volmajtıp mindetterdin biri etilip qojıldı.

Stalin çoldas 1931-çыldın vасында caruvacыlıq qızmetcilerinin mәçilisinde vılay dedi:

«Bizdin aramızda, volcevıkterdin arasында qaqazğa qol qojuv arqıy basqıy etetinderdin az emәs ekendigin, özimizge ujat volsa da, moımdav kerek. Al, istin mәnisin tysinyvge, teqniykağa çetilyvge, istin qoçası voluvğa kelgende, bul çaqın çavır qojıpız.

Biz uc revolytsijanı qoldan әtkizgen, veldesken azamat soqıсында çenip çyqan, әndiris çasav sıjaqtı asa kyrdeli mindetti cecken, çarualardı sotsijalizm çolına saloqan volcevıkter vılay volqanımız qalaj, әndiriske basqıy etyv isine kelgende bizdin qaqazğa vaqıpır qaluvımız qalaj?»

Мундın сеvevi, әndirisке basqıy etyvden gәri qaqazğa qol qojuvdın oqajlıqında. Kәp caruvacыlıq qızmetcilerinin osı avırdın ysti, çenildin astı men ketken сеvevi osı».

Odan soң Stalin çoldas saqtı isi bizdin caruvacыlıq qızmetcilerimizdin teqniyka çaqınan artta qalqandıqına çdap otıruvğa volmajtındıqı çonindegi birinci maıızdı davı ekendigin ajttı:

«Bul istin tegin emestigi çoninde bizge turmıstın әzi әlde neceret davı qaqtı. Saqtı isi partija uımdarın men propsojuvzdardın revolytsijası qıraqılyqı çetkiliksiz volqandıqın kәsetti. Ol bizdin caruvacыlıq qızmetcilerimizdin teqniyka çaqınan masqara artta qalqandıqın, kej bir eski inçenerler men teqniykterdin çumьsına vaqılav volmaqandıqınan, zıjankestik çolına oqaj tysip ketetindigin, onın ber çaqında, olardı cet elderdegi çavlarımız «usınsı çasap» yzdiksiz

8/2/8-20

qajtadan çaldap otyratyndyqyn kersetti. Ekinçi dawy-«prompartijaqa» çasalaqan sot boldy».

Stalin çoldas saqtı zıjankestiginin sabaqtarın vylaj dep tysındirdi:

«Zıjankestiktin muncalyq ken öris alıp ketken sebepi ne? Buqan kim ajırtı? Buqan viz ajırtımyz. Eger viz caruvacılyqqa vascılyq etyv isin vascıqa çolqa qojqan bolsaq, eger viz istin teqnijkasın yjrenyuge, teqnijsaqqa çetilyuge vudan edävir vırnıbraq kirışken bolsaq, eger viz caruvacılyqqa vascılyq etyvge çiji-çiji, ornı men aralasyr otyrqan bolsaq,—zıjankester zıjanın muncalyq kıp tijgize almaqan volar edi».

Stalin çoldas bul sözinde qajta qırılyş dövirinde vizdin aldymızda turqan çana mindetterdi de belgiler verdi:

«Öndiriske aralaspav kerek degen cirik vaqıtta qurtatın vaqıt çetti. Basqa, çana, kızırgı dövirge däl keletin vaqıtta vırine aralasyv kerek degen vaqıtta uqınatın vaqıt çetti. Eger sen zavıttın dijrektory bolsaq—varlyq iske aralas, vırinin mınisin tysın, ec nırseni vos çiverme, yjren, qajta-qajta yjren. Bolcevıkter teqnijsaqqa çetilyuge tijis. Bolcevıkterdin özderi mamam volatın vaqıt çetti. Qajta qırılyş dövirinde varlyq istin tyjinin teqnijsa cecedi».

Teqnijsaqqa çetilyv çajındaq uran partija men çumıscı tabını mindetterinin törinen ornı ald, odan orasan zor çaqı pätijceler çıqtı. Saqtı zıjankesteri munı özderi qalamasa da, qızıl mamandar kadrların çasav isin tezdetti, vizdin teqnijsalyq bilim bergyv isimizdi qajta qırıvdy tezdetti.

Avır öndiristen bir neces sıjırdı mıjsalaqa alajın. Avır öndiris Qalyq Komıjssarijataına qarajın kısıp orındarındaq 1930-çylıq qaldı 1936-çylıq men salıstırtıp qarajıq.

Avır öndiris Qalyq Komıjssarijataına qarajın kısıp orındarında 1930-çylı mın çumıscıya 20 inçener kelyvci edi, al, 1936-çylı 33 inçener keletin vodb. Eger inçenerlerdi, teqnijskterdi çana masterlerdi qosıp alsaq, vıllardın mın çumıscıya keletin 68 den 105 ke çetti. Öndiriste çumıs istejetin mın çumıscıya keletin inçenerlerdin sanı osı vaqıttın icinde tas kımır öndirisinde 4 ten 9 qa çetti, al, qıjmijsa öndirisinde 33 ten 52 ge çetti.

Öndiristegi çana teqnijsalyq kadrlardın kėbinese kommıvnisterdin esevinen eskendigi mına paktilerden kėrinedi.

Ус çıldın icinde-1933-çıldan 1936-çylıqa dejin-tijisti esevi var saqtılardaq vas inçenerlerdin çalıp sanını icinde kommıvnisterdin sanı 9 dan 24 protsentke dejin arttı. Qıjmijsa öndirisinde kısıp orındarındaq vas inçenerlerdin icindegi kommıvnisterdin sanı osı vaqıttın icinde 20 dan 28 protsentke dejin arttı.

Indıstrijanın çojarı dıreçeli oquv orındarın 1928-çylı volqan 9 mın samalı kisi bitirip çıqtı edi. Al, 1936-çylı osı çojarı dıreçeli oquv orındarın bitirgenderdin sanı 36 mınqa dejin vardı, vascıqa ajtqanda osı vaqıttın icinde 4 ese arttı. Avır öndiris Qalyq Komıjssarijataına qarajın çojarı dıreçeli teqnijsalyq oquv orındarındaq oquvcılardın sanı 1930-çylı 57,5 mın kisi volda, 1936-çylı 108,6 mın kisige çetti, vascıqa ajtqanda 6 çıldın icinde eki esedej kėbejdi. Osı vaqıttın icinde Avır öndiris Qalyq Komıjssarijataına qarajın teqnijskumdardaq oquvcılardın sanı 42,7 mın kisiden 80 mın kisige çetti.

Soñqı çıldardın icinde öndiriste çumıs istejetin çumıscılardın teqnijsalyq oquvı ken öris ald. Avır öndiristegi çumıscılardın ycten eki vėliginen tırtten uc vėligine dejin ar tyrlı mektepter men kuvrstarda teqnijsalyq oquvqa tartıldı. Teqnijsalyq oquv öndiristin vascı taravlarında da yzdiksiz öris alıp keledi.

Osın vėri caruvacılyq-teqnijsa kadrların dajarlav, öndiristin çalıp

mamañ qızmetçileriniñ çana kadrların çasav isinde sonqı çıldardıñ icinde orasan zor is istelgendigin kórsetedi.

Kázir biz teqnijskaq çaqınan, saqtı isiniñ däviringidej çana «prompartijanıñ» däviringidej, onca əlsiz emespiz. Biz teqnijskañ çana əndiristi mengeryv çajındaqı urandı iske asıruv ucın kóp çumıs istedik. Bizdiñ endi negizinde öziniñ isin mengergen sovettik caruvacıslyq-teqnijska kadrlarımız var. Olar endi az emes, olardıñ vıvıñ qatır, vuqanası bekidi.

Alajda, teqnijskaqa çetilyv mindetin iske asıruv isi kóp retterde bir çaqıt, kadrlarqa volceviktik tərbiye beryv isine zalal keltire çyrgizilgendigin moıñdav kerek. Teqnijskaqa çetilgen men bizdiñ kóp qızmetçilerimiz sajasij çaqınan əsyv retinde kəzirgi zamannıñ, ana qurlym kyrdeli sajasij mindetterinen artta qalır qojdı.

Qurqaq iskersingendik, caruvacıslyqtıñ ceñberinen cıqrajtıñ oj ərisiniñ tarlıqı, partiya-sajasat çumısınan qol yzgendik, osıñ vərinin saldarınan tuvojan sajasij topastıq caruvacıslyq majdanındaqı kóp qızmetçilerimizdiñ vasına keldi. Volceviktik qıraqılyqtı arttırıvdyñ ornına, əndirispen transporttıñ kóp qızmetçileri sajasij çaqınan artta qaldı, ovıbateldik kəñilcektiktin, sajasij vejqamdıqtıñ ıñqajına tıstı. Tavıstardıñ, plandarđ asıra orındavdyñ qızıqına tıstı ketip, caruvacıslyq qızmetindegi kóp çoldastarımızdyñ, çana çalqız caruvacıslyq qızmetçileri de çana emes, volceviktik qasijetke soncalıq çat volqan çajbaraqattıqqa, öziniñ çıvatıvıcılıqqa qattı verilir ketkendigin moıñdav kerek.

Partiya «volcevikter teqnijskaqa çetilyvge tijis» degen uran koterdi. Əngime volcevikterdiñ teqnijskaqa çetilyvi tıvralı volqandıqı, partijanıñ caruvacıslyq qızmetçilerdi, volcevikterge lajıq tyrde, teqnijskaqa çetilyvge çaqırojanı tısinikti volda kerek. Al, is çyzinde bizdiñ çoldastar teqnijskaqa çetilgende, özderiniñ volceviktik mindetterin umıtqan, sajasij çaqınan ilgeri emes, kerı ketken volır cıqtı. Munı çav bizdiñ keñ bir qızmetçilerimizdiñ, tipti asa iri qızmetçilerimizdiñ sajasij topastıqına qattı kylyv ucın çana emes, sonı men birge memleketke elevli zalal keltiryv ucın de pajdalanadı. Teqnijskaqa çetilyv qızmetçiniñ volceviktik qasijetin naçarlatıvqa araqır soqqan kezder bizde az volqan çoq. Bizge keregi, kadrlarımızdyñ volceviktik qasijettein vıvıñdan da kycejte otırtı, bul sözdiñ cıñ tolıq mənisinde teqnijskaqa çetilyv edi.

Budan bizdiñ caruvacıslyq kadrlarımızqa qandaj talaptar qojatıvdyqımız kərinedi. Vuqan tolıqıraq toqtalajın.

Birinciden, bul talaptıñ icine kiretinder **öz isine çetik volıv**, vasqaca ajtqanda teqnijskañ, əndiristi, vıkil tapsırlıqan isti cıñ vascıqa lajıq tyrde tolıq mengeryv ekendigi məlim. Bizdiñ vascı kadrlarımızqa qojlatıv bul talaptı vəsəndetyv tıvralı ec qandaj əngime volmasqa tijis. Qajta bizdiñ caruvacıslyq vascılarımızdyñ bir emes, san ret çetegine alır ketken trotskijs çana cət el agentteriniñ zıjankestiginin, dijsersijasın, çıjondıqın savaqtar teqnijskaqa çetilyv ucın budan vıajda qacırly qajrat çumsar kyresıv qacettigin kórsetedi. Kimde kim vuqan dejin özine tapsırlıqan çumıstı tijisti tyrde vilmejtin volda, ol isti yjrenyvge tijis, istin mənisin tısinyvge tijis, çumıs istevdi yjrenyvge tijis. Isti cıñ mənisinde tolıq mengeryv ucın dos tygil, çavdan da, eldiñ icinde çana emes, cət elden de, kimnen mümkün volda sonı vərinen yjrenyv kerek. Öz isiniñ mənisin cıñdar vilmejince kəzir çumıstıñ ec bir salasında naqız vascı volıv mümkün emes.

Öz ara sınıqa vejimdik, bul vejimdikti erkendetyv-bizdiñ qızmetçilerimizge qojlatıv ekinci talap osındaj, munı trotskijssterdiñ zıjankestiginin savaqtarına vajlanıstı qattı ajtuv kerek. Bul vejimdikti erkendetpejince, öz ara sınıdı cıñ mənisinde eristetpejince, bizdiñ kadrlarımızdyñ

сыйдыр алға басуы мүмкин емес. Өз ара сыноа вежимдикти өркөндөтпө-
 жинсе, теқнијка чөинде алдыңғы қатардағы капиталистик elderdi қуып се-
 тіп, басыр озув мақсатына четем деп ојлавға болмайдь. Biz vykil Qalyq
 caruvasьbyqьn teqniјka çaqьnan qajta qurьp çатымьз, viz çana teqniјkany,
 өndiristin alдыңғы қатарлы әdистерin, көzirgi замандағы өndiristik çоқар-
 ғы normalardy qoldanvaqьmьз, qoldanyr ta oтыrmьз. Biz osь çol men
 alға bасыr kelemiz, viraq, teqniјka çөинде алдыңғы қатардағы капиталистик
 elderden әlde bolsa көp rette artta çатымьз. Көzirgi замандағы теқни-
 jkany varьыq tabьstarьn ne қурьm carçan mençeryv ycin çumьsьmьздь,
 çetiskendikterimizdi, tabьstarьmьздь әvden текseryvge saluvға tijispiz,
 mьqtap sьnavға tijispiz. Bar tabьstarға qanaçattanuvға болмайдь, teqniј-
 ka-өndiris çaqьnan alдыңғы қатардағы çet memleketterden, olardy çetken
 еvбек өnimdiliginin дәreçesinen, olardy çetken өndiristik normalary
 men çumьs sarasьnan bizdin әli de көp retterde artta qalyr oтыrqandyqь-
 mьздьn severterin izdep tavuvьmьз керек.

Өз ара сьnsьз, naqьз өз ара сьноа вежимдикти өristetyvsiz, алға ба-
 суvға болмайдь. Bizdin çaqьdajларыmьзда bul өte-mөte керек. Bizdin çaqь-
 dajларыmьзда çana teqniјka kadrlary carçan өsip keledi, өзinin insijatijba-
 sь men, praktijka çyzindegi täçirijbesi men çana bilim men iske çәdem-
 deskisi keletin çana ol qolьnan keletin adamdar az емес. Bizdin қьzmet-
 cilerimizdi төmennen, qatarдағы қьzmetciler men teqniјkter tararynan ke-
 letin davьldarға zejindi, qulaq qojoьc etip tärvijelev керек. Bul davьldar-
 ға, vascьny çenevnikce nem ketti, sanovnikce at ysti qaramavьn qamtuv
 керек. Davьl vizge çat çerden, vizge çat sarьnan сыqqan kynde de, oçan
 qulaq qojoьc voluv керек. Eger viz bul вежимдикти өркөндөтсек, bul da-
 vьldarға volcevikce mән veryvdi yjrensek, кейde çumьsьmьздағы өзimiz-
 din көzimzi әvden çetkendej volьp көrinetin çaqьdajдыn qajsьsьn bolsa da
 sьноа salsaq, сонда viz кемcilikterimizdi tez tyzejtin volamьз, зьjankes-
 ter men dijversanttardy көvinin әreketinin alдың alamьз. Өз ара сьнды
 väsensityv, onь өristete vilmev vujrokrattьqqa, top moьnydyqqa araryp
 soçady, mьny bizdin çavларыmьз өзderinin sovetke qarьsь maqsattaryna,
 зьjankestik çana dijversijalyq-çrijondьq çumьsьny maqsattaryna onaj paj-
 dalanady. Biz ne қурьm çumьsьmьздағы кемcilikterdi ajьra viletin
 bolsaq, ijgilikti çana өrkendi isti pormәldьq-vujrokrattьq isten ajьra vile-
 tin bolsaq, bizdin kadrlarymьз sol қурьm сьn volcevik uьmьdastьruvьcь
 volьp tez өsedi, elimizdin qalyq caruvasьbyqь teqniјka, өndiris çana vascь-
 lar çөиндеgi көzirgi заманнын alдыңғы қатарлы mөлcerlerin sol қурьm
 carçan қуып çetip, bасыr ozатын volady. Biz istin mәнisin bilyv çana өз
 ара сьноа вежимдик sьjaqtь qasijetterdi uctastьra vilsek, onda viz өзimiz-
 din çolьmьздь зьjankesterdin qaj qajsьsьnan bolsa da, arьltamьз, көzirgi
 заманнын teqniјka çana өndiris çөиндеgi qandaj mөлcerine bolsa da çe-
 tyvdi qamtamasьz etemiz.

Memleket çөиндеgi adaldьq—caruvasьbyq-teqniјkalyq kadrlardy ça-
 na bir qasijeti mine osь voluv керек, viz olardy bul qasijetin mejlince
 kycejtip, ньqajtuvьmьз керек. Bizdin elde caruvasьbyqьny çana mөdenijet-
 tin negizgi qaznalary, еvбекcilerdin tilegin oьndajтын memlekettin qolьn-
 da, екinci çaqьnan, bizdin elde bir sьryna vascьlar urьlar men, çana qazьna-
 ny talavьlar men kyresyv isine көңil vөлmejdь, bizdin elde memleket appa-
 ratьndaғы қьzmetcilerdin usaq burçuvazijalyq ja vascьca ajtqanda ajuvan-
 dyq-anarqijalyq әdetteri әli de kycti. Sondьqtan, bizdin kadrlardy memle-
 ket çөинде сьn adal nijetti, ar-namьstь voluv ruvqьnda tärvijelev керек
 ekenin eskertip өtyvdin, ec bir arьqьsьbyqь çоq. Durьsьnda bul tuvralь qaj-
 ta-qajta ajtuv керек volьp oтыr. Ujtkeni, memleketti aldap soçuv paktьla-
 ry vizde az емес. Mundaj, memleketti aldap soçuvьcьbyqь vascьlardьn өз-
 deri, onьn icinde partija uьmьdarьnyн vascьlary qostap oтыradь, bul vizge

ylken ujat. Donbastaqь сьоарьлоан көмirdi artьq көсетip, өtirik ајтuв-дың өzi nege турадь! Mundaj artьq esep көсетуvcilerdi биз қансана сот-қа verdik, қансана қазаға кестик, бирақ, Донбастын қана басқа авдандардын сақталарьнда сьоарьлоан көмirdi artьq көсетetin қыликтik әрекеттерdi биз әli тольq қurtқан қоғуыз. Сьоарьлоан көмirdiң artьq көр-сетилуvine нем қурајдь қарајтын, қоғароь оғьндарға қаqsь көринуv үсiң битреген қуғыьс оғьндарьньн сальньр volувь туvраль, оғьндальмақан өн-дирis пландарьньн оғьндальувь туvраль өtirik raportтарға қол қоја салатьн қызметciler биздиң басьлар арасьнда қоғра? Tezireк қоғарьлав үсiң, аз-вақьт bolsa да қаqsь көринуv үсiң, кейде ијьмдastьруvcь-саруvasьььq қыз-метcilerinиң тәvirleri де өtirik ајтьр, мемлекetti aldajдь. Mundaj mansap-қор басьлардын ајналасьнда тольр қатқан қақьмпаздар, саварман-дар volадь; қауыз зьјанкестердиң несе тырлиси mundaj басьларға паналар, қасьньньр қыredi. Bizдиң қақдајда, өндирis оғьндарьндақь қана мекеме-лердеgi елбек дијстsiјлијнасьньн пасаrlавьнпап елбекcilerдиң қауыз дuc-пандарь рајдаланадь. Bizдиң қақдајда мекеме қана өндирis басьларьньн мемлекetti aldavсьььqқа қол беруvi, ең volмақанда raport берip «тавьста-рь мен» мақтануv үсiң bolsa да, қол беруvi, не volmasa olардын бул ister қөniндеgi vosандьқь дијbersantьн, зьјанкестin қана сpијонньн арам қо-льн суқуvьна мүмкincilik туvқьзадь. Memлекетке кесirin тiјгизуv үсiң olар биздиң басьлардын «көңilin табуvға» тьрьсадь. Bizдиң кадрлардь мем-лекет қөniнде adal нiјetti voluv руvь мен тәрвijelev үсiң үнemi қана сьп-дар кыrespesek, ол вақьтта сotsијализмниң уль mindetterinиң ојдақьдај оғьндальувьн қамтамасьз ете алмајтьз, ол вақьтта адамньн санасьндақь қулқыньсьььq, usaq бирқуvasијальq қалдьқтардь қоја алмајтьз.

Biz өzimizдиң саруvasьььq кадрларьтьздьн қана iңсener-теқнијк кадр-ларьтьздьн iske қетiktigin, өз ара сьнқа сеberligin, мемлекет қөniндеgi adal нiјетtiligin кыcejtyvimiz керек. Biz қызметcilerimizдиң бул қасијette-риниң бәрin кыcejtyvimiz керек.

Әсirese дуспандар қөniндеgi қьрақьььqть әрекеce кыcejtyvimiz керек, сајасиј topастьqть қенуvimiz керек, бась қызметcilerimizди өздериниң min-дetterin нақьз volcevikce тьсинetin etip тәрвijelevimiz керек.

Қызметcilerдиң бул қасијetin кыcejтpeген қерде, совет кадрларьна ојда-қьдај тәрвije беруv туvраль сөз volувь да мүмкин емес. «Volcevikтер теқ-нијкань мeнгeryv керек» деген urандь көтерgende партија volcevikтерден қана бир қуралдь, алдьнорь қатарль теқнијканьн қуральн мeнгeryvди талап etti. Al, бул uran is-қызинде қалај қызеге асьрьльдь?

Is қызинде бир сьрьра қoldastар теқнијка қөniнде алға баса тұрса да, өздериниң сајасиј mindetterine нем қурајдь қарадь, сајасattan қол узди, дуспан қөniнде масқарасьььq beјқамдьққа тьсти. Әријне, бир қоль еки min-дetti оғьндav: теқнијкань мeнгeryv қөniнде де, volceвијзмге қетилуv қө-нинде де алға басьр өсуv оңај қумьс емес. Бирақ, сен volcevik болсаң, бир mindetti қолоға альр екinci mindetti elevsiz қалдьрмавьн керек, ең volма-қанда вайқалоан олqь қерди көтере билуvin керек. Көp вақьтта бизде мун-дај volмақаньн мојьндav үсiң, қаңақь көрсетилген савақтар тольq дәлел vola аладь. Бул савақтар биздиң бул ири кемcилкти тьзetyvimizди талап etedi, теқнијкань мeнгeryv mindetin volceвијзмге қетилуv mindetine қарсь қој-мавьтьздь, қайта теқнијкань мeнгeryv мен қатар кадрларьтьздьн volce-виктик санасьньн артуvьн талап etedi.

ВК(В)Р Ортальq Комијтети Плениумьньн қавльсьнда вьлај delинди:

«ВК(В)Р Ортальq Комијтетиниң Плениумь тындај ұнамсьз isti көрсет-пей кете алмајдь: trotskiјsterдиң дијbersијальq әрекетi ајқьндальмақанпaн кейiн, trotskiјs дијbersantтардь асьр, әккереlev isine өндирis пен transport-тьн бир сьрьра оғьндарь қатынаспадь. Trotskiјsterди НКВД оғьндарь қана партијаньн бул iske өз erki мен қатынасқан қеке мүceleri әккереledi. Өн-

diris orındarınñ özderi, transport orındarınñ bir sýrýgası bul iste ec bir velsendilik kórsetpedi, bul is çeninde insijativası mylde volmadı. Ol tygil, endiristin keı bir orındar bul iske mylde vöget çasadı».

Plenurnıñ bul ajtqan durısva, ja durıs emes pe? Zýjankestikti әckereliv isinivizdin carıvasıyq qızmetcileriniv çardemdespegeni, keıde buqan vöget çasaqan ras pa?

Ija, ras. Buqan davlasuvqa volmajdı.

Biz carıvasıyq çana mädenijet qurılyşında asa zör tavıstarqa çettik. Biraq, vizdin sajasij mindetterimiz de ösip keledi. Tap duspan kyrestin çana әdisterin, ajlaı, tysin vöjaqan әdisterin qoldanadı. Bizge bul paktı men esepesyvge tuvra keledi. Bizdin vascı qızmetcilerimiz duspannı osı çana әdisterin tanıj vılyvi kerek, әckereliv vılyvi kerek. Munıñ ycin vizdin kadrlardıñ sajasij örisin kenejtyv kerek, qancama tysin vojasa da, duspanı ajıra viletin qıraqı etip tervijelev kerek. Tek osındaj volcevıktik qasijetteri völsa çana vizdin carıvasıyq qızmetcileri çana vascı qızmetcilerimiz vascı degen ataqtı aqtaj aladı.

Çaron-nemis-trotskijs agentterdin әckerelengen zýjankestiginiv, dijversanttıqınñ çana spiondıqınñ tolyp çatqan paktılar, vizge kerek volcevıktik qasijetter vizdin carıvasıyq-teqnijska kadrlarında көp vaqıtta volmaj çyrgenin kórsetti. Sondıqtan da, vizde zýjankester, dijversanttar çana spiondar көvejdi. Sondıqtan da, vizdin qızmetciler trotskijssterdi çana vascı eki çyzdilerdi çaqıylar tanımadı. Bul masqarasıyq kemcilikter men velsenip kyresetin vaqıt çetti.

Keı bir retterde trotskijs zýjankesterdin aram öjna qalaj çol vermenimiz tuvralı mysaldar keltirmekpin. Qijmija мәselelerin mysaloja alamnı. Ordçonijkijdze çoldastın qatınasuvı arqasında, zýjankesterdin qijmija çenindegi bir sýrýra iri plandar orınna kelmeı qaldı.

Kykirt-kijslota endirisinde trotskijs zýjankester zavıttardıñ endiris kycterin ne qurıym kemityvge tırıstı. Olar — bul zavıttardıñ kyçi kykirt kijslotasınñ endiris planınñ orındaluvın qamtamasız ete almajdı, dep sendiryvge tırıstı. Teksergennen kejin mylde vascı volıp çyqtı; endiris protsesin intensijpikatsijalav arqasında, sol macijna — çavdıqtın özi men aq kykirt kijslotasın ujoarılqan mөлcerden 60 protsent artıq vevyvge volatın көrindi. Intensijpikatsija çumıstarı әli ajaqtalmasa da, munıñ arqasında kykirt — kijslota zavıttarına 1937-çyıl aq, vurınoq «zavıttardıñ endiris kyçi» degen mөлcerden ana qurıym artıq endiris planın vevyvge tymkincilik völdı.

Endiristin bul taravındaqı zýjankester elementterdi әckereliv çumısnı alqa arıruv kerek, sonda viz bul çende taqı da zör tavıstarqa çetemiz.

Ekinci mysal. Avır endiris Qalıq Komijssarijatınñ qijmija endirisin vascıratın çoqarqı vascırtmasız endiristin kyçin eki ese artıruv ycin, kemi de çoq, artıroıda çoq, naq 1300 millijon som qaraçat suradı. Bul çende de Ordçonijkijdze çoldas zavıttarda endiristi intensijpikatsijalav mindetin alqa qojdı, munıñ nәtijçesinde мәsele mylde vascı tyrde ceıildi. Bul zavıttarda çyrgizilgen çumıstın nәtijçesinde, endiristin kyçin eki ese artıruv ycin 1300 millijon som emes, tek 350 millijon som, mylde onan da kem kerek ekeni anıqtaldı. Zýjankestik plandar, zýjankesterdin memleket çenindegi aramdıq-rvactıq talaptar bul is çeninde de әckerelendi.

Otan qorqav ycin zör maıız bar kykirt-kijslota endirisi çana vascı endirister çenindegi mysaldardan tolyp savaq aluv kerek. Narkomatın vascıroı dandajıqan zýjankesterge qandaj soqıq vevgeni bul mysaldardan көrinip otır. Biraq, bul retterde de viz zýjankestikti çana zýjankesterdi vaqıtında asa almadıq. Bul retterde zýjankestik plandar çyzege aspaj

qaldı, biraq, zıjankesterdin Ratajcaq çana vasqalarǵı bastaqan uıymı sonqı cikke deyin әckerelenbeı keldi.

Qatnas çoldarǵı Qalǵı Komıjssarijatındaqı «cek qojıvıclıq» pen kyres vәrinizge mәlim. Qatnas çoldarǵı Qalǵı Komıjssarijatındaqı trotskijs zıjankester özderinin memleketke qarǵı әreketin qıym çana teqniıka men dәleldegen volıp, çasırıvqa tırbıstı, — çanadan kәp qaraçat çımsalmasa, temir çol transportında çyk tıjev mәlcerin munan arttırıvqa volmajdı, dep sendirmek voldı. «Cek qojıvıclıq» zıjankesterdin plandarınnı çuzege aspaqan vәrinizge mәlim. Kaganovic çoldas qatnas çoldarǵı Qalǵı Komıjssarijatındaqı «cek qojıvıclıq» men kyrestı kycejtti, bul kyresten ojdaqıdaj zor nәtiçe çıqqan çurtqa mәlim. Temir çol transportınnı is çuzindegi tabıstarǵı «cek qojıvıclıq» zıjankesterdin qıymdı çana teqniıkanı әtirik maldanqan qarǵı dәlelderinin tas-talqanın çıqardı. Munı arqasında memleket ycin asa zor çımsı isteldi. Biraq, Qatnas çoldarǵı Qalǵı Komıjssarijatındaqı zıjankester, «cek qojıvı teorıjasın» çaqtaqan plandav orındarında qana emes, vasqa orındarda da voldı. «Cek qojıvıclıq» qıjratqan kejin de Qatnas çoldarǵı Qalǵı Komıjssarijatındaqı trotskijs zıjankesterdin uıymı әckerelenbedi, özini predatildik isin isteı verdi, әsirese roızdardı qulativ, avarıjalar çasav çaqına kyç saldı. Zıjankestik pen çana zıjankester men aqıvı cikke deyin qattı kyresıv kerek ekenin bul bizge taqı da eskertip otır.

Әrijne, zıjankesterdi әckereliv en aldı men İcki ister Qalǵı Komıjssarijatına qaraqan orındardın mindeti. Biraq, zıjankesterdi әckereliv çonıdegi varıq çavartıclıq tek İcki ister Qalǵı Komıjssarijatına qaraqan orındarqa qana avdarıvqa volmajdı. Vasç qızmetciler özderinin uıymdarında birer çımsı bitirıv ycin otır qoj, öz apparatındaqı qızmetciler olarqa belgi verip, davı qaqır otıradı qoj. Olaj bolsa, icten kevler qastıq әreket çırgizetin duspanın qavırp bul vasçlar, en volmaqanda keı vaqıttarda, sezir otırıv kerek qoj.

Zıjankester men, diıbersanttar men çana çıjondar men kyresıv çonıde bizdin çarıvıclıq vasçlarǵı özderinin volcevıktik mindetterin kәzir tysindime-negizgi mәsele mine osında. Öz mindetterine tysingenin olar dәledep kәsetıvi kerek. Öz mindetterine tysingenin әr bir vasç qızmetci özini qızmeti çonıde, özini çımsı çonıde kәsetıvi kerek. Munı ç kadrlardın saıasıj tәrbıjesin, olardın qıraqıclıqın çana duspan men kyrese bııvcılıgin kycejtyvge volmajdı. Kәzir kәp raktylar acıloqan kejin, vasç qızmetciler, en volmaqanda qandaj qateler volqanın, qaj çerden qatleskendikterin, bul qatelerdi kim istegenin, mundaı raktylar nelikten tuvqanın özderinin qızmetcilerine tysindirıvge mindetti. Biz qızmetcilerge munı tysindimesek, çımsıtın naqtı qatelerin, kemcilikterin kәsete otırbı, olardı yjreıpesek, ol vaqıtta adamdardı özderinin kemcilikteri tuvralı ojlandırıv, qızmetcilerdin saıasıj әgisin keneıtyv mymkin volmas edi.

Keı birevler «keı bir zvenolardaqı» «keı bir kemcilikterdi» moındav men әte çıraq voladı. Biraq, mundaı sözderdin putı bir tıjın. Eger, әzine qaraqan әndiris orınnan ja mekemedен iri kemcilikter, qavırtı zıjankester tabılsa, saıasıj veıqamdıqtın iri raktylar acılsa, ol vasç mundaı isterdin severterin özini qızmetcilerine, özini aktıvine çın nijeti men, naqtı mıjsaldar men çaqılar tysindirıvge mindetti. Duspanardın çanadan çırgizgen qastıq әreketterine tek sonda qana çol vermeımiz. Munı ç kadrlarqa volcevıktik tәrbıje verıv tuvralı söz voluvı da mymkin emes. Munı ç vasç qızmetci vasç vola almajdı, vıjrokrat, sanovnik voladı, vasqa ne bolsa da, әjtevir çavartı orındaqı volcevık vasç vola almajdı.

Bizge zıjankestikti çojıvı çonıde asa zor praktıjkalıq çımsı isteıvge tuvra keledi. Bul mindetti ojdaqıdaj orındavımtıç bul sıjaqtı maıızdı

məseleni volsevikce qolqa ala vilyvimizge vajlanıstı. Bizdin keı bir carıvacılyq qızmetçilerimiz zıjankestiktin savaqtarın çetkilikti eskergen çoq, sajasij vejqamdıqtan əli arıloqan çoq, bul iske nem qurajdı qarajdı, degen zot qavır var.

Zıjankestik paktıların əskerelev oıaj is emes ekenin kərsetetin bir-eki mıjsal keltirmekrin.

Bul çönde qalajı öndirisinin çajın mıjsalqa aluvqa voladı. Qalajı öndirisindegi zıjankester bizdin bastaqan çaqıst ısterimizdi kər vaqıt voıjna iske asırmaı, ajaqsız qaldırır keldi. Biz qalajıya dilgermiz, cetten qalajı aluv ucın kər qaraçat çımsajmız. Olaj volsa, Avır öndiris Qalıq Komıjssarijatın bul isti durıs uıymdastırır, SSSR da qalajı keni çoq, degen zıjankesterdin çana ker tarıpalardın çaqın qarıstırıv kerek edi. Biraq, əli künge munı ısteı almaı kelemiz. Bul bizge ulken uıat. Munan uc çıl vurın, çoqarqı vasqarmanın qarıstırıvna qarımastan, tıjisti trestin bul iske vöget çasaqan vasıyların çana vasqa keı bir qızmetçilerin sotqa verıvge tıvra keldi. Biraq, qalajı öndirisindegi vasıy qızmetçilerdin sostavın çanalacaq men de is közge kərinerlik volır öndalqan çoq. Qalajı öndirisi Nıjkel-qalajı vasqarmanına qarajdı. Petakor bul vasqarmanın vasına partiya veletin vetke ustaqan zıjanke Jazıkoıtı çojdı. Munın nətiçesinde bizdin elde qalajı öndirisi əli künge nasar volır otır. Sonda da kəzir qalajı öndirisin zıjankesterden tazalay caraların qoldana otırır, ötkendeı savaqtı eskere otırır, bul çımsıstı tez alqa vastıratılmtız kımensiz.

Aqırqı sekke dejin əskerelevgen zıjankestiktin ikinci mıjsalına «Oralvagönstroı» dı aluvqa voladı. Is vagön çasajın ulken zavıt tıvralı volır otır. Kəzirgi tıjptegi vagöndardın kəvin aldaqı çıldardın icinde osı zavıt çasar verıvge mindetti. Mine, osı sıjaqtı ulken zavıt saluv qurılın bir nece çıl voıjna velsendi zıjanke Marijasijn vasqarır keldi. «Oralvagönstroı» daqı partiya komıjtetinin sekretar zıjanke-trotskijs Calıjko-Okıvdçava volır keldi. Bul zıjankester munan bir nece aj vurın əskereledi. Munan savaq alır, tıjisti qortındı çoqaruv kerek edi. Bul mindetti qancama otındaj vilgenimiz mına tömendegi mıjsaldan kərinedi.

Bıjı revraldın icinde Avır öndiris Qalıq Komıjssarijatın tapsırıv voıjnca, «Oralvagönstroı» daqı zıjankestik ısterdi tekseryv ucın vedeldi adamdardan qurılqan arnavlı komıjssija vardı. Bul komıjssijanı Glavstroıpromın vastıoı — Gıjnzbıvırg çoldas çana BK(B)P Ortalıq Komıjjeti mıcesinin kandıdatı Pavlıvnovskij sıjaqtı çoldastar vastar vardı. Bul komıjssija qandaj qortındıya keldi? «Oralvagönstroı» çönde çoqarqan özini çalır qortındyların komıjssija mına tırde kərsetti: «Oral vagön zavıt men tanısqannan kejin biz — Petakor pen Marijasijnin zıjankestik əreketi qurılın otında keı öris almaqan, degen verik qortındıya keldik» — dedi.

Olardın ajıvınca, «Oralvagönstroı» daqı zıjankestik «keı öris almartı». Komıjssija qurılın otındaqı kemcilikterdi tek — qaraçattın azdar artıq çımsaluv çana kəmekeı carıvacılyq qurılının artta qaluv, der qana kərsetir, özini qortındyların dələdevge tırısqan. Biraq, komıjssijanın sajasij topastıq ıstegeni ajın. Gıjnzbıvırg — Pavlıvnovskijdin komıjssijası qurılın otındaqı ıstin çajın çıvır-çajır kərsetkenin tısinıv ucın, zıjanke Marijasijnin vurınoı çavartarının özi çetkilikti voladı. Komıjssija qurılın otındaqı zıjankestiktin bir de paktın kərsetpegen. Komıjssijanın sajasij topastıq ıstegenine osının özi de çetkilikti dələl. Komıjssijanın qortındılınca, varır tıvqan zıjanke Marijasijn çana ikinci zıjanke Okıvdçava özderin-özderi çalalacaq volır çoıadı. Komıjssija Oralqa varır çırgeninde Marijasijn çanadan çavar verdi. Qurılın otındaqı zıjankestik çımsıstı qandaj volqanın Marijasijn bul çavavında

birinçиден ајқынрақ көрsetti. ОI «Oralbagonstroj» дақь зьжанkestiktin qurmetti komijssija көrmegen bir сьрыра paktларьн көrsetti. Авьг өндiris Qальқ Komijssarijatьндақь çoldastar-av, тырli Marijasijnderdin зьжанkestik isterin тольоьрақ тексерув керек екенin mine osь paktlardan кейin moьндav даv қаçet emes pe, кей bir тексерув komijssijalarь өздерinin mindetterine өte ystirt qarajтьльн mine osьdan кейin moьндav керек emes pe.

«Oralbagonstroj» qa varqan тексерув komijssijasь çөnindegі paktларь vizdin, volьp çatqan eskertyvlerge, savaqtarqa qaramastan, qajta qurьla almaј çatqanьmьздь, duspandь tanьj vilmev dertinen arьla almaј çyrgenimizdi көrsetti, saјasij topastьqmьздьн әli kycti ekenin көrsetti.

Avir өндiris Qальқ Komijssarijatь bul isti munan тольоьрақ тексерer. Biraq, зьжанkestiktin qaldьqtарьн тольоь çojuv ycin көzir bul komijssijаньн çumьсьнан qortьндь сьojarьp, savaq aluvдьн zor maпьзь var. Caruvacьльq qьzmetçilerine, onьн icinde авьг өндiristin көrnekti basць qьzmetçilerine de, saјasij tьrvije берув çumьсьньн qancama nasar çolqa qojьlqanь bul komijssijаньн çumьсьнан ајқьн көrinip отьr. Pavluvновskij çana Gijnzbuuvrg сьjaqtь көrnekti qьzmetçilerimiz de, зьжанkesterdin çumьсьн çer-çerdin өзinde тексere отьrьp, зьжанkestiktin en volmasa bir paktьсьн көrsetyvdі керек tappadь. ОI tygil, vular зьжанkestikti sezbeј, varььq isti tek usaq kemçilikterdi көrsetyuv men qana ajaqtadь. Al, komijssijаньн bul isi өndiristin basqa qьzmetçilerine mylde çaman yлgi көrsetedi. Zьжанkestin әckerelengen paktларьна saјasij mән берip tysinyv çaқь, çenil өndiris, азьq өndirisi, aқac өndirisi qальқ komijssarijattарьн çana basqa qальқ komijssarijattарьн vьlaj qoja turqanda da, Авьг өндiris Qальқ Komijssarijatьньн өзinde de өte nasar ekeni ајқьн. Duspan çөnindegі saјasij qьraçьльqтьн varьoьp tuvralь ајtuv әli erte ekenin paktlardan көrip отьrмьз. Bizdin praktijkaльq qьzmetçilerimiz saјasat çyzinde көp retterde artta qalqan, olardьн saјasij өrisi өte tar, sonдьqtan olar ајқьн volьp turqan saјasij paktларьдь da tez ајьra almaјдь. Авьг өндiris Qальқ Komijssarijatь çivergen komijssijаньн çumьсьньн пәtijçesinen bykil çumьсьмьз ycin: duspan çөnindegі qьraçьльqьmьз çetkilikti emes, kadrlarqa volceviktik tьrvije берув çumьсьн kycejtyuv керек, degen qortьндь сьojarувьmьз tijis.

Biz caruvacьльq qьzmetçilerine saјasij tьrvije берув çumьсьн mylde eskeryvsiz qaldьrdьq. Endi viz olardьн saјasij qьraçьльoьpн kycejtyvimiz керек, olardьн saјasij өrisin keңejtyvimiz керек, olardьн volceviktik qasijetterin tьrvijeler өsiryvimiz керек. Caruvacьльq kadrlарьна saјasij tьrvije берув çumьсьн kycejtyuv—bygingi kynnin en kyrdeli mindeti.

Volceviktik qьraçьльqть kycejtyuv—bykil sotsijalistik qurьльсььн kelecekte өsyvin onan saјьн tezdetyvdin asa maпьздь cartь.

2. QьZMETCILERDI IRIKTEV

Zьжанkestiktin savaqtарьна vajlanьсть qандај mән berse de artьq volmajтьн екinci мәsele—qьzmetçilerdi iriktev мәselesi. Bizdin aldьmьзда көzir bul çөnde de çumьсьmьздақь yлken kemçilikter acььp отьr, bul kemçilikter men сьндap sanasuvqa tuvra keledi.

Burьnoь trotskijsterge көz qarar мәselesinen bastajьn. Kөzir кей-кејde bir cekten екinci cekke авьtquv: trotskijс-зьжанkester çөnindegі beјqamдьqtan burьnoь trotskijsterge ystirt qarar, bosqa kyjdiryv сегine авьtquv voladь. Buqan çol берyvgе volmajдь. Biz көzir mundaј suraqtardь сььь estijmiz: syjtip, burьnoь trotskijster men istes voluvqa volmajдь qojь? Syjtip, burьnoь trotskijsterdin vәrin orьндarьнан aluv керек qojь? Mundaј ystirt көz qarar bul çerde de, әrijne, durьs emes. Biz burьnoь trots-

kijsti çavartı qızmetke taqajındavdın vërin birdej qate dep sanaj almajmız. Biz bir kezde ol partiya çolna qarıs çyqan eken dep, vırnıq trotskijsti çavartı çumısqa rajdalanıvdan vas tarta almajmız. Këzirgi kezde onı bir çumısqa rajdalanıvdan vas tartraj turır, әveli bul isti әvden egçej-tegçejler анықтар алуv керек. Mundaј çoldastardın өзiniñ vırnıq қатарынан bir çola арлуvна çerdemдесе отыр, олардъ çumıста тексере отыр, partiya иjтiмiнiñ вақылаvна ала отыр, биз partiyaqa rajдалъ çumıs istegen volamız. Alajda, биз vırnıq trotskijsti ja vasqa birevdi çumısqa taqajındaqanda onıñ çumıсна tijisti вақылаv qoja vilmejtindigimiz sьjaqtъ çaqdaјdъ ec vaqtta durıs dej almajmız. Eger, биз vırnıq trotskijsterdin çana vasqa qızmetcilerdin çumıсn is çyzinde тексере vilmesek, ojan tijisti tyrde вақылаv qoja vilmesek, bul bizdin аjвvмız, vascьlardın аjвv.

Al, bizdin adamdarıмızdın arasında bul çende myldem teris pikirdegiler de var. Olar trotskijsterdin partiyaqa qarıs vırnıq kyresin këzirgi kezde ycin salqan çerden volımsız is dep qaravqa daјın turadъ. Olar vırnıq trotskijsterdin vërin talqamaj-aq rajdalanıvoqa dajar, yjtkeni, olarsız is istevgе volmajtın көrinedi, vuqan tipti kisiniñ kylkisi keledi. Munda iske volcevıktikke çatrajtın myldem teris көz qaras varьoqın, volcevızmge mylde çat, obyvateldik, sajasij vijtaraptıq varьoqın moјıндаmaj volmajdъ. Munda vascьn asa maңzdъ mindetteriniñ birinen—qızmetcilerdi orn-ornıна qojuv çana iriktep алуv isi men mьqtар аjnaısv mindetterinen vojдъ avlaq salıvoqa trьsqandьq varьoqın көrmevge volmajdъ. Bul is pen cuqьdanıv, әrijne, bul isti өзiniñ apparatındaqъ kez kelgen adamqa senip tapsıra salatın çoldastar ojlaјtındaј, op-onaj nëse emes. Öziniñ qızmetcilerindi vilyvin керек, олардın çumıсn qadaqalap otıruv керек, олардın çumıсn тексерuv керек, artta kele çatqandardъ sьnav керек, qolınan is kelmejtinder men vıjrokrattanьp ketkenderdi ornınan tysıruv керек, çana, әsip kele çatqan qızmetcilerdi tanьj vilyv керек, олардъ çoqарылатьp qojıvoqa velsendi tyrde çerdemdesıv керек.

Iske volcevıktik көz qaras, qızmetcilerdin iskerlik çana sajasij qasijetterin eskere otыр, олардъ тексере vilyvdi talap etedi. Qızmetcilerdi vırnıq isi çajındaqъ anketterine qana qarap тексерuvge volmajdъ. Bulcьn тексерuv emes. Олардın vırnıq çumıс çajındaqъ kezdej-soq este qaloqandar men spravkalarqa syjenıvge volmajdъ. Bulaj etıv isti op-onaj vıldiredi. Qızmetciniñ çaramдыьoqъ çajındaqъ мәселени onıñ qara vascьn çaqьndьoqьна, sykimine qarap cesıvge volmajdъ. Eger olaj etsen çoqьm-pazdьqtan ec qajda qacьp qıtlmajsьn. Sol sьjaqtъ qızmetcini raporttar voјıncа, tipti plandardъ asьra ornındaqandьq çajındaqъ raporttar voјıncа da vaqalav durıs emes. Qızmetcilerdi iriktevдеgi cart (krijterij) onıñ iskerlik, sajasij qasijetteri volıvqa tijis, ol qasijetterdi vascь vilyvge tijis, vilgende birevden estigени арqь, qaqaz арqь emes, çumıсn kыve kыn vaqьlar otıruv арqь, bul adamdardın çumıсn ynemі тексерip otıruv арqь cьндар vilyvge tijis. Qızmetcilerdi osьlaj iriktevdi qana iske volcevıkke qaraqandьq dep sanavqa voladъ.

Sonda биз masqaralyqtan vasqa ec bir at taquvqa volmajtın paktьlardъ qurtamız. Mьjsal keltireјin.

Kyzbastaqъ Osıjnovskij ruvdniginin vırnıq vas inçeneri, zьjankes Eçop «Kyzvas көmiriniñ» sol kezdegi vas inçeneri, zьjankes Strojьloptьn çumıсnı tuvralь mьnadaj çavar verdi:

«Kyzvas көmirinde» teqnikalyq sajasattъ Strojьloptьn bir өzi çyrgizedi, negizgi inçener kadrlardъ da sonıñ өzi ornalastьradъ. Ol sovet mamandarьn quvdalap, өзiniñ аjnalasьна өзine sezsiz vaqьnatьn eski qalyrtьn inçenerlerin çьjnaјdъ».

Mundaј paktьlar «Kyzvas көmiri» ycin çavartı çaruvacььq vascь-

larğa qarashında dep aytuvğa bolmajdı. Al, bul, qızmetçilerdi iriktev isin basçının qolınan cıqarır çibergendigi qandaj qavırtı ekendigin, bul isten cenevnikse vojdı avlaq saluvdın qandaj qavırtı ekendigin kersetetin öte kör paktıların birı qana qoj.

Qızmetçilerdi iriktev isine basçının cıvartı ekendigin uqınatın vaqıt çetti. Adamnın ataqr men däreçesi qandaj cıqarır bolsa da, eger ol öziniñ ijeginin astında cıms istep çyrgen zıjankesterdi tanır bilmeşe, tipti ondaj мәselelerge aralasqısb kelmese, ol basçı emes, kenseci bos qalqan cenevnik. Oqan bir byrkencikti betke ustap çavdın, naqız pre-datıldın ötip ketrejtinine ec kim kepil vola almajdı, әrijne, qata voluv mümkün. Al, eger sen özinnin manajındı tygel vılyqıtır çiversen, eger özinnin ajnalana çat, qavırtı adamdardı alsın, eger sen bul ajnalandaq adamdarğa qarıs kyresyvge basçı bolmasın, onda vejqamdıq ycin, kere almajtındıq ycin, sajasıj topastıq ycin sen cıvartı volmaqanda kim cıvartı voladı?

Adalsınır beti çylyraqan, kejde tipti virınoqr sinirgen enbegin betke ustajın eki çyzi çavdı tanır qojuv onaj emes. Alajda, basçının çavdı ajruv ycin kerekti qasijetterge çetik voluv kerek ekendigin tysinyvge tijispız. Basçılardıñ qajsısb bul qasijetin çetilyvdin qamın ojlamasa, çavlarındı varlıq tәsilderin çana onın qandajın bolsa da ajıra viletin volır yjrenvесе, sonın icinde çaqınuvğa, eki çyziñikke salınuvğa en epti pre-datılderdin de tәsilderin ajıra vilyvdi yjrenvесе, ol volceviktik negizgi mindetterinin birinen qol yzgen volır cıjadı.

Bizdin sovet ökimetine çav adamdardı da cımsqa rajdalanuvımbızğa tuvra keletindigin kim vilmejdi? Biz vudan bas tarta almajmbız. Burçuvazıjalıq mamandardıñ icinde, çaqısb vaqlav bolsa, basçılardıñ qıraqılbıq tijisti däreçede bolsa, memleketke tijizetin rajdas az volmajın, sol rajdasın tijizip ötırqan da adamdar var. Bul çende voluv mümkün qatalardıñ aldın aluv ycin, basçılar olardıñ cımsına cın mәнisinde tysinyvge tijis, olardıñ cımsısb çajındaq tijisti davıldardı qadaqlar ötırıvğa tijis, olardıñ cımsının cın sırın mümkün volqan varlıq quraldar arqısb tekseryvge tijis, eskiler iske aspaj qalqan çerde, teksetyvdiñ çana quraldarın tavıvğa tijis.

Bul tuvralı Leninnin aytqan tamaca sözderin eske salajın. Lenin «Az bolsa da, çaqısb volın» degen maqalasında kommunisterge onın әdeji yjretti. Lenin onda Cımsısb-çarıva inspeksijasının qızmetçilerine arnar ajıtı, alajda, cınında bul nusqavlar bizdin vәrimizge, varlıq basçılarğa arnalqan nusqavlar. Lenin onda vıljaj degen:

«...olarğa, mocennikterdi demej-aq qojajın, tap soqan uqsacqandardı ustavğa dajındıq dep atavğa menin avzım varatın cımsstarğa çana öziniñ attanstarın, әdisterin, t. t. byrkevge kerekti ajırqsa ajlalar tavuv dep atavğa volatın cımsstarğa dajındala vevyvge tuvra keldi.

Eger vatıs-evropa mekemelerinde mundağ usınstar adam ajtpastıq narazılbıq tuvıbzatın, adamgerçilik kyjinyv sezimin, t. t. tuvıbzatın bolsa, bizde de sondaj qaldın voluv ycin biz әli soncama vıjrokrattana qojqamısb çoq qoj dep senemin. Bizde sovet respublijkası tek çaqında çana çasalır cıqtı, al, әr tyrlı qoqr-soqılar ysti-ystine yjilip qalqan, sol sevırti bir sırıra ajla cımsap, kejde nedәvir avlaqtıqr önip cıqatın kәzderin acıvğa arnalqan, ja nedәvir ajnalısb çol men çyretin razbedkilerdi cımsap sol qoqr-soqının icin aqtaradı eken-av degen oj men çәvirlenyvcilik bir de vırevdin ojına kele qojar ma eken, al, eger tipti kele qalsa, ondaj adamğa biz cın raqattanır kyletindigimizge әvden senyvge voldı».

Lenin odan son vıljaj dedi:

«Eger men çoqarda envektin çoqaroqь дәreçeli uյmдastıruv instijtutında t. v. vizdin oqьj veryvimiz, oqьj veryvimiz, kerek dep çazqan bolsam, ol meniң «oquvdь» qanca da bolsa, tipti mektepce oquv dep tusingendigim emes ne meniң tek mektepce oquv çajьnda-oqь oјdan aspaj qana toqtaloqandьoqm emes. «Oquv» degende bul rette әlde bir çarьm-çartь sьqaq istı, әlde bir ajlakerlikti, әlde bir kәberzany ne volmasa tap sol sьjaqtь virdemeni ajtuvdan meni vas tarttь dep naqьz revolьtsijonerlerdin bir de-virevi oјlamas dep senemin. Batьs—evropany retti çana elevli memleketinde mundaj oјdan çurttьn töve casь tik turar edi, çana bir de-bir çeni durьs cınevnik bul oјdь tipti talqьqa saluvqa da kәnbes edi, onь men vilemin. Biraq, men vizdin әzir әvden vıjrokrattanьp ketpegendigimizge, sondьqtan mundaj pikirdin talqьqa tysyvi vizde kәnildi kәteryvden basqa ec nәse tuv-oqьzvajtьndьoyna senemin.

Сьпнда da pajdalь nәse men kәnılge çaqьmdь nәseni qospajtьn ne var? Öreskel virdemenin, zьjandь bir nәsenin, çarьm öreskel, çarьm zьjandь t. s. bir nәsenin ystinen cьqьp, qolqa tysiryv ycin әlde bir sьjaqtь ne çarьm-çartь sьjaqtь is pen pajdalanvastьq ne var?».

Әngime memlekettin myddelerin qoroqav tuvrasьnda, envekcilerdin myddelerin qoroqav tuvrasьnda voloqanda Lenin qьzmetcilerdi oсьlaj teksetyvdi yjretken. Çavdь ja çartь çavdь әckerelev ycin, «zьjandь» ja «çartьlaj zьjandь» bir nәseni әckerelev ycin, Lenin «ajlanь», «razvedkanь», «kәberzany», «amaldь» usьloqan. Eger, viz Leninnin oсь nusqavlarьn çumьsьmьzda cьndap qoldanoqan bolsaq, viz zьjankesterdin kәvin vurьnьraq әckerelegen volar edik, viz zavьttarda, caqtьlarda, temir çoldarda voloqan bir sьpьra dijversijalarqa, qaskynemdikke, spijondьq әreketterge çol vermegen volar edik. En volmaqanda viz Leninnin bul kenesterin kelecekte volcevikterge lajьqtь tyrde eskertyvge tijispiz.

Biz çavartь çoldastardьn vizge qьzmetcilerdi partija, partija uյmь be-redi degen sözın az esitip çyrgenimiz çoq. Olar bulaj degende «çavartь qьzmetci» dep atalatьndar өзiniң apparatusьnьn qьzmetcilerin irikter aluvqa çavartь emes, eger bul qьzmetciler çaman bolsa, ja tipti çavdьn өzi volьp cьqsa oqan, tuvra basь çavartь emes, qьzmetcini çivergen partija uյmь çavartь degisi keledi. Mundaj söz partijada çoqtardın icindegi partijanь vәten is kәretinder tararьlan cьqsa bir sәri volar edi. Kommunvnis-terdin bulaj devine volmajdь: әriņe, kommunvis ycin çana bir çumьsqa çivergen adamdar ycin partija uյmь çavartь, biraq, bul partijanьn atьn kim kәringennin vьloqaj veryvine prava verildi, degen söz emes.

Qajta, vizdin en birinci mindetimiz, vasoblardьn mindeti — partija uյmьnьn çivergen qьzmetcilerin çumьs ystinde teksetyv volьp tavьladь. Partija uյmь qьzmetcini çivergende, onь durьs pajdalanuvdь, onьn qolьnan qancalьq is keletindigin is çyzinde teksetyvdi, onьn çumьsьna vaqьlav qojuvdь talap etedi. Basьnьn mindeti—өziniң qol astьnda isteјtin adamdar-dьn kemcilikterin, әsirese, onьn qьlmьstarьn partija uյmьna mezgilinde bildirvy voladь. Biraq, viz ajtalьq, basь çaruvacьlьq qьzmetcisinin bir zьjankesti әckerelep, al, partija uյmьnьn onь çaqtaqan kezın әli kәrgemiz çoq. Is çyzinde oсьnьn kerisince volьp çyr. Tipti zьjankesti әckerelegennin keјin de, partija uյmьnьn onь onьna adal qьzmetcini qojuv çөpindegi zandь talavьna qaramastan, çaruvacьlьq qьzmetcisinin çat adam-dardь çaqtajtьn retteri az emes, olardьn ovyjateldik topastьq, sajasьj so-qьrlьq isteјtin kezderi az emes. Bul rās emes pe?

Biz çaruvacьlьq qьzmetcilerine nagaradtar verip, olardьn tavьstarьn ardaqtar çyrmiz. Biz vudan vьlaj da oсьlaj etemiz. Alajda, vizde kәsip onьn ja өndiristin tutas taravьnьn tavьstarьn өзiniң arqasь degisi keletin, biraq, өзiniң çumьsьndaqь öreskel sajasij qatalar ycin, çamsьzdzьq

ycin, zıjankester çenindegi soqırılıq ycin çavapkerlikten vojın avlaqqa salıqı keletin adamdar var. Sondıqtan, bizdin basçılarımızğa sajasij topastıq istegeni ycin olardıń ar-ıjats men çana zan çol men çavartı ekendigin çana eskertip qojmav kerek, mundaı adamdarğa tuvra ajtuv kerek, trotskijs çana basqa zıjankester olardıń sırtında otırıp vıjcaralıqın mazaq qylatın, olardıń sajasij topastıqın keleke qylatın çaqdajqa özderin-özderi tysirip çyr. Çav tavalar kylgen son, vejdamdıqqa vatqan keı bir basçılardıń aqıl kirdi, öziniń çumıstıqın çavartı yvcaskelerin saqtanıp tekseretin voldı, öziniń apparatın çumıstıqına qırağı qarajtı voldı.

Trotskijs-pacıs sajkasılın әkerelengen zıjankestik-dıjbersijalıq çumıstıqın savaqtar basçılıq qızmetterge sajasij sıman otken, memleket çeninde adal qızmetçilerdi çoqarlatıp qojuvdı qacet etip otır. Bizdin kadrlarımız әlsiz çerde, dajarlıq onca çetkilikti volmasa da, sajasij sınalqan, yjrenyvge zejini, ыntas var adamdarı vatsı çoqarlatıp qojuvımız kerek. Ondaj adamdar az emes. Olardı çumıstıq istevge yjretyvge, olardıń iskerlik mamandıqın arttırıvqa voladı, solaj etyvge tijisviz.

Basçı öziniń negizgi qızmetçilerin irikter ala vilyvge tijis, onı çumıstıqın tekseri vilyvge tijis, olardıń çumıstıqında kemcilikterdi çojuvqa çerdemesyvge, olardıń sajasij çaqınan esyvine kometesyvge tijis. Öziniń negizgi qızmetçilerin irikter aluv isi men cuqıdanvajtı, ja bul iske volcevıke qaraj vilmejtin basçı, basçı emes, vos qalqan kensecil, ja mıçın adam. Qızmetçilerdi irikter aluv isinde bizde kóp kemcilikter var, onı sebevi kóp basçılar bul isti elemejdi, öziniń sajasij çavartılıqın ımtadı, qızmetçilerdin iskerlik çaqın çana emes, sonı men birge sajasij qasijetterin de eskere otırıp, olardı tekseriv, әsirese sajasij çaqınan tekseriv, qızmetçilerdi otır-otırına çojuv әr bir basçı-volcevıktin asa maızdı mindeti ekendigin ımtadı.

Basçı öziniń kadrlarına çavartı. Basçı en aldı men qızmetçilerdi otır-otırına çoja vilyvine, qızmetçilerdi iskerlik qasijetteri çaqınan da, sajasij qasijetteri çaqınan da irikter ala vilyvine qaraj sınav kerek. Eger biz çaruvasıq otırarımızda, kәsip otırarımızda qızmetçilerdi irikter aluv isin mıqtap ondavdı qamtımasaq, eger bizdin basçılarımız bul iske öziniń mejince çavartı ekendigin uqıvıasa, onda biz әkerelengen dıjbersijalıq sıjondıq-zıjankestik çumıstıqın tijisti qortındı çoqarmaqan volamız. Bul isti ondar ıjmdastırqanda, biz sotsijalistik qurılıstın varlıq taravlarında vırınoıdan da tez alqa vasatın volamız.

Qızmetçilerdi iriktev ycin basçılardıń çavartılıqın arttırıv — zıjankestiktin savaqtarınan tuvatın taqı bir maızdı qortındı osı.

3. BASÇILIQ ETYVDIN ӘDISTERI TUVRALI

Aqırında, ycinci мәsele—basçılıq etyvдин әдистері tuvralı.

Partija sonqı çıldardıń icinde bul мәselege ajırqca көңil vәlip otır. Men en aldı men, SSSR Qalıq Komıjssarları Soveti men BK(в)Р Ortalıq Komıjtetiniń: «Don vastın, көmir өндіristi kәsibiniń çumıstıq tuvralı» çana «Temir çol transportın çumıstıq tuvralı» 1933-çılıq çazda çoqarqan qavıların esterine salamız.

Sol kezde isi nasar volıp otırqan Donbas tuvralı qavılıstında SSSR Qalıq Komıjssarları Soveti men BK(в)Р Ortalıq Komıjteti vıajı degen volatın:

«...Masqara kejin çeginyvдин vastı sebebi, saqtılardan vastar Avır өндіristi Qalıq Komıjssarijatın otır vasqarmasına dejin, көmir өндіristi kәsibine әli çojыр vitregen, bir çolata bankrot volqan kensecil-vıjrokrattıq әdis pen basçılıq etyvinde».

Temir çol transportın cümbeş tuvralı qavlısında BK(В)Р Ortalıq Komiteti men SSSR Qalıq Komijssarları Soveti vılay degen volatın:

«Temir çoldarın cümbeş kenişdegidej istemevinin vastı sevevi basılıqtın nasar voluvında, uymdastıruvsılıq çenindegi kemciliklerde, temir çol avdandar men dijreksijaların vastı Çol qatnas Qalıq Komijssarijatın ortalıq basqarmalarına dejin temir çoldarqa çojılr bitrepen, bir çolata bankrot volqan kensecil-vujrokrattıq әdis pen basılıq etyvinde».

Partija men ykimettin bul qavlılarında sarıvasılıq orındardın cümbeşındaq kensecil-vujrokrattıq әdisterge soqqı verildi. Öndiristi kәsirtin çana transportın apparatındaq vujrokratizmdi çojıv olardın cümbeşin çaqartıvdın vastı mindeti, dedi partija. Bul nusqavdın durıs ekeni ömir çyzinde quvattaldı. Bizdin sarıvasılıq uymdarımbızdaq vujrokratizmdi çojıv çolındaq ilgeri basqan әr bir qadamımbız bizdi әdәvir tavıstarqa çetkizip otırdı. Biz munı çalqız-aq kәmir öndiristi kәsiri men temir çol transportın tәçirijesinde kәrip otırdıqımbız çoq.

Soğı çıldardın icinde sarıvasılıq cümbeşin әdisin çaqartıvdıqı en vastı çarapın biri «pıvksijonaldıq» pen kyresıv völdı.

Bir kezderde sarıvasılıq orındarın apparatı pıvksijonaldıq çeni men qurılıvda tım sekten asır ketti. Praktijkalıq tәçirijenin, bilimnin çetkiliksizdigin öz ara vajlanısbız çoq, kәrtegen pıvksijonaldıq orındar qurıv men tolıqtıruvqa tırsıvılıq völdı. Osynın nәtijesinde kejde әr bir vәleginin arasındaq qatnas vıbırdı, әr qajsıbız әz aldına cümbeş isteitin, birine biri kedergi volatın vujrokrattıq apparat qurıldı. Mundaj apparat vujrokrattıq çavarkesizdiktı çana vujrokrattıq vırmalavılıqtardı tuvqızvaj otıra almajdı. Mekemelerde çana emes, öndiristi kәsir orındarında da «pıvksijonaldıq» bizge zıjanın az tıjizgen çoq.

Budan bir nese çıl vıgın maqta-mata öndirisi toquvsızılıq ma-mandıqtı çojır, toquv cümbeşin çeke öndiristik pıvksijalarqa vәcekter, erkek-әjel toquvsılardın otınna sol çeke pıvksijalardı orındajtın ma-mandıq çoq cümbeşlar qojmaqız völdı. Maqta-mata öndiristi kәsiri-degi bul «çanalıq» bizdin keј bir çoldastarımızqa unadı. Bul «çanalıqtı» etkizıv usın zıjankester men vas vuzarlar özderince bir odaq qurdı. Mundaj aqmaqızılıq der kezinde tıjıqımbız çaqız völdı.

Partija qalıq sarıvasılıqın varlıq taravlarındaq pıvksijonaldıq sijstemaqa qarıs vatlı kyresti. Sөz çoq, bul öte durıs völdı.

Trotskijs çana basqa elementterdin әkerelengen dijversijalıq-çrijondıq zıjankestik cümbeştarı tuvralı paktılar men vajlanısbız bizdin sarıvasılıq apparatımbızdın kәr kemcilikteri asıldı.

Kәzir, trotskijs zıjankester, dijversanttar men çrijondar öz myddeletin orındavda bizdin sarıvasılıq orındarımızdaq çeke basqaruvılıq prinsivinin vujrokrattıq turde vırmalanıandıqın kәr çerde pajdalanır kelgeni ajındalır otır. BK(В)Р Ortalıq Komitetinin Plenumının qavlısı bul tuvralı vılay deјdi:

«Çeke basqaruvılıqtın prinsipteri vujrokrattıq turde vırmalanır çır, munın turı-kәr sarıvasılıq vası qızmetçiler çeke basqaruvılıq negizinde özderin vıqara men qatardaq sarıvasılıq qızmetçilerdin qoqamdıq pikirinin vaqılavınan amanvız der ojıajdı, sarıvasılıq-öndiristik aktijptin davısbına qulaq qojmajdı, bul aktijpke syjenveјdi, aktipten qol yzedi, syjtıp, çavlırdın dijversijalıq cümbeş isteiv usın pajdalanır çırgen qatalar men kemcilikterdi әkereler çojıvda aktijptin çerdeminen vojın avlaq saladı».

Bul öte mañızdı nusqav. Biz çeke vasqaruvıñyñ prinsipterinin mundañ vırmalavıñyñğa köñil völmesek, kensecil-vıjrokrattıñyñ ädiske qarıñ es qandaj kyres vola almajdı.

Caruvasıñyñ vasıñyñ negizinen çaqırtuvda öndiristik-caruvasıñyñ aktıj vasıñyñ mañızdı tiregi dep көсетip otyr partıja. Caruvasıñyñ vasıñyñ soncama kyrdeli volıp otyr, caruvasıñyñ vasıñyñ mindetteri soncama көвеjip otyr — bul isti aktıjtin көmeginsiz, oñyñ çärde- minsiz istevge volmajdı. Çaqıñ caruvasıñyñ qызmetçiler munday osy kuni aq vilip, aktıjti özinin senimdi tiregi dep tanıp otyr.

Biz çeke vasqaruvıñyñ prinsipinin qatın tynde qoldanıluvın çaqı- mız. Biraq, biz vasıñyñ qызmetçi özin özinin vasıñyñ qызmetçilerine qarama- qarıñ qojıp, özin vıqara men qatardañyñ caruvasıñyñ qызmetçilerdin qo- qamdıñyñ vaqılavınan amanın dep sanap, aktıjti senimdi tiregin dep tanıvıñyñ oñyña aktıjten qol yzıp, aktıjke köñil völmey, çeke vasqaruvıñyñ prinsipin osylaj dep tysinyvi men kelise almajmız. Caruvasıñyñ oñyñdar men öndiristi көсіpterdegi aktıjpterdi көтеріp, olardıñ qatardıñ partıjada var çana partıjada çoq äktipterdi tartuv—caruvasıñyñ çımıñ- mızdı çaqırtuvdıñ mañızdı bir mindeti, vıdan vıñyñ tavıstarqa çetyvimzdin senimdi cartıñyñ vıñyñ. Bolcevıktik osy nusqavdı tysınbegен vasıñyñ qызmetçi oqıjılardan кейin qaladı, artta qaloqandardıñ çana vıj- rokrattıñyñ ketkenderdin qatardıñda qalıp qojadı. Caruvasıñyñ öndiristik aktıjpter bizdin varıñyñ çımıñmızdıñ tez ilgeri vastıruvqa көmektesedi, trotskıjstik çana vasıñyñ zıjankesterdi әскerelep, çojuvqa көmektesedi. Bul akatıjpter, кей bir men-mensingen vasıñyñ ajaması, sonıñ men qatar tolıp çatqan çana adamdar, isti bolcevıkke ilgeri vastıruv qolınan keletin adamdar сыqarsa öte durıñ istegen voladı. Trotskıjstik çana vasıñyñ zıjan- kesterdin tas-talqanıñ сыqarıp, sovet әkimetine сыñ verilgen, qolınan is keletin çana qызmetçiler çojuv kerek! Bir mindettin eki çaqıñ osındañ.

Bizdin caruvasıñyñ qызmetçilerimiz Stalin çoldastın çana vasıñyñ öte vilıv usın ne istev kerek ekenin көсеткен nusqavın сыñ-сыñ eske tysirip otyrsa, bul mindetti ojdañyñdañ oñyñdar сыqadı. Stalin çoldas vasıñyñ nusqavlarıñ men qatar caruvasıñyñ qызmetçilerdin 1931-çıldıñyñ çazynda volqan мәçilisinde көсеткен nusqavında vıñyñ degen:

«...Онан сон, бирlestik vastıqtары, solardıñ oñyñvasarlarıñ zavıttарды сыñ-сыñ aralar, zavıttarda көвирек otyrıp, çımıñ istevi kerek, zavıñt qызmetçileri men çaqıñlar tanıuvıñyñ kerek, çergilikti adamdar- qa is yjretip çana qojmaj, özderi de solardan yjrenetin voluvıñyñ kerek. Кәzirgi vaqıtta көңseде, kantorda otyrıp, zavıttardan алыста otyрıp vasıñyñ etem деп ojlav, adasqандық. Zavıttarqa durıñ vasıñyñ etıv usın qызmetçiler men сыñ-сыñ aralasıp, olar men çанды qatınas çasar turuvıñyñ kerek».

Öz ara сыñ мен сынды өristetpejince biz vıjrokrattıñyñ vırmalavıñyñ- tar men kyreste ojdañyñdañ nätiјçelerge çete almajtıñmızdıñ tysinetin va- qıñt çetti. Bul istegi qızjanat istevçilikke bizdin quraldarıñmız tolıp çатыр. Biraq, qalıñ vıqara men qatardañyñ caruvasıñyñ qызmetçiler tarardıñnıñ сыñyñ өristevi bir-az көтеріlip, öte мәнді çana tavıstar көсетpej turıp-aq, кей bir çoldastar oqın qarıñ atoñ veryvge dajar.

ВК(В)Р Ортаңық Комıjtетинин plenumıñyñ volardan vıñyñ Dnepropetrov- tañyñ metallurgıja zavıñyñyñ діректоры Вıjрман çoldas Ордонıjkıjdzе çoldasqa qat çазды. Вıjрман çoldastın bul qatıñ vıñyñ vastaladı:

«Dnepropetrovta sonqı vaqıtta volqan qal, menin sizden, vasıñyñ çol- dastınmızdan, sajasattıñyñ vıjronıñyñ mycesinen, nusqav kytıp çәрдем sura- vıñyñ kerek qıladı».

Menin oýmca partıjanın çorqarın oýmdayının sın men öz ara sın-
dın mejline eristeyv kerek degen direktıvasın, Dnepropetropta bir nece
çaqınan durıs tısınbegendik var. Munda cet eldin «sın» degen sözün kə-
vinese oýmstın «söz quvarlıq» degen sözi men satıstıgır çır... Men par-
tıjanın direktıvı adal nijet pen ajtılojan sın çolı men naqız çavıardın əc-
kerelevdi, naqız kemcilikterdi acıvdın közdejdi dep vılemin. Al, mundaqı-
lardın kəvi qalaj da volsa vırine-viri pəle çavır, en aldın men vascı qız-
metcilerdin belgili bir kategorıjasına vəle çavıv kerek dep tısingen.

Osı qızmetcilerdin belgili katogorıjası volır tavlatın en aldın men
carıvacılıq qızmetcileri, iri zavıttardın direktorların sıjqırdın kyci
men, öz ara sınnın oqın atatın nıšana volır otır. Munın negizgi sever-
terinin biri partıja uýmdayının partıja çımısın umıt qaldırqandın
ekendigi ajındalır otır. Degen men, çaqında volır etken ovıstıq par-
tıja aktıvının uc kundik məcilisinde bir qatar partıja qızmetcilerinin sėj-
legen sözderinde naqız öz ara sın eristetilyvdin ornına varlıq pəle carı-
vacılıq qızmetcilerden degen pikir tıvdın.

Bırman çoldastın durıs ajtımaqın sınnan qorqanıvıvıa pravası var
ekenin çasırıvıvıa volmajdı. Onın keı bir partıja qızmetcilerinin sözün sı-
navına dələlderi var volsa kerek.

Bul qatqa qaraqanda, Dnepropetropta keı bir partıja qızmetcileri öz
ara sındın bir vetkeı zavıt vascılıqına qarıs, carıvacılıq qızmetcilerge
qarıs çımsaqın. Munın men kelısvıge volmajdı. Bıraı, Bırman çoldas ta
bir vetkeı ketip otır: ol varlıq kemcilikterdi carıvacılıq qızmetcilerden
kərvıv durıs emes dejdi, bıraı, onın özi carıvacılıq qızmetcilerdin kem-
ciligi tıvralı ajtıqs kelmejdi, partıja qızmetcilerinin qana kemciligin
kəredi. Bul durıs emes, bul vızdin vaqıt emes. Bul bir çaqıt, bir vetkeı va-
qıt, vız munın quvattaj almajmız.

Biz özimizdin carıvacılıq qızmetcilerinin çımısına mejline çardem
kərsitemiz, vascıanın ajvın olarqa çarrajmız, bıraı, olardın kemcilik-
terin de çasırmajmız. Carıvacılıq apparatında, biz kərmegen muncama
zıjankester, dijbersanttar çana sıjonar əskerelengennen kejin kəzir
vızdin carıvacılıq qızmetcilerin sınav öte qacet. Carıvacılıq qızmetcilerin
sınaqanda, olardın çımısın kucıtyv ucın, çımıs ədisterin ondav ucın
sınajmız. Bıraı, bul — partıja qızmetcilerinin partıja uýmdayın vascıla-
rınlın kemcilikterin, qatelerin kərsetpev kerek, degen söz volır tavımaj-
dı. Carıvacılıq qızmetcilerin de, partıja qızmetcilerin de sınav kerek,
olardın qatelerin tızetyv kerek. Cet memleket razvetkalarının trotskijs
agentteri çana vascıa agentteri çasırınqın vızdin apparattan tırlı kesel-
der tavıldı. Bul keselder carıvacılıq qızmetcilerinin arasında da, partıja
qızmetcilerinin çımısında da kemcilikter əli kəp ekenin kərsetti. Carıva-
cılıq çana partıja çımısında, propsojıvz çımısında da etek-çendı çıj-
nar, çigerlenip alıvı vascıvıvıv kerek. Propsojıvz çımısın tıvralı öte az
ajtıladı. Bıraı, ol tıvralı az ajtılvıv propsojıvz çımısının çaqıs vol-
qandınqınan emes.

Endi, istin ornındaluvın tekseryv tıvralı. Tıvrasınan ajıv kerek: vıj-
rıq-çarlıqtar mejli az volsın, qaqaz çızindegi «çedel çımıstar» kem
volsın, bıraı, onın ornına, qavıldaıvıv qavıylardın çana vıjrıqtardın
ornındaluvın kəvırek teksirilip tırsın, çımıs sonda alıvı vascıdı. Bıraı,
çımısın ornındaluvın tekseryv çeninde vızdin tolır çatqın kemcilikteri-
mız var.

Çaqında Aqac əndirisinin Qalıq Komıjssarıjatında volıvıv çana vızge
savaı volarlıq bir isti mıjsalqa alajıq.

Etken kuz Ortalıq Komıjtet aqac əndirisinin çımısın ondav ucın, aqac
dajındavcılardın məcilisin çaqırdı. Sol məcilis çaqırılqın kezde Bırman
çoldas aqac əndirisinin qalıq komıjssarı volır belgilengen edi. Məciliste

tolıp çatqan kemcilikter aıldı. Bul kemcilikterdin icinde әsirese, bir yken kemcilik erekce көzge tysti. Aqac өndirisi Qalыq Komijssarijatın bası qızmetcileri partiya men ykimettin aqac өndirisi tuvralь сыqarqan maңызdь qavıların vilmejdі eken ja mylde umьtьp ketken eken. Mәselen, мәçiliste aqac daıındavсы uıımdarqa сumьсысь çetkizip берyv tuvralь qalqozdar men cart çasasuv мәselesi uzaq talqьqa salındь. Aqac daıındavсы uıımdardьn өkilderi carttь daııdьdaııca tutas qalqozdar men çasasraj, çeke qalqozсылar men çasasuv tuvralь мәsele çөninde çaltaqtap qajta soqtь. Partiya men ykimettin bul мәseleni өtken сыdьn vasьnda aq ceckeni, ceckenide, çeke qalqozсылar men cart çasavdь qolajь dep tapqanь tek мәçilistin aıaqьnda qana aңызaldь. Aqac өndirisindegi çoldastar bul qavьnь mylde umьtьp ketken eken. Durьsьnda aqactь qalqozdar arqьbь daıındavdьn virьnoqь eski, çartьlaj kuvstarьbьq әdisterinen indystrijalьq әdisterge көcyv, aqac daıındav сumьsьn өziniң turaqtь maman kadrlarьna syjene oтыrьp çyrgizyv әdisterine көcyv çөninde bul qavьnьn erekce zor maңызь var. Özderiniң сumьсысь çөninde erekce zor maңызь var isterdi «umьtьp» ketse, aqьc daıındavсылardьn сumьсысь oıdaqьdaj ondaladь, dep kytyvge volama? Eger, mundaı asa maңызdь qavьlar «umьtьlsa», ol vaqьtta ol qavьlardьn oıındaluvьn тексерyv tuvralь qandaj söz voluvь mymkin? Bul — çaruvасыbьq vasсылarьnьn veıqamdьoıın çana çavapsьzdьoıın көrsetetin tolyp çatqan kemcilikterdin biri qana.

Munan kejin, Sapqozdar Qalыq Komijssarijatındaqь сumьstьn çajьnь misalqa alajьq. Çaqьn arada Qalыq Komijssarlarь Sovetine çana Sovet Baqьlavь Komijssijasьna narkomnьn oтыnvasarь, Sapqozdar Qalыq Komijssarijatınьn saıasat basqarmasьnьn vastьoıı-Soms çoldastan qat keldi. Narkomnьn oтыnvasarь — Soms çoldas qatьnda vьlaj dejdi:

«Ieki ister Qalыq Komijssarijatь Sapqozdar Qalыq Komijssarijatınьn Ortalьq Plan-Pijnansь vөliminen, trotskijsterdin kontrrevolytsijalьq әreketine qatьnasqanь ycin mьnadaj adamdardь: Ortalьq Plan-Pijnansь vөlimin vastьoıı Majstrovoj çoldastьn oтыnvasarь çana onь men qatar çьıındь plandar çasav sektorьnьn vastьoıı volьp oтыroqь Preobraçenskijdi, Ortalьq Plan-Pijnansь vөlimi gruıppasьnьn partijalьq uıımdastьruvсысь-Barmijndi çana astьq sapqozdarь gruıppasьnьn vastьoıı—Puvcejndi (partijada çoq) tutqьnoıa aldь».

Bul sözder onca savattь tyrde çazьlmaqan bolsa da, oncama tysinikti volmasa da, Soms çoldas bul sözderden mьnadaj qortьndь сыqarqan:

«Sovetke qarсы bul adamdar сumьsь istegen kezde Sapqozdar Qalыq Komijssarijatınьn Ortalьq Plan-Pijnansь vөliminde, sapqozdardь pijnansь çөninde avьr qalge tysiryv ycin zijankestik сumьsь çyrgizilgen bolsa kerek» dejdi.

Munan kejin:

«Sapqozdar Qalыq Komijssarijatınьn pijnansь çөninde Preobraçenskijdin, Barmijnin, Puvcejninin çana vasqa qızmetcilerdin zьjankestik сumьsь çyrgizyvi mymkin. Munь aңызtav ycin, Sapqozdar Qalыq Komijssarijatınьn Ortalьq Plan-Pijnansь vөlimindegi сumьstьn çana isterdin çajьn әdeji тексерyviniңdi өtinemin» degen.

Narkomnьn oтыnvasьtь volьp oтыroqьn Soms çoldas, narkom men vitigip, өз apparatьn tazalavoıa kirisyv ornьna, bul isti basqalarqa avdarqьсы keledi. Öz mindetterine mundaı qaravсыbьq — çavapsьzdьqтьn aıqьn belgisi. Narkom Kalmanovic çoldastьn da arqanь kenge saluvь tysiniksiz. Kalmanovic çoldas mundaı retterde vasьn alyp qacadь. Narkomnьn çana onьn oтыnvasarlarьnьn өз mindetterin өzderi oıındap, өз apparatьn tazalavoıa өzderiniң kirisetin vaqьtь çetken çoq pa? Әjтpese, olar komijssarijatta ne ycin oтыr?

Өз apparattарына, өз aparattарынын iskerligjне, çumьсть текsere vilyvine, çumьсqa durьs vaqьt vere vilyvine özderi çavartь ekenin vasçь kom-munisterdin tysinetin vaqьt çetti. Apparattь текseryv mindetin Içki ister Qalyq Komijssarijatьna ja Sovet Vaqьlavь Komijssijasьna ja volmasa, vasça oьndarçaq avdara saluvçaq volmajdь. Эг bir isti vaqьlalajtьn, çumьсqa erinvejtin, öziniñ aktijvi men vajlanьsь var volceviktter munь istemejdi. Tek çavarsьz cenevnikter çana өз mindetin vasçaqqa avdara saladь.

Ortalьq Komijtettin Plenumь өndiris oьndarьn teqniьkalьq ereçeler men çana nusqavlar men çamtamasьz etyv kerek ekenin көrsetti. Çaruvacsььq çumьsьnьn әdisterin onday ycin, plenumnьn bul көrsetken nusqavьnьn zог маньzь var.

Soңoь çьldardьn icinde vizdin bir sьrьra zavьttar çana pabriktter çaj-tadan çavdьqtaldь çana çanadan сайндь. Endi çumьсть eskice istevge volmajdь. Öndiris turmьsьnda qattь tartip voluv kerek, seqtarda teqniьkalьq ereçeler çana nusqavlar voluv kerek, tijisti qьzmetciler bul ereçeler men nusqavlardь çaqьs viletin voluv kerek, inçenerler kьn-ve kьngi çumьsta olarçaq nusqav verip oьrattьn voluv kerek, dijektor çana oьndarçademcileri bul çumьstardьn vәgin текserip oьrattьn voluv kerek. Bizdin өndiris oьndarьnda çana stanoktar, macijnalar, teqniьkalьq çavdьqtar çana vasça sonday quraldar kәzir toьp çattь. Tijisti teqniьkalьq ereçelerdi çana nusqavlardь vilmesek, bul ereçeler men nusqavlardь iske asьruv çөninde çumьsçьlarçaq kьn-ve-kьn nusqav verilip turmasa, bul is çaqьslar uьmdastьrьlmasa, ol vaqьtta bul çana çavdьqtar men çumьs istevge volmajdь. Bul isti elemev өndiriske мәdenijetsiz tyrde qaraçandьq voladь.

Çavlarьmьz-trotskijster çana vasça zьjankester өndirisimizge kedergicäsav ycin, çumьsçь tavьna qastьq istev ycin qandajda volsa tәrtipsizdiktirajdalanatьnьn umьtрав kerek. Munda Leninnin savotaçnikter men çana zьjankester men qalaj kyresyv kerek ekendigi tuvralь nusqavlarьn estensçьqarttav kerek. 1919-çьldьn өзinde-aq, «Kolçaktь çenyv çөninde çumьsçьlar men çaruvalarçaq çazoçan qatьnda» Lenin savotaçnikter tuvralь, sovet өkimetinin çana vasça çavlarь tuvralь vьlaj degen:

«Envekcilerdin bul çavlarьna, romecciktterge, kapijtaliterge, savotaçnikterge, aqtarçaq mejirimsiz voluv kerek.

Al, olardь ustap ala vilyv ycin sever voluv kerek, saq voluv kerek, sanalь voluv kerek, tijttejde volsa tәrtipsizdiktir, sovet ykimetinin zandarьn adal nijet pen oьndavdan tijttejde volsa ceginyvciliktir qadaçalar oьruv kerek. Romecciktter men kapijtalister өзderinin bilimderi men çana tәçirijvesi men çana, çer çyzindegi vaj elderdin көmegi men çana kьcti emes, olar turmьсть «eskice» quroьsь keletin çana sovet ykimetinin zandarьn bulçьtpraj adal nijet pen saqtav kerek ekendigin tysinvejtin qalyv vuqarьnьn әdet-qurьrtarь men çana qarapçььqь men kьcti.

Tijttejde volsa zaңsьzдьq, sovet tәrtibin tijttejde volsa vuzuvcsььq sanlav volьp tavьladь, bul sanlavdь, envekcilerdin çavlarь tez rajdalanadь...»

Oсьoçan qaraçanda, Leninnin, çumьсть qalaj istev kerek ekendigi tuvralь nusqavlarьn çьь-çьь eske tysirip oьruv öte rajdаль ekenin көremiz.

Biz өndiristi kәsip oьndarь men mekemelerdegi aktijrke çьn maqьnasьnda syjene vilsek, vizdin vasçььqьmьz vurnoььdan çoçarь çana дәreçege көteriledi çana çumьsьmьz oьdaçьdaj ilgeri vasadь. Kәzir көp çumьs vasçььqьn әdisin çaqьsartuvçaq vajlanьsь. Biz çaruvacsььq vasçььqьmьz daçь yлken кемcilikter men, vujrokrattьq vurnalavcsььqtar men raktiesevinde sanasuvьmьz kerek. Biraq, vizdin qoььmьzda çaruvacsььq vasçььqь isin çana дәreçege көteretin mьqtь qural var, mundaq qural es bir elde çoç, sovet өkimetinen vasçaq es bir өkimette çoç. Çana voluvь mьmkin emes. Vasçььqtaçь vujrokrattьq vurnalavcsььqtardь çojuv kerek, çaruvacььq

сылқ-өндирістік актилерді ұйымдастырув ісін волсевікке қолға алып, бул кыресті қоғарь сатыға көтерув керек.

Соны мен, trotskijs çана set el agentuvrasьны, зьжанкестигинин, дйбер-сijasьны çана срижондьқьны қортьндыларьна қарар, биз қызметчилерге тәр-вие берув ісіндегі, кадрдь іріктер қожа вилув ісіндегі, сарувасылқ, васы-льқьны әдисіндегі асылған ірі кемчиліктерді қалай қоюв керек екенін уйре-пывимиз керек. Сарувасылқ-теқнижаық кадрларға волсевіктік тәрвие берув сұмысьн мықтар қолға алмай, бул сұмысть тежліне қақсартай турьр, биз çана mindetterді ойдақыдай оғьндай алмаймыз, биз қалықты trotskijsil çана басқа çавларьн тьр-тамьр мен қурта алмаймыз. Қызметчилерді іріктер қоювдақы овьбателдік-пиринсіпсіз көз қарасқа қарсы мықтар кыреспей турьр, кадрдь іріктер қоюв ісін саясий қоғарь дәреçеке көтермей турьр. биздин васыларьмыз кәзіргі mindetterдин дәреçесінде турған нақыз вол-севік васы вольр санала алмайды. Сұмыс әдисіндегі вуйрократтық çавар-сыздықты çана кеңсечілікті, өз веделін асыра көтерген қандай васыға тижетін болса да, қатты сынамаянса сotsijalizm еліне лайықты, волсевіктерге лайықты тьрде илгері басув мүмкін емес. Биздин тавьстарға çetyvimizдин васть сарть — биздин васыларьмыздын волсевіктік сарасын пьоқайтув, биз-дин кадрларьмызды тәрвиелев ісіне волсевіктік көз қарас туворьзувды қам-тамасыз etyv деп санав керек. Мунь биздин сарувасылқ қызметчилеримиз, çалқыз сарувасылқ қызметчилеримиз қана емес, варық қызметчилеримиз ты-сывуве тийс.

Кәзір мынадай әңгимелерді сыь kezdestiryvge volady: зьжанкестик тувраль тьм асыра айтьр сыр, eger зьжанкестик сонçама ірі көлемде болса, кәзіргі биздин мақтаньр сырған тавьстарьмыз қоқ volar edi. Биздин өн-дирісті кәсивимиздегі тавьстар зьжанкестикти вивевдин асыра айтьр сырған көрсетеді, devcilik var.

Мундай әңгиме — әріне өрескел ірі қата, саясий топастықты билдиретін қата. Рактылар васыға көрсетип отьр. Зьжанкестик бизге зьжаньн аз тижиз-ген қоқ, бул çайсыз рактынь çасырув çенілектік, ақымақтық volady.

Зьжанкестиктин савақтарьн тьсывув үсін мынадай әңгимелерге де соқ-қы берув керек. Овьбателдік пикирдегі сарувасылқ қызметчилері кейде вь-лай дейді: бизде зьжанкестикти әскерлер çатыр, ал, биз пландь оғьндар отьр-мыз. Сынына келген де, биздин өндирісті кәсивимиздин кей бир таравларьнда бир несе сыь воь trotskijs-зьжанкестер отьрса да, завьттар өндиріс планьн оғьндар отьрды. Тipti авьр өндирісті Қалық Комижсариятыньн, васында Ра-тайсак отьрған, қимия васығарьмыз өзінін планьн асыра оғьндады. Бул Ра-тайсак-Ратайсак емес, зьжанкес—зьжанкес емес, trotskijs—trotskijs емес деген сөз-ве? Әріне, булай емес. Бул зьжанкестер де үнemi зьжанкестик пен суьыданьр отьра алмайды деген сөз, уйткені, олар онда аман қалмай-ды. Бундан сон, бул биздин планьмыздын оғьндалувь сұмыссылардын, қыз-метчилер мен инçенерлердин коллективинин қолында деген сөз, әріне, олар зьжанкестер мен бирге деп айтывға volмайды. Ақығьнда, бул биздин көр пландарьмыз сақьндалған план деген сөз. Биз өндирісті кәсіптегі trotskijs-зьжанкес топтарды тьр тамьр мен қуртсақ, бундан да тез илгері басамыз. Демек, пландардын асыра оғьндалувь тувраль зьжанкестик істерді вьркев үсін айтывған пәлци дәлелдерді қақтав керек емес, васыра пәлчилер мен бир-дей әскерелев керек.

Екінсі қақынан, көр қызметчилер енді өз киналарьн зьжанкестерге авдарывға тьрсыды. Бир çерде бир çамандық болса, зьжанкестен volды дейтін volady. Вьсаралардын қатарьндақы кей бир қызметчилерге бул өте қолайы вольр көгinedi. Ось дәлелді айтьр өздерін соқыдан аман алып қалатын вуйрократтар да тавьлады. Бирақ, мунь мен келисывуве volмайды.

Mundaj әreketterge paktlardı tekserip, qatalardı zıjankestikten sөzsiz ајға vilyvdi qarısı qojuv kerek. Oıylaj istegende qana viz vujrokrattardı ајға vilip, uımdarımızdı zıjankester men dijversanttardı varlıqpan da tazartamız.

Der kezinde zıjankestikterdi әckereliv ycin kyrese vilmegen, al kәzir әckerelengen zıjankestiktin zardavın qojuv çeninde өз mindetterin uıyna almaj otıroqan vascıyınmaqtar da var. Zıjankestiktin zardavın qojuv ycin kyresyvdi staqanırсылar qozqalısın әristetyv tuvralı әngimege ajnaldıtır çiverip çyrgen çoldastardı sözін vascıqaca qalaj tysinyvge voladı. Sөz çoq, staqanırсылarsız әndiristi kәsivimiz vudan vıylaj ilgeri vasadı dep oılamamız. Biraq, sajasij çana çumıs çenindegi kinalardı varlıqpan staqanırсылarqa çavır, olardı sırtına çasırınuvqa volmajdı. Onan da өз kemcilikterindi adal nijet pen moınoqa alıp volcevikke tyzev kerek, ajaqına dejin çojuv kerek. Staqanırсылardı çaqıs çigitter ekeni çana өз mindetterin çaman orındar çyrmegeni çırtın vәrine mәlim. Al, kәp vascılardı özini sajasij vejqandıqınan zıjankesterdi kәrmej qalıp, kәzir staqanırсылar tuvralı çaqıs әngimeler men qutıqııs keletini de ras. Biz bul qatanı elevsiz qaldıra almajız, yitkeni, bul staqanırсылar qozqalısın өзine ylken zıjan keltiryvi mümkün. Staqanırсылar qozqalısın пәtiçeli voluvı kәvinese seqtın, әndiristin vascıynın çumısına çana çoqarqı orındardı vascıynı vajlanıstı ekenin imıtıvqa volmajdı. Staqanırсылar qozqalısın vudan vıylaj tavıstarqa çetyvin qamtamasız etyv ycin viz çaruvacılıq vascı qızmetçilerdin çumıs әdisterin çaqıartıvın, çaruvacılıq vascılıqında kemcilikterdi çojıvın qamın sөz çyzinde emes is çyzinde oılavımız kerek. Munıs isti çenge salıvqa volmajdı.

Mәselen, staqanırсылar qozqalısın insijativavasına ije voloqan Donvastı alajıq. Donvastın kәmir әndiristi kәsivini kәzir olqılıqqa usıravı çumıstı vırınoqınan çaman istep çyrmegen staqanırсылardı çavarkerciliginde emes, әndiris programması orındavdı qamtamasız ete almaj otıroqan vascılardı çavarkerciliginde ekeni ajqın. Donvas 1937-çılıq qınuvar men revralda 1936-çılıq qınuvar men revraldaqıdan kәmiri kem vergenin çasırıvqa volmajdı. Buqan staqanırсылar kinalı ma? Donvastın çumıscı-staqanırсылarın kinalar otıroqan virev var-ma? Bul tuvralı sөz volıvıvqa tijis. Biraq, vizdin Donvastı çaruvacılıq qızmetçilerimiz өз mindetterin orındaj almaqandıqı, әndiristi çana staqanırсылar qozqalısın oıdaqıdaj uımdastıruvı qamtamasız ete almaqandıqı, olardı staqanırсылar qozqalısın әristevin vudan vıylaj da ilgeri vasuv ycin rajdalana almaj, kejin ceginip ketkendigi — ajqın çana davsız. Demek, çaruvacılıq vascılardı staqanırсылardı sırtına çasırınuvına volmajdı, qajta vascılıqta kemcilikterdi vатырға әckereliv, isti tez çenge salıv kerek.

Eger, viz çaruvacılıq çumısımızda kemcilikter men çaqсылar kyrezken bolsaq, eger, viz kadrlarımızdı çaqсылar tәvijelev, qızmetçilerdi irikter qojuv isin çaqıraq uımdastıroqan bolsaq, çaruvacılıq çumısında kensecil-vujrokrattıq elementterdi vатырға çojıvan bolsaq, sotsijalistik qurılıstıq tavıstarımız ana qurılm iri voloqan volar edi.

Burçuvazıjalıq zıjankesterge, dijversanttar men çrijondarqa partıjanın azqın-trotskijster men onıdar da qosılıp ketti. Biraq, olar burçuvazıjalıq qoqamın çirigen qaldıq. Bizdin qatarımızqa sovet әkimetine sıvı verilgen mındaqan maman qızmetçiler qosılıp çаты. Staqanırсылar armıjasın әsyvi vykil çumıscı tavын әskendiginin belgisi.

Bizdin tavıstarımız vizdin özimize vajlanıstı ekenin, vizdin çumıstı kәteryvge qumarlıqımızqa vajlanıstı ekenin viz talaj kәrdik. Oıynın icinde en kәrnekti mısal—qara metallurgıjanın sonqı çıldardı icinde orasan әrkendegeni. Ordçonıjkıdze çoldastın ајықса kәnil velyvinin

арқасында қара металлургия екінші және үшінші төрт жылда орындар қана қойған соң, домналар мен мартендер жөнінде техникалық табыстарын екінші және үшінші жылда белгіленген мөлшерден асырып жіберді. Біздің домналарымыз бірінші және үшінші жылда бергі уақыттың ішінде пайдалану көрсінтінің 70 проценти асырып жіберді. Мартен речинің тапанышын әр бір сәтте метрмен алыптың болаттың мөлшері осы жылдардың ішінде 56 процент көбейді.

Бүкіл өндірісті кәсіпте еңбек өнімділігі өткен жылдардан тез өсті, қана техника бүгүнден тез мөңгерілетін болды, біздің қанадан ұлы табыстарға жеткімізге осы кепіл болды.

Алайда, техника жөнінен алдында қатарлы капиталистік елдерді қуып жетіп, басып озуп міндетін біз әлі жүзеге асырғанмыз соң. Біздің даңдаусымызға болмайды. Бұл міндетті орындау үшін әлі де көп жұмыс істейміз керек. Өндірісті кәсіптен қана бүкіл мемлекет аппаратына зиян кестерді, диверсанттарды, шпиондарды қана басқа ұлындарды қуып сықыр, союу — бұл істі тездетудің маңызды бір сәтте.

Троцкийстердің қана басқа олардың одақтастарының зиян кестік-диверсиялық-шпиондық әрекеттері олардың дәрменсіз болғандықтан совет өкіметіне қарсы асық күреске түсе алмайтұндығын көрсетеді. Олар екі жүздиліктің қолына, социализмге қана оның қуғыншылығына асық савуы қасақалы келмегендіктен емес, социалистік қуғыншылық күсі олардың қарсы қойатын күсінен ана қуғын артық болғандықтан тысір сүр.

Олар қарыққа сықуға қорыққандықтан, екі жүздилік істер, жеңілар болғанын, совет өкіметіне сын берілгенсір, қасырып сүр.

Бірақ, олардың бір несе қы воіе байқавсыз воіе, өздерінің қастық істерін өнерлі кәсіпте де қана басқа орындарда да, қаварты жұмыстарда істер сүгуы біздің ағамызда қаварты қамсыздықтың қана саясий жеңімдіқтың қансана күсі екенін көрсетеді. Мұндай саясий топастық пен, мұндай қаварты жеңімдік пен, әсіресе, басқа орындарда отықандардың таарынан болған саясий топастық пен қана саясий жеңімдік пен келісуге болмайды. Мұндай қақдайда сыннан қорқу қана өз ара сынға жеімсіз болуы-қымсы. Біздің ағамызда қалқы да болса екі жүзді-зиян кес бар болса, қавыр бар екендігін ұмытуға болмайды, қамсыз болуға болмайды, бидара біздің қақымызда деп сұвануға болмайды. Екі жүздилердің күресінің қаварты, қана әдістерінен осындай қортанды сықармасақ, біз воіевоік воіе аталуы правасынан ажырыған воіе едік.

Сарон-неміс-троцкийс агенттерінің зиян кестігін, диверсиясын, шпиондығын әкереіев біздің заманымызда капитализм мен социализм арасындағы күрестің қандай күсі, қандай салмақты екендігін ажың көрсетті. Социализм мен күресте қав барлық амалдарды қолдананды. Тапанысы коммунистердің кедегі күңгі солқыдақтыққа салнуы бүгінгі күңгі расістер мен келісір, солардың пайдасына зиян кестік, диверсия қана шпиондық істер актысына айналып кетті. Біз соққыға соққы мен қавар беруге міндеттіміз, өзміздің қолымызда расізм лагеріне сыққан секірундардың атреттерін та-талқан қылып отыруға міндеттіміз. Бұл біздің еліміздегі еңбекшілердің қана емес, бүкіл жеті жүзіндегі жұмысшылардың мүддесіне қана тілегіне сай келетінін білеміз.

Біз кедегі күңгі бүгүнден коммунистерден сыққан дұспандарымыз сегіне деің жетіп, өз отанына қастық істер, предатідік қасавдың қандайына болса да әзір деп оялағанмыз соң еді. Бүгін, әкереіеленген осынеа рақтылардан кейін олардың пақы бет-беінесін білеміз. Күресудің түрі күсеігендігі қавларымыздың ісі үмітсіз екенін, олардың күдер үзгенін көрсетеді, сонь мен қатар, бұл біздің революциялық қырақтықты, социалистік ұлындастырушылықты, воіевоіктік саналылықты бүгүнден да көтеруге тіжісті екенімізді көрсетеді.

Sonda trotskijstik, buqarijncil çana vasqa toptardın çavızdık çımь-сьн әскerelev bizdin quрььсьмьздь ньқajtатын voladь çana elimizde sot-sijalijzmnin burьoьdan da zor tavьstarqa çetyvin qamtamasьz etedi.

Bizdin kecegi keь bir çolviьkelerimiz çavdın lagerьna ketkendigine pacijzmnin agentuvrasьna ajnalqandьoьna, kontrrevolytsijanьn vandijti volqandьoьna tandanuvoja volmajdь. Biz әzirge kapijtalistik derçavalar-dın ortasьndaqь birден-bir sotsijalistik elmiz. Bizdin tavьstarьmьz ora-san zor, bizdin osь tavьstarьmьz elimin çaqьndatатыньн көrip tap çavlarь өciге tьsedi. SSSR dan vasqa elderdin varьoьnda ystemdik istep oтьroqan burçuvazija özinin pozijtsijalarьn өзьqьjarь men vosatqьсь kelmejdі, yki-metti çımьсьларdın qoьna өзьqьjarь men vergisi kelmejdі.

Burçuvazija, burçuvazijaqa soqьr senim voьna singenderdi çana en-bekcilerdin revolytsijalьq kycine senbevçilik pen uylanqandardь özinin kyci men qorqьtьp, özine vaqьndьrьp oтьruv ycin az qural çımsap oтьroqan çoq. Al, mundaьlar, әsirese usaq burçuvazijanьn arasьnda az emes.

Revolytsijalьq lagerdan çavqa qacuvсььq çımьсьларqa көrten veri-melim. Sotsijalijzm ycin kyrestin tarьjqьnda da ondajlar az volqan çoq. SSSR-daqь sotsijalijzmnin tavьstarь tirek volatьn çana, iri revolytsijalьq oqьjoqalardın çaqьndavь varьq elderde de vostandьq aluvoja talьrьnьp oтьroqan çımьсьларdın ruvqьn көteredi, sonь men qatar, burçuvazijalьq so-qьr senim voьna singen çana çımьсьь tavьnьn kycine senbevçtin adam-dardın yrejın ucьradь. Trotskijster men buqarijncьларdın burçuvazьjanьn lagerьna qacьp varuvь, olardın zьjankesterdin, dijbersanttardın, kisi өlti-ryvcilerdin çana crijondardın vandьсьna ajnalьp ketyvi osьnь көrsetedi.

Bizden burçuvazija men kyresьyу qoьnan kelmejtinder, өз daqьdьrьn çımьсьь tavь men emes, kapijtalijzm men vajlanьstьroqьсь kelgender ketti. Biz çavdь çana soqьstar daьndalьp çatqan kezde, osь soqьstar bastalmas-tan burьn әskerelegenimizge quvanuvьmьz kerek. Biz bul çavdь әskerelev isin ajaqtatuvoja asьquvьmьz kerek, bul isti kejinge qaldьrmaь çana solqьldaqtьq istemej tez oьndavьmьz kerek.

Sovetter Sojuvzь kapijtalistik sijstema men çarьsuvda. Kyres birte-birte iri көlem alьp keledi. Bul kyrestin kycejip oтьroqandьoьn kapijta-listik elderdin çana soqьs daьndav çeninde көp çaralar istep çatqandьoь-nan көryvge voladь. Trotskijsterdin çana vasqalardın zьjankestik sajkala-рь osь daьndьqьn velsendi әtiretterinin biri. Osьnь umьtьp, vejqamdьq-qa verilyv, — qalьq aldьndaqь, enbekciler aldьndaqь en birinci vorьсьь umьtqandьq voladь.

Biz osь çarьsta ozьp cьquv ycin yzdiksiz ilgeri vasa берьvimiz kerek, biz өз tavьstarьmьздь soqьsqa dejingi Resejdin өlcevicteri men emes, çana zamannьn өlcevicteri men өlcevimz kerek. Vaqьttьn var kezinde, biz әr bir momentti nasar yvcaskalarьmьздь kycejtyv ycin, aldьnqь qa-tarь kapijtalistik elderdin enbek өnimdiligi men teqniьkalьq normalarьna çetyv ycin rajdalanuvьmьz kerek. Bizdin varьq çımьсьmьzqa enbekcilerdin qalьn buqarasьn qatardaqь qьzmetcilerdi, aktipterdi, burьnqьdan da mol tartuvьmьz kerek. Kadրqa volceviktik tәvije берьv isin, varьq uьm-darda qьzmtcilerdi irikter aluv isin volceviktik çoloja qojuvьmьz kerek. Çav qandaj çavьzdьqтан volsa da tajьnvajtьndьoьn, kyrestin qandaj әdis-terin volsa da rajdalanatьndьoьn, qandaj sanlavdь volsa da rajdalanatьn-dьoьn eskertyv kerek; çav bizdi aldav ycin, vasqa çol men vara almaьtьn çerlerine evin tavьp enip ketyv ycin bizdin partijalьq veletimizdi de raj-dalanadь; çav varьq taravlardaqь vasçььq kommynisterdin qoьnda өke-nin көrip, vasçь oьndarqa өtir ketyv ycin kommynistin keьrin rajda-lanadь.

Sotsijalijzm quрьp çatqan armijanьn icinen çavdь әskerelev quvьp

сѳуу, биздин армиямызды кучейтеди, кучин таштады—сана тавыстарга сѳууимиздин сарты болды.

Сондѳктан, биздин эр гажымыз коммунисттин ардагы миндетин эр да-
жым есте сақтауымыз керек, волсевиктик кѳрегендикти кучейтип,—кадрлардын
волсевиктик санаылыгы кѳтерувимиз керек. Кѳзирги истин варлыгы волсевик-
тердин,— биздин голымызда. Биз, волсевиктер ѳз миндетимизди қансана туси-
лип, керекти қортанды, волсевиктик қортанды, сѳуга билсек, сонсана биздин
илгері басуымыз тездетиледи.

(№ 8 „Волсевик“ тен)

TARBIQBJ SIJEZ

Qazaqstan Kommunis (bolcevikter) Partijasynyn birinci Sijezi Lenin-Stalin ult sajasatynyn kyci men quvaty ajqyn kersetetin, Qazaqstan bolcevikterinin kommunizm ycin kyresi colyndaqy tarbiqby bir kezeni volyp tabylady.

Lenin-Stalin uly partijasynyn Qazaqstandyq uymy ar qacan cana ar cerde Qazaqstannyn enbekci vudarasynyn kesemi volyp otyrdy. Enbekcilerdin revolytsiyaqy qozqalystarynyn vasynda kommunis partiasy vudandyqtan cana qazaq qalqy otyr proletarijatyynyn komegime syjene otyr, azamat soqysynda cenip syqy. Qazaq respublika synyn sotsialistik qurylysynda tarbiqby tabystarqa ije voldy. Qazaqstan K(В)Р tarbiqy — qazaq qalqynyn patcalyq Resej imperijaliziminin askerij-peodoldyq qanavynan qutyluv colyndaqy, vurn artta qalqan otar eldi gyldengen sovetti sotsialistik respublikaqa ajnaldyruv colyndaqy kyresinin tarbiqy volyp tabylady.

Qazaq enbekcileri vurn adamсылықты elementarlyq pravalarynan cana medenijetten surdaj voldy, otyr pomeccikteri men kapijtalisterinin, qulaqtarynyn cana qazaqtny qandar men vajlarynyn ajuvandyq qanavсылыqynda ezilip, qajyrсылыqqa, actyqqa usyrar, qutyr vityvge ajnalyp edi. Turmystyn ne var qyzyqy, medenijet, viliminin ijgiligi, — vuri de qazaq qalqyn quldandyqan bir top adamdardyn qana-otyр imperijalizminin senimdi toveteri — peodal, vaj, aqsaqal, volystardyn ulylysynda voldy.

Qazaq enbekcileri ultyq saqynan kergen quldyq qysymdarqa, ajuvandyq qanavсылыqtarqa qarst talaj ret vas kotardi. 1916-сыл patcalyqqa qarst qazaq qalqynyn vatyр Amangeldi Ijmanyp vastaqan cappaq qalyq kotertilisi voldy. Kommunis partiasy vastaqan otyr proletarijatyynyn vascylyqy cana cerdemi arqasynda cana kotertilistin cemisti vola alatynyndyqy kyrestin taciijvesi taqy da korette. Lenin-Stalin partijasynyn vascylyqy men dajarlalyp cana otkizilgen uly Oktabr proletarijat revolytsiasy qana quldyqtny qursavyn tas-talqan qylyp, qazaq enbekcilerin eki birdej qanavdan-otyр pimccikteri men kapijtalisterinin cana ozinin vajlary men carty peodaldarynyn qanavynan vosatt.

Lenin men Stalinin vascylyqy arqasynda Qazaqstan bolcevikteri enbekcilerdi ujmdastyrdy, ozinin cerinen velogvardejster kontrrevolytsiasyn-Kolcakorcilardi, Duvtyr vandylaryn, alac-ordacylardy cana revolytsiya men qalyqtny vasqa cavlaryn tas-talqan qylyp ajdar syqy. Partijaqa qarst toptardyn—saduvaqasyrсылыqtny, qocanyrсылыqtny, mendecirсылыdiktin kylin kocke usyrdy. Trotskijs-zijnovijercilerge cana oncy kontrrevolytsijonerlerge qarst ajavsyz kyres acyr, qatty soqy verdi.

Partija uymynyn vascylyqy arqasynda Qazaqstan enbekcileri ajvandy cemisti asuvlardan etti. Partija uymy Lenin-Stalin ult sajasatyn tabandy tyrde iske asyrdy, vudaraq saqyn sovetter ujmdastyruv colynda, qazaq tilinde mektep, sot, vaspа sөz casavda egistik-cavandyq cerlerdi velyv cymysynda, vajlar men carty peodaldardy konpeskelevde, cappaq kollekterfendiryv negizinde vaj-qulaqtardy tap retinde coyuvda, ondiristi damytuv

қолында, тыри ултық, mazmunь sotsijalistik ult мәдениjetin gyldendiryv қолында партија ијымъ талмај, тajsalmaj kyresip, çigerli çumьs istep keldi.

ВК(в)Р Орталық Комитети мен SSSR ykimetinin çerdemi çana Stalin çoldastьn udajь көңil vєlip oтырувьньn arqasьnda Qazaqьstan volceviktєri 1930-1932-çьldarь өlkenin vuryьnoфь vascььoфь tararьnan volqan asьra siltevcilikterdin qaldьqtarьn çojьp, respuvlijkanьn qalyq caruvacььoфьn çana мәdenijetin damьtuvьda көrnekti tavьstaroqa çetti.

Eger partijanyьn өlkelik VIII konperensijasь qarсаньnda Qazaqьstan volceviktєrinin aldьnda, Qazaqьstannyьn caruvacььь çana мәdenijet çөpinde Odaqтьn, vasqa respuvlijkalarьnan artта qaluvacььoфьn bir çola çojuv mindeti, 1930-1932-çьldardaқь volqan qatalьqtar мен asьra siltevcilikterdin qaldьoфьn çojuv mindeti qojьlqan volsa, endi viz, QK(в)Р-ньn 1-ci sijezi kezinde vul orasan zor çana qььn mindetti vizdin партија ијымъ negizinde cetti dep ajta alamьz.

1930-1932-çьldarь respuvlijkanin oьsьrap qalqan mal caruvacььoфь sonqь 4 çьlda өsip, өrledi. 1933-çьldьn 1-oфьnuvarьnda respuvlijkanьn mal sanь 5 millijon volsa, 1937-çьldьn 1-oфьnuvarьna 9-millijonqa çetti.

Qazaqьstannyьn avьl caruvacььoфьnda çana teqnijkaьь egister manьz-dь oғьn aldь, cьoфьmdььoфь artть. Uьymdastьruv çana caruvacььь çaqьnan qalqozdarьmьz nedөvir ньoajdь. Qazaqьstan enьbekcilerinin avqattь, мәdenijetti, vaqтть турmьsqa cьn qolь çetti.

Avьr, çenil çana çergilikti өndiris oғьndarьmьz өrlep, өsti. Temir çol, suv çana ava transportьньn quғььsь orasan ken өris aldь. Çer çuzilik aьp — Balqac mьs qoғьtuvьn kombьjnатыньn quғььsь ajaqtalьp keledi, Cimkent qoғьqasьn zavьть, Aqtөve qijmija kombьjnаты qatarqa кирdi, Çez qazoqan mьs qoғьtuvьn kombьjnаты çana bir cьpьra sojuvzдьь manьzь var өndiris oғьndarь quғььp çatьr. Elek-Oral, Ruvьsorьka-Rijdder, Qaraqan-da-Balqac temir çoldarьньn quғььsь ajaqtalьp, eksploatatsьjaqa verildi, Qandaqac-Guvrijer çolь salьньp çatьr. Çaqьn arada Moьntь-Çez qazoqan, Aqmola-Qartalь temir çoldarь salьna vastaldь.

Çaipь vilim veretin mektepterdin sanь өsip, 1932-çьloфь 6869 mektep-ten 1937-çьь 7731 mektepke çetti. Onda oqьjтьn oquvcььlardьn sanь 576,6 mьndьnan 929 mьndьqa çetti. Çanadan 5 çoqaroфь дәreçeli kommunistik avьl-caruvacььь mektevi, 6 çoqaroфь дәreçeli oquv oғьn uьymdastьryдь. Bizde 5196 styudent oqьjтьn 16 çoqaroфь дәreçeli oquv oғьn, 2173 styudent oqьjтьn 6 çoqaroфь дәreçeli kommunistik avьl-caruvacььь mektevi, 23517 styudent oqьjтьn 83 teqnijkumь var.

Qazaqьstannyьn teatr көrkem өneri ylken өris aldь. Ovьььs, avdandar-daқь qalqoz sarqozdardaқь çyzdegen teatrlardь ajtraqanda, tek Alma-Atanyьn өзinde qana 8 teatr var. Qazaqтьn opera teatрь «Qьz çibek», «Çalььr», «Er taroфьn» дь qojuv мен атақь çajььp, өзін тапьта bildi. 1936-çьloфь Məskevdegi өtken dekadnikte çana 1937-çьloфь Leningradtaқь gastrolinde enьbekciler toььь vaqaladь.

Mine munьn vəri de, eger 1920-çьь qazaq arasьnda savattь adam 3,1 protsent volqandьoфьn eske alsaq, vizdin мәdenijetimizdin orasan көркеj-gendigin көrsetedi.

Lenin-Stalin ult sajasatьn tavandь tyrde iske asьruv nәtijçesinde, stalinlik Konstijtutsija voььnca aptonomijalь qazaq respuvlijkasь Odaqtas respuvlijkaqa ajnaldь. Vul Odaqtas respuvlijkaqa ajnaluvdь qazaq enьbekcileri zor quvanьc pen qarьsь aьp, partijaqqa, ulь Stalinge ylken aloфьstar ajtuvьda.

Qajta tuvqan qazaq qalqьньn vul ulь tarьjьь tavьstarь kapitalistik elderdin qaly мен qatar qojqanda, өte-mөte ajqьn көzge tysedi. Çet elderde otarььdьь qanav kycejyvde, Germanьja pacisteri—«çoqaroфь rasa «temengi» rasanь çancuv kerek degen, adamqa өc rasalьь teorijasьn kycti

taratuvda. Çapon soqırs qumarlar, Qıtajdın bir völek çeri — Mançuriyanı çavlap aldı, endi vul sıyaqtı ulı eldi özinin otarına ajnaldıruv usin varlıq Qıtajdı tygel çenip alıuqa çan talasır kyresyvde. İtaliya paciizmi mıltıq, qılyctın kyci men Avıjssıjıniya elin özinin otarına ajnaldırdı. Germaniya men İtaliya pacistrei özinin tıveldi vılmanv çana vostandıq usin kyresip çatqan İspaniya qalqına qarıs acıqtan-acıq soqırs otır. Paciizm soqıstın otın tutatır, — qalıqtardı çenip qıldanıuqa, varlıq ajıvandıq, çavızdıqtardı ister otır. Pacistik elderdin qaranoq keri men salıstırqanda, özinin mekendegen qalıqtarına vaqıtı çana cattıq ömir veretin Sotsijalizm elinin nurınlı ajırtmasıq qandaj zor, qandaj ajıq. Paciizm ajıvan ulıctıdıqtı kotermelep otırqanda, Ulı Sovetter Sojuvzında Lenin-Stalin internatsijonalizm tıvın çoqarıtı ustaqan qalıqtardı dostıq kım saıın artır, nıoajıvda.

Partiyanı çavlarına qarıs, qalıqtın çavlarına qarıs kyreste, sotsijalistik qurılıstın tabıstı kyresinde Qazaqstan partiya ıjımlınlı özi de ölsevsiz östi, nıoajıdı, BK(В)Р Ortalıq Komıjitetinin qavlıs voıynca Qazaqstan Kommunis (bolcevıkter) Partıyasına ajnaldı.

Qazaqstan Kommunis (bolcevıkter) Partıyasın qatarında 1937-çıldın 1-majına 51441 kommunis var edi, onın icinde 32268 i, jaqınlı 62,7% partiya mıyesi, 19173 i, jaqınlı 37,3% partiya mıyeligine kandidattar. QK(В)Р sostavında 6199, jaqınlı 12,5% әjel var. 1937-çıldın 1-çınuvarına Qazaqstan Kompartıyasın qatarındaqı partiyanı mıye, kandidattar icinde qazaq — 48,8%, orıs — 32,9%, ukrajınsiler — 9,7% özbek — 1,6%, ıjıqtı — 1,1%.

Partiya staçına qaraqanda QK(В)Р ças partiya ıjımlı. Onın mıyesinin 68% 1928-çıl men 1932-çıldardı arasında çana partiya qatarına kirgender, 18,5% 1925-çıl men 1927-çıldın arasında, 8,2% 1920-çıl men 1925-çıldardı arasında partiyaqa kirgender. Al, 1920-çılqa dejin partiyaqa tyskender var volqanı eki mındaj çana adam.

Soqı çıldar çoqarıtı dıreçeli, orta çana tolıq vastavıs mektepterdı bitirgen kommunister sanı östi, savatsız kommunister sanı mıyde azajdı.

8-partiya konperensıjasınan veri vizdin partiya ıjımdarın vıse kadrların sostavı özgerdi. Tolır çatqan çana әkter çırtıdıq, әsirese qazaq çoldastardı icinen, çoqarıtılatır, vıvlır әsirildi. Soqı us çıldın icinde avpartkom, gorkom sekretarlıqına çana olardı otın vasarlıqına 254 kisi tımenen çoqarıtıldı, 72 adam çana 3 çıldan veri sekretar volır ister keledi. QK(В)Р-ın 1-sıjezi qarısında avpartkom, gorkomdardı ekinci sekretar volır, avpartkom sekretarın otın vasar volır 326 adam isteıdi, mınlı icinde qazaq 51%.

Qazaqstan Kompartıyası özinin birinci sıjezine, BK(В)Р-ın lenindik Ortalıq Komıjetine çana ulı kısem Stalin çoldasqa seksiz verilgen, birligi, ınlımaqı verik әtret volır keldi.

Stalin çoldastın İnsıjatiıvi men, BK(В)Р Ortalıq Komıjitetinin kınve kınıgı vıselıq men çırgızılgen partiya dokıvmentin tekserıv çana avıstıruvın nıtiçesinde, Qazaqstan Kompartıyası özinin qatarın trotskiıszıpnovıjercil, onı, alac-ordası çana vısqı kontrrevolytsıyası elementterden tazartı. Ajta ketıv kerek, partiya dokıvmentterin avıstıruvdar kejin 200 dej qas dıspandı — trotskiıjıl, onı, çapon-german sıjondarın, kontrrevolytsıyası qazaq ulıctarın partıadan alastaluv raktılar çana soqı kezde Prasolov ven Perevaloptın taqı vısqalardı әskerelenıv raktılar qalı çavların, paciıs sımırajların kıp çerde әli әskerelenip bitregendigin kırsetedı, partiya ıjımdarı әlde vılsa qıraqlıqın әtkirlej tysıvi kerek ekenin, Stalin çoldastın kırıjaldıq qorçatıvralı ajtqanı çete vııv kerek ekenin kırsetedı. Trotskiıs, onı ulı çana vısqı sıjon, dıjbersant, terrorister men kyres varlıq vıseıarımız.

дын, әр бир партияды җана партияда җоқ волсевиктердин кунделикти мнидети екенин тусынув керек. Контрреволюциясы тротскийстер мен пасижстердин туфра одақтасы, Ғарон соқьс қумарларының агенті болған, контрреволюциясы қазақ ултсылдығына қарсы кыресув җумьсын улт мәселесинде партија уьмдары аьрыҗа ваты уьмдастырувлары керек, варлық партија уьмдары, әр бир коммунист өзиниң җумьсында улт мәселесинде кырестин авыр салмақьна қазақ ултсылдығына җана соқьан қарай ава җайылаған увклондарға қарсы җумсав керек екендигин варына тусиндирув керек. Қазақьстанда Ленин-Сталин интернационализмдин вирунорьдан да ньоайта тусывге варлық җақ-дайлardy җасав уcin җергилікти ултсылдыққа қарсы кырестини кысејтув керек. Қазақ коммунистериниң ең васты мндеті қазақ ултсылдығына қарсы кырестини кысејтув.

ВК(В)Р Орталық Комитеті пленумьның қавлысы, Сталин җолдастың ва-
жандамасы мен қортыңды сөзи Қазақьстан Компартиясының җумьсын му-
нан вьлај да ньоайтыр, өрлетув исинде волсевиктердин ең өткир қуралы волып
табылады. Партия актистериниң җана да җарувасылық, совет, пропозувз орғын-
дарының актистериниң җыналыстары, әсиресе партија орғындарының сайлавы,
партия җуртсылдығының белсендилігі мејлине көтерілгенін, җумьстақь қата-
лар мен кемчиліктерди тызевге җумсалған сын мен өз ара сынды олар меј-
лине өрлеткенін көреміз.

Сол-тустық Қазақьстан овьлысындағы 517 ваставыс партија уьмдарының
есептери воьпына җыналысқа қатынасқан партија мүселери мен кандидат-
тарының 80% сықьр сөјледі. Алматы қаласындағы Ленин райкомьның васта-
васыс партија уьмдарында сықьр сөјлегендер орта есеп пен 84,8% болды.
Қазалы партија уьмдарында җылысқа қатынасқандардың 87% сықьр сөј-
леді. Бейнетқор авданьндағы варлық ваставыс партија уьмдарының җылысқа
қатынасқан коммунистеринен сықьр сөјлегендері 96%. Келер авданьндағы
варлық ваставыс партија уьмдарының җылысқа қатынасқан коммунистері
тыгел җылыстарда сықьр сөјледі.

Авдандық партија конперенсијаларға, җылыстарға сесувци давыс пен
15006 коммунист қатынасты, оның ісінен 7605 адам, жақны 50,7% авдан-
дық партија комитетиниң есепти вајандамалары воьпына җылыста сықьр сөз
сөјледі. Партия орғындарының сайлавы, сталиндік Конституцияның қабылда-
нуы мен вајланьсты елимиздин сајасиј өмириндегі өзгеріске партија васылы-
ғын қамтамасыз етув җөніндегі мәселени алдымызға қојған Орталық Ко-
митет Пленуми мен Сталин җолдастың айтқаны әвден дурьс екендигин көр-
сетти: «...партияның өзи таваңды демократиялық практика җыргизуви керек,
партияның өзи партијаның іскі өмиринде демократиялық сентрализмдин не-
гиздерин, партијаның уставы айтқандај етіп, ақырына дејін җыргизип отырув
керек, партијаның өзінде партијаның варлық орғындары сайланьп қојылатьндај
қақетти җарттар болув керек, сын мен өз ара сын толық өркендетилуви ке-
рек, партија орғындарының партијадағы виқара алдындағы җаваркерчилигі то-
лық болув керек, партијадағы виқараның өзиниң белсендилігин толық кысеј-
тув керек».

Партия сајасат җумьсындағы салақтық, орасан олқылықтар тувраы Сталин
җолдастың айтқанын есеп-сајлав җылыстары толығынан ырастыды. Сталин
җолдастың вајандамасы мен җана қортыңды сөзи мен қарувланған ком-
мунистер партија орғындарының есепти вајандамаларын талқылағанда, олардың
җумьсындағы кемчиліктер мен қаталықтарды волсевикке қатты сынады, то-
лыр җатқан нақтылы усьлыстар киргизди; буларды ис җызыне асырув
партия орғындарының негизги мндетинен саналады. Сајлав кезінде васылы-
лыққа, партија җумьсына биринци рет усьнылаған, бир талај коммунистер бол-
ды. Ваставыс партија уьмының парткомдары мен парторғыларының
3588 секретарынан 1551 і җанадан сайланды, оның ісінде 994, жақны 27,7%
биринци рет сайланғандар. 170 авдандағы ваставыс партија уьмдарының

3032 partkom mycelerinen çanadan sajlanoqandarь 55 protsent, oьыа icinde birinci ret sajlanoqandarь 37,5 protsent. Avpartkom men gorkomdardьn plenum mycelerinin sostavь 54,8 protsent. Avpartkom men gorkomdardьn vujro myceleri 48,1 protsent çanartьldь. Partija vьqarasь tandap sajlanoqan partijanьn oьы kadrlarьn mapelep, qьraoььoььn koeterip, olardьn çumьstarьn kynde vaqьlap çana olaroqa çerdemdesip oььruv partija çumьsьndaoь qatelerdi, kemcilikterdi çojuvda ylken oььn aladь. Partija oььndarьnьn sajlavlarь partijalь basçylarьmьzdnь partija mycelerinin tilegin, myddesin çaqьsь vilyv mindet ekenin, olardь yjretip çana qojmaj, olardьn keçesteri men usьnьstarьna vajьmьdь tyrde qulaq qojьp, olardan yjrenip oььruv mindet ekenin taqь da koersetti. Kyh sanap çanadan çyzdegen, mьndaqan kommunisterdь oqьtьp, bavьp, volcevizm men qaruvlandьtьp oььruv kerek.

Volcevizmge çetilyv uranь Qazaqьstan Kompartijasьna partijanьn propaganda çana ygit çumьsьn çolqa qojuvdь vьtindej çaqьsartьp, vul asa maьzdnь çumьstь bir kyn de kejinge qaldьrmaь, varьnca kycejte tysyvdi mindettejdi. Bizdin partijalь kadrlarьmьzdnь marksizm-leninizm men quraldandьruv maselesine viz ote cuqьl kirisyvimiz kerek. Partija propagandasьn kimmuvnijsterdi çьn volcevizm tuvqьnda tьrbijelep, olardь revolysijasьl volceviktik teorija men quraldandьratьndaaj etyvimiz kerek. Bizdin çumьsьmьzdnь onnan toqьzь oььnda volьp oььr.

Sonь men qatar Qazaqьstan Kompartijasьnьn birinci sijezi munan vьlaj respuvlijkamьzdnь qaruvacsьlьq çana madenijet qurьlьsьn qalaj oristetyv kerek ekenin, qalьq qaruvacsьlьoььndaqь zьjankestiktin zardavьn qalaj çojuvdь, Qazaqьstandь sotsijalistik mal qaruvacsьlьoььnьn Sьqьstaqь onegeli respuvlijkasьna ajnaldьruv çajьndaqь BK(B)P Ortalьq Komijeteti men Stalin çoldastьn nusqavlarьn qalaj tez çana çaqьsь etip oььndap sьqatьndьoььmьzdnь, tajav çьldardьn icinde astьqtьn onimin çьl saььn 7-8 millijart putqa çetkizyv tuvralь Stalin çoldastьn nusqavьn qalaj oььndajtьndьoььmьzdnь koersetedi. Kej bir çoldastar Ortalьq Partija Komijetinin Plenumьnan kejin partijalь basçylardan qaruvacsьlьq çana madenijet çumьsьnьn çavartьlьoьь alьnadь dep oьlajdь. Ərijne, vul sekildi pikirler Ortalьq Partija Komijeteti men Stalin çoldastьn nusqavlarьnьn tuvqьna qarьsь ekeni anьq. Stalin çoldas viz vьdaj qaruvacsьlьq çumьstar men ajnalьsuvdьn, toqьsar iskersьmaqьtьqьn qavьpьtь ekenin eskertti. Stalin çoldas: «... qaruvacsьlьq tavьstar partija sajasat çumьsьnьn tavьstarь men səjkestendirilip, qatar çyretindej voluvь yein qьzmetcilerdin nazarьn partija-sajasat maselesine avdaruv» dь talap etedi. Olaj volsa partija çumьsь men qaruvacsьlьq maselelerdi birine-birin qarьsь qojuvqa volmajdь, olaj volsa respuvlijkamьzda qalьq qaruvacsьlьoььnьn munan vьlaj da oьyvi, qaruvacsьlьq tavьstarьn oьsip, pьqajuvь koerinip oььratьndaaj etip, partija sajasat çumьsьna varьnca çigerdi saluvьmьz kerek.

Qazaqьstan Kompartijasьnьn birinci sijezi çana sajlav sijstemasь vьlьnca sovetterdin sajlavьna, komsomol çana propsojuvz oььndarьnьn sajlavьna partija uььmdarьn dajarlav maqsatьn toьoььnan qojajьn dep oььr.

Bizde sovetterdin aldaqь sajlavь tuvralь az aьtьlmajdь, viraq, çьn dajьndьq çumьsьn qamtamasьz etyvge is çyzinde istin az ekenin moььndav kerek, çumьstь vьlaj çiveryvge volmajdь. Sovetterdin çumьsьn çaqьsartuv kerek, olarda istep çyrgen adamdardь əvden sьnav kerek, propaganda çumьsь men stalindik Konstijtutsijanь tysindiryv çumьstarьn tijisti dəreçege koetryv kerek, vul Konstijtutsijanьn durьs çyzege asuvьn qattь qadaqalap oььruv kerek. Sajlav kezinde kytpegen nərsege kez volmas ycin kəzirdin əzimen vastap, vul asa çavartь çumьsqa is çyzinde ken dajьndьq çasavьmьz kerek.

Qazaqьstannьn Kommunis (volcevikter) Partijasь əzinin birinci sije

zine BK(В)Р Ortalыq Komıjıtetı men syjıktı kósemimiz Stalin çoldastın ajnalasına berik ынтымаq pen kyc biriktirip keldi. Partıja oıyındarınыñ saılavlarы Ortalыq Partıja Komıjıtetı men Stalin çoldastın nusqavlarыna saıkes partıja cımьsın qajta quruvqa çol actı. Endigi cımьs bul istin birinci natijselerin vajandı etyvde, cımьsмыздаqь кемçilikterdi, qatelikterdi çojuvda çurtcыьqтын belsendiligini munan da çojarы daracaqa kóteryvde, syn öz ara synды өristetyvde, çavlar men kyreste partıja qьraoььoьyn өtkirlendiryvde çana Ortalыq Partıja Komıjıtetı men Stalin çoldastın aldьмыzqa çojqan mindetterin iske asьruvda volьp oьyr.

Qazaqstan bolsevikeri bul mindetterdi cындар Stalince qoloja alьp, oıdaqьdaj oıyндар cьqatьndьoьyna toььq senemiz.

QABЫЛьP ILIJAS

Qazaqstannın Kommunis (bolseviker) Partıjası

Ortalыq Komıjıtetin vizdin өkkelik partıja ıjьmьmьzды Qazaqstannın Kommunis (bolseviker) Partıjasına ajnalдыruv tuvralь qavьsь tarьjıqьı maпьzь ajьqsa zor qavь, Qazaqstan partıja ıjьmьnыñ vudan vьlaj da өsir, өrkendevine kerekti varььq çaqьdajды çasajьyn qavь volьp tavьladь.

Elimizdin өmirindegi kyrdeli sajasıj bet als volьp tavьlqan Stalin-dik Konstıjıtuvsıjanьn engizilyvinin natijsesinde Qazaqstan Odaqtas respublikaqa, Qazaqstannın partıja ıjьmь Qazaqstannın Kommunis (bolseviker) Partıjasına ajnalды.

Qazaqstannın partıja ıjьmь—Uь proletarijat revolytsıjasьnыñ—oььs proletarijatьnыñ azattьq çolьndaqь qozqalьsьnыñ çana qazaq enbekcilerinıñ ult azattьqь qozqalьsьnыñ bel valasь.

Proletarijatın Öktөvridegi uь revolytsıjasьnan vırьn, qazaqтын tarьjıqьnda belgili därecede bir ьnqajььq volsa da, vıraq, terrijtirıjasьnыñ, ekonomıjkaь men мәdenıjetinin ajtarььqtaı tьjanaqьtı bir ьnqajььoьь çoq edi, ultььq memlekettigi çoq edi. Resejdin әskerıj-peodaldьq imperıjalızmı qazaq qalqьnыñ ult volьp quraluvьna qasaqana çol vermedi, oьь orta qasьrdaqь qalьrtьn vıqavьnda, ruvcьldьq, peodaldьq qarьm-qatьnastьn cengeline әdeji ustady. Qazaq qalqь өзiniñ ult volьp, memleket volьp cыñ мәnisinde quraluvьna tek Uь proletarijat revolytsıjasьnыñ natijsesinde, proletarijat diktatuvrasьnыñ sajasьnda, oььstьn çenimpaz uь proletarijatьnыñ çәrdemi men, Lenin-Stalin partıjasьnыñ vasцььoьь men çana çetti.

Bul tek teoriya cьzindegi qorьtьndь emes, Lenin-Stalin partıjasьnыñ teoriyasь men taktıjkaьnan tuvojan paktь. Lenin-Stalinnın kәzirgi zamandaqь sotsıjalistik revolytsıja çajьndaqь iliminin ajtuvьnca, sotsıjalistik revolytsıja әr vaqьttaoьь, әr qьjь revolytsıjalьq protsesterden, proletarijat revolytsıjasьnan, aqььnda sotsıjalistik revolytsıjaqa ulasatьn vırçuvazıjalьq-demokratıjacsı revolytsıjadan, kolonıjalar men tәveldi elderdin revolytsıjacsı—ult azattьqь qozqalьsьnan, ult azattьqь çolьndaqь soqьstardan tuvadь.

Qazaq qalqь Öktөvri revolytsıjasьnыñ natijsesinde, proletarijat diktatuvrasьnыñ sajasьnda ult volьp quralды. Revolytsıjadan vırьn Qazaqstanda ultьn çeke vөlimderin tutastььp bir ьnqaj kycke ajnalдыratьn iekь ekonomıjkalьq vajlanьs volmadь, orta qasьrдыñ tusьndaqь çana orta qasьrdan vırьnoьь qalьrtardьn varьnda bul volmadь çana voluvь mymkin de emes edi.

Pәntyrikcilder, alac-ordacьldar çana ultcьı uklonıjster qazaqтын ult volьp quraluvьna qarьsь cьqьp, vaj-peodaldьq, orta qasьrlyq Qazaqstandь qajta ornatraq volды.

«Azamat soqьsьnyң ot pen çalyňnyң icinde, 1918-19-çana 20-çyldardan burьn vьtьrap çyrgen qazaq qalqьnyң bir ult volьp vas qosьp, Qazaq-tyң ult memlekettigin çasav isi bastaldь. Bolcevizmnin ulь kөsemderi — Lenin men Stalinnin көnil vөlyvi arqasьnda, orьs qalqьnyң çardemi arqasьnda, qazaq ultь quralьp, damьp, өrkendej vastadь, tarijyta birinci ret qazaq-tyң ult memleketi uьmdastьryldь» (Mirzojan).

Qazaqьstanda kommunistik sana-sezim qana emes, ulttyq sana sezimnin өzi proletarijat diktaturasь çaqdajьnyң çardemi men, Lenin-Stalin partijasьnyң vascьloь men çasaldь.

Qazaqьstannь partija uьmь BK(b)P-nyң Ortalyq Komijtetinin vascьloь men 1920-çyly өkkelik uьm volьp quraldь.

Qazaqьstan bolcevikleri kyres pen çenisterdin ulь çolьn vasyman kөcirdi, Qazaqьstannь partija uьmь BK(b)P-nyң vөlinvejtin tutas bir vөlimi völdь, ol vykil partija men birge, lenindik-stalindik Ortalyq Komijtetinin vascьloь men, ulь majdandardьn vөrine qatьnastь, sonьn nөtijçesinde sotsijalizm çenip çьqtь, Lenin-Stalin ult sajasatь çenip çьqtь, Qazaq respublikasь aptonomijaly respublikadan Odaqtas respublikaqqa, Qazaqьstannь өkkelik partija uьmь Qazaqьstannь Kommunis (bolceviker) Partijasьna ajnaldь.

Qazaqьstan bolcevikleri partijanьn çavlagьna—pөntyrikcilderge, ult-çyldarqa, trotskijsterge çana vasqa eki çyzdilerge qarьsь kyresip, olardь qьjrata çenip otьrьp, sol kyreste çьnyqtь, BK(b)P-nyң ajvөndь bir uьmь völdь—Qazaqьstannь Kommunis (bolceviker) Partijasь voluv dөreçesine çetti.

Qazaqьstan partija uьmьnyң tarijy — ulь orьsçyl sovijnizmgе çana qazaq ultçyldьoьna qarьsь kyresyvdin çana olardь çenyvdin tarijy.

Өktөvг revolytsijasьnyң alqacqь kynderinen vastap-aq Qazaqьstannь partija çana sovet uьmdarьnyң aldьna, çer-çerde sovet өkimetinin orьndarьn nyqajtuv men qatar, Qazaqьstannь ulttyq, memlekettik quraluvь tuvralь, Qazaq-tyң sovet aptonomijasьn çasav tuvralь mөsele qojьldь.

Qazaqьstan partija uьmь vul mөseleni ceckende, ulь orьsçyl çana çergilikti ultçyl elementerge qarьsь vaty kyres çyrgizyvge tuvra keldi.

Uль orьsçyl sovijnijster Qazaqьstannь aptonomijaly respublikavolьp çarьjalanyvьna acьq qarьsь çьqtь. Partijamьzdyң VIII sijeinde Orьnbordьn gyvирnelik partija uьmьnan varqan delegat Suvnijs Petakor pen çana Buvqarijn men birge ulttyң өз vijligi өзinde voluv pravasьnyң prinsipine qarьsь çьqtь, syjitip, Qazaqьstanqa aptonomija berguv qaçettigine qarьsь çьqtь.

Alac-ordacy ultçyl elementter Qazaqьstannь sovet aptonomijasьnyң orьna alac-orda aptonomijasьn usьndь. Olar sovettin ortalyq өkimetin sөz çyzinde qana tanьp, sonь men birge çergilikti sovetterdi tamьoьsь kelmedi.

Uль orьsçyl sovijnijsterdin, alac-ordacyldardьn, ultçyl uklozijsterdin qarьsьloьna qaramastan, Lenin men Stalinnin insijativasь vojьnca, 1920-çyly aqustьn 26 kьni Vykil Resejlik Ortalyq Atqaruv Komijtetinin RS-PSR-dьn sostavьnda Qazaq-tyң Aptonomijaly Sovetti Sotsijalistik Respublikasьn çasav tuvralь dekreti çarьjalandy.

Qazaq-tyң vөlcek-vөlcek volqan çerin viriktiryv çana qazaq qalqьnyң vasyн qurav isi 1924-çylyqa dejin sozьldь, sol kezde Orta Azijadaqь ulttardьn сегin ajьruv isi çyrgizildi. Osьnyң nөtijçesinde Tyrikmenistan men Özebekistan odaqtas respublikavolьp çarьjalandy, Qazaqьstanqa Çetisuv men Сыrdarija ovyьstarь qosьlyp, RSPSR-dьn sostavьndaqь aptonomijaly respublikavolьp kьjinde qaldь.

Saduvaqasьrçyldar, qoçanьrçyldar, men decipçilder, rьsqulьrçyldar Qazaqьstannь aptonomijaly respublikavolьp çarьjalanyvьn Qazaqьstandь

Ulı Sovetter Sojuzınan völip äketyvge pajdalanıqıss keldi. Bul çönde olar alac-ordacıdar men avız biriktirip, solardan çärdem aldı.

1926-27-çıldarda sajlavqa vatrıqtardı, kedejlerdi, orta caruvalardı çarraı qatınastıruv uran men, sajlavqa çartı peodaldardı, ruvcıdıq, ultıdıq çikterdin uımdastıruvcıların kirgizbev uran men sovet sajlavı çırgızıldı. Bajlar men çartı peodaldardı ekonomijkaıq çana sajasij ıqralın kemitetin tolıp çatqan caruvacıq-sajasij caralar qoldanıdı. Egindik çana savındıq çerler völini, munın közdegeni çerdi ruvqa qaraj ijemdenıvdi çojuv, avıldardaıq çersiz çana çeri az caruvalarqa egin çaj men savındıq çer verıv edi. İri vajlar men çartı peodaldardı mal men mylki konpijskalandı. Partija uımtı men ykimet ultıdıqqa qarıs ykern kyres çırgızdı, көр ultı Qazaqstanın enbekcilerinın ıntımaqın çarasırdı, memleket qurılısına varlıq ultardı enbekcilerin vösendi qatınastıruv usın, ultardı äkimcilik çaqınan bir ınoajlavdı közde avdandav çırgızıldı. Osı caralardı arqasında Qazaqstan vıkil Sovetter Sojuzı men birge 1928-29-çıldar rekonstruksija dövirine, sotsijalizminın varlıq majdanda birdeı savındı ydetken dövirine kiristi.

1930-33-çıldarda Qazaqstanda onı odaqtas respublika etip çarjılav usın çaqdaj völmadı. Qazaqstanın vırınıq vascılıqının qatalarının, Lenin-Stalin ult sajasatın vırmalaıandıqının saldarınan, ol qatalar men vırmalavlardı tar çavlarının pajdalanıandıqının saldarınan, respublikaımda bul çıldar azyq-tylik tarılıq völdı, көспendiik vastaldı, mal caruvacıq qattı kyjeldi, ult mädenijetinin qurılıs ilgeri vıspadı. Partijanın çolın iske asıruvdaıq bul qatalar men vırmalavlardı onıs proletarijatının, partijaımdı Ortalıq Komijtetini men Sojuz ykimetinin çärdemi men tyzevge tuvıra keldi, ultı kontrrevolytsija men ulı onıscı sovıjniımdı kyl-talqandar çıratıv kerek völdı, respublikaımdı caruvacıq men mädenijetinin öрге vasuvın qamtamasız etıv kerek völdı, sonın negizinde Qazaqstandaıq qalıqtardı arasında dostıq, tuvısqandıq qatınas ornativ kerek völdı. Bular Qazaqstandı Odaqtas respublika etip çarjılav usın sözsiz kerekti carttar völdı. Bul mindetti sonıq uc tört çıldı icinde ajta qalqandaj atqardıq.

Qazaqtın aptonomijalı sovet respublikası qurılıqannan veri ötker 16 çıldı icinde Qazaqstan sotsijalistik iri öndiris çasadı. Soqıstın aldındaıq mөлcer men salıstırqanda, Qazaqstanın öndiris produvksijası 13 eseden artıq östi. Revolytsijadan vırın Qazaqstanda öndiris proletarijatı çoq derlik edi, al, kəzir Qazaqstanın kəsip onıdarında 600 mln çumıscı çumıs isteıdi, munın 42 protsenti qazaq. Qazaqstanda eksploatatsijadan azat etilgen, çana çumıscı tavı çasaldı.

Avıl caruvacıqın sotsijalistik çol men qajta qurıvının netijcesinde, çızdegen mın usaq çeke caruvanın onına, birinci дәreçeli teqniika men quraldanıan 8.019 qalqoz, 233 sarqoz uımdastırtı. Avıl men derevnedegi caruvalardı 95,6 protsenti qalqozqa mıce. Varlıq egis kölemi nin 99,6 protsenti qalqozdarqa qarajdı. Sotsijalizm qazaq avılında bir çola, tyrkilikti çendi. Kəzir avıl caruvacıqının negizi çeke menciik emes, onın negizi kollektiıti menciik, kollektiıti enbek. Qalqozdaıq carıva—romessikter men kuvlaktardı, çartı peodaldar men vajlardı ezyvinen, qanavınan mөngige azat etilgen, çana, erikti carıva.

Әlevmettik ekonomijkaıq qurılısının өзgerivinin arqasında qazaq qalıqının mädenijet дәreçesi de mejlince өзgerdi. Qazaqtın sovet mädenijeti qılactar ken өristep, carıqtar çoqarı өrlep keledi. Vırın artta qalqan, qarandıqta qalqan qazaq qalıqı sovetti sotsijalistik aldınoı qatarlı mädenijeti var, aldınoı qatardaıq qalıqtardı tovına qosılıp ötır.

Qazaqstanın ije völcıan asqan zor tavıstarının arqasında Qazaqstanın qalıqtarının bejnesi de myldem өзgerdi. Qalıqtardı arasında

da vuryн volqan senimsizdik sezimi qoqalыр, oz ara dostыq sezimi ornady, bir yndaj Sovetter Sojuzынын sijstemasыnda qalyqtardyн naqыз tuvьsqandyq bnymaqь qarasty. Bul—Qazaqьstannын Odaqtas respublikaqa ajnaluvыndaqь en vastы, en negizgi faktor volыр tavьlady. Sovet okimetinин bul ulь tavьsyn Stalin qoldas aldyqь qatarly qalqozcыlar men qalqozcы ajelderdiн maсilisinde sejlegen sezinde tamaca tavыр ajttь.

Orys proletarijатынын qardemi arqasыnda, Lenin-Stalin partijasынын basыlyqь arqasыnda, Qazaqьstanda sotsijalizmniн ornavy men, Qazaqьstannын artonomijaly respublikaдан Odaqtas respublikaqa ajnaluvы men qazaqьtyн bir qola, tolyq ult volыр quraluvы, qazaqьtyн ult memleket-tiginin qasaluв kemeline keldi. Qazaqь SSR-ынын qana Konstijtutsijasy qazaqь qalqьнын caruvасыlyqь men maденijetinин vudan vьlaj da, vuryн volыр koтmegeп darecede koтkejyvine qaqdaj qasajdy. Ulь volыр qural-qan, ozinin ult memleket-tigin qasaqan qazaqь qalqь, ozge ult respubli-jkalarь men birge, Ulь Sovetter Sojuzынын vasqa qalyqtary men birge, Marks-Lenin-Stalinniн tuvь astыnda kommynizmniн qana tavьstarыna qaraj zor senim men alqa basady.

Qazaqьstannын Kommynis (bolceviker) Partijasы, lenindik-stalindik Ortalyq Komijtetiniн basыlyqь men, Qazaqьstannын enbekcilerin qana tavьstarqa — kommynizmge qaraj bastap varady.

Әжел кадрларын тәрбијелеп өсірүүді болшевиксе қолоға алајық

Stalindik қана Konstijutsija војынасынык совет азаматтары, онык ісінде совет әжелдери улъ тендик праваларды алып отыр. Stalindik қана Konstijutsijанын 122-статиясында:

«SSSR да сарунасыйық, мемлекет, мәденіјет қана қоғам-саясат тирчилигинин варыйық саласында әжелге еркек пен тең правалар бериледи.

Әжелдердин бул праваларын иске асырув мүмкінчилиги еңбек етувге, еңбек ақыға, тымқулыққа, әлеуметтик қамсыздандыруға қана оқыр билім алуға әжелге еркек пен бирдеј правалар берилуви мен, ана мен баланын мүдделерин мемлекет қорғауы мен, әжел еки қават болғанда оған дем алыстар бериліп, сол кундеринин ақсасы қоса төленуви мен; әжел босанатын ујлердин, бала жасийлери мен вақцаларынын көртіги мен қамтамасыз етиледі» делинген. Бул статияда әжелдердин правалары мен бирге олардын сол алған праваларын иске асыруға толық қақдајлар, толық мүмкінчиліктер қасайтындығы асық ајтылған.

Қазақ әжелдери революцсияға дејин адамсыйық праваға іје болмаған еди, eski salt, әдет қирғыртын қирвань, уј турмысынын куні волып келди. Тек Октябрь революцсиясы қана биринчи қананды, қилдықты орнатувсы тартарды тас-талған қылып қойды. Қазақ қалқынын улъ тендигин, қазақтың мындаған әжелдеринин ер мен бирдеј правалы екендигин қарыјаланды.

Кәзір, алып қарајық, биздин қазақтың әжелдери партијанын басыйықты, көмеги арқасында алды мен оқув, өнерге умтылды. Партија, комсомол қататына кирди, укиметтин басыйық қимыстарына араласты. Қазақтың әжелдери заманымыздын тырли көркем өнерлерине қулақ урды. Инженер, доқтыр, агроном, педагок тақы сол сыјақты салаларда истејтин әжелдер аз емес. Онан кейин, әжелдер өндиріс, қалқоз, сарқоздарда еңбектин ери, укымдасырувсысы волып истејди. Онан кейин мындаған қазақтың қыздары, қас әжелдери төменги, орта, қоғары дәрежелі мектептерде оқыды. Қазақ әжелдери бул кунде саватсыз, қараңғы надан емес. Көрсиліги дерлік кәзір қат тань, оқув, қазув қақына қетиліп келеди. Оны мен бирге саясий сана сезимдери де артыр келеди.

Stalin қолдас екпінди қалқозсылар сиезінде «әжелдер қалқозда улкен кыс» деди. Әжелдер қалқозда улкен кыс волатын себеві, бугинги қалқоз сарунасыйықанда, қалқоз өндирісінде әжелдердин варыйықты да еркектер мен бирдеј екпінди стақаньрсы волып қимыс истејди. Бул өндирісте, қалқозда истејтин әжелдеримиздин мәденіјет дәрежелі, саясий билім өриси кун санар өсір келеди.

Оларды әлі де bolsa мәденіјет-саясат, билім қақынан тәрбијелеп өсірген устине өсире тусув керек волады. Ол уcin әжелдердин өзине бас совет, сарунасыйық, партија, комсомол қызметкерлерин көвејтувимиз керек.

Өлкелик партија коміјтети 1936-сылы 15-марттақы қавлысында қазақ әжелдерин бас партија, совет оргындағына қоғарылатув керектигин ерексе тартырыған волатын. Әсіресе, ол қавлыда, авдандық партија коміјтетинин екінци секретарылына, авдандық атқарув коміјтети председатилинин оргынасырылына, овлыстық мекемелердин басыйық оргынасырылық қызметине, овлыстық

partija komijtetinin nusqavcılıq qızmetlerine 70 qazaq әjelderі tәrbije lenip, қоқарылатын, деп атаp көрсеткен болатын. Бірақ, бул қавльнъ овьльс-тық, авдандық, қалаық partija komijtetteri мен совет орындары куні бүгінге дейін ойдағыдай орындамай отыр. Оған бір несе мысалдар келтірейік:

Ақтөве овьльсы 10 qazaq әjelin қоқарылатыр, тәrbijelev орнына 3 әjel әjel қоқарылатқан. Сырлы Qazaqстан овьльсы 12 әjeldiң орнына 3 әjel, Батыс Qazaqстан овьльсы 12 әjel орнына 4 әjel, Сол тустик Qazaqстан 12 әjel орнына 6 әjel, Alma-Ata овьльсы 12 әjel орнына 8 әjel қоқарылатқан. Тек, бул қавльнъ Оң тустик Qazaqстан овьльсы қана 12 ның орнына 15 әjel etip, артық мен орындады. Барлық Qazaqстанда қоқарылатуға тийісті 70 әjeldiң орнына 80 қана әjel кадрь қоқарылатыр отыр. Оның 28 қана qazaq. Әjel кадрларын тәrbijeler өсірүү қоніндегі Өлкелик комийтеттин қавльсын Қостанай обкомь мен Ақтөве овьльсы ес бір орындаған қоқ.

Partdokument авьстрыув кезінде 300 әjel төменгі қызмет орындарына қоқарылатылған еді. Бірақ, бул әjelder мен қумьсымьз бір қақынан қеткіліксіз болса, екінсі қақынан оның өзі де әлі бизді қанақаттандырмайды. Әjel кадрларды қоқарылатуу деген алы мен төменгі белсенді әjelderді кун ве-кун оқытыр, іске даярлар сајасий іjdejalyқ қақтарын қана мәденіjetin көтерүүге барына қардем көрсетіп отыруу деген сөз. Бул mindetti алы мен авдандық, қалаық partija komijteti мен авдандық атқаруу komijteti тақы сол сыяқты совет, қарууаылық орындары қыргизүүге тийісті. Бірақ, не керек, Өлкелик partija komijtetinin қана Mirzojan қолдатын бул қондегі айтқыса тапырмаларын төменгі partija, совет орындарын ның кәсі ойдағыдай орындамай келеді, әjelderден кадр тәrbijeler, даярлар сықаруу дегенге ес бір маңыз бермејді. Көр қерде, әjelderдiң билімі қоқ, savatsыз, басқары алы қыре алмайды, қур іске бөгет болады, қолынан іске келе қојар ма екен, деген авьжбатылдық, меccандық pikirлерді айтды, мундай бюрократтық көз қарасқа бір қатар partija орындары қол беріп, оны мен кыреспей келеді.

Мысалға, Балқас қырылысын partija ижымн алајық, булар соқыр кезде 22 коммунисті төменнен қоқарылатыр, қызметке қойды. Бірақ, соның бірде біреві әjel емес. Анықында, Балқас қырылысында қоқарылатуға қағайтын әjel коммунистері бар, бірақ, оны Балқастың гортком секретары Назаренко қолдас ес вақытта ескерген емес.

Оған кейін, Оң тустик овьльстақы Қорғасын завьльнын bastavьс partija ижым 18 коммунисті төменнен қоқарылатыр, қызметке қойды. Оның ішінде де бірде-бір әjeli қоқ. Овьльстық сот прокувратууға қапындақы bastavьс partija ижым қалаық сот қызметіне қоқарылатыр қойған Сыздықыва қолдастың самоотכותын тындар, мыладай қавль сықарды: «Сыздықыва қолдас марксизм-ленинизм теорijasын билmegendikten, қызметін алы қыре алмайды, сондықытан, қызметтен алысын» деген. Міне, осындай соғақылыс бола ма екен. Бул әjel қызметcilerin қоқарылатуға нақыз оңбақандық көз қарас емес пе? Оң тустик Qazaqстан овьльстық прокувратууғасындақы басқа қауарты қызметкерлердiң өздері марксизм-ленинизм қысындағын қансалық қетік екендіктерін, ол қонде өздері қансалықты сырніп-қавльны қатқандықын олар көрді ме екен. Бул қылық әjel қызметcilerin көрінсін қақырај қылақандық воыры сықарды.

Alma-Ata овьльсы, Балқас авдан аткомьнын predsedatildigine Nurма қамбетова қолдас қоқарылатыр қиверілген еді, авpartком секретары Қарманлыр қолдас, Nurмақамбетоваға қардемдесіп, өсыvine қақыдай қасавды орнына, қайта орынысыз киналар, қызметтен алы, партиядан сықарған. Nurмақамбетова қолдастың ісін Alma-Ata обкомь қарар, партијада қалдырды. Әjel кадрларына бул сыяқты бюрократтық көз қарастар Молотоп авданьнда болды.

Aqtöve-ovlatkomına nusqavсылыққа usынылған Çolamanova çoldasty, emsekte valasъ var деп, овлаткомның ұймдастырув вѳlimininъ vastыоръ Svetkor çoldas qызmetke almaған.

Minekij, mundaј raktыlar keltire versek az emes. Bul сықыды soraқылыqtарға çergilikti partija ұймдаръ ec bir soқqъ vermesten, көrine çol verip отыр. Əjel kadrların tərbiyələvdi көр ұймдарымыз kundelik mindetinъ biri деп sanamaјды.

Qalqoz, sapqoz өndirisine mamаn əjelder dajarlap сыоагив çумысь maңызды mindetinъ biri. Tyрli mamандық kuvrstarдаоы оқувсылардың 35-40% ças əjelderden volsын, деп arnavлы qavлы алынды.

Respubliјka көlemіндеgi traktorijster kuvrсында çalрь оқувсылардың sanы 13738, оның icinde əjelderi 1678. Комбайнерлер kuvrсында çalрь оқувсылар sanы 3039, оның əjeli 545, кей bir овьльstarымыз əjelderdi tyрli mamандық veretin kuvrstarға tartuvға onca maңыз vermeј отыр. Məselen: Batыs Qazaқystanda CTZ traktor kuvrсындаоы 183 оқувсылың ekevi aq əjel. Qostanaј овьльсында çalрь kuvrsant 493 volsa, оның icinde əjeli 8 aq. Sol tystik Qazaқystanda çalрь kuvrsant 546 volsa, оның əjeli 22 aq. Bykil respubliјka көlemінде CTZ traktorының kuvrсында 2833 adam оқыса, оның 41 aq əjel. Qalqozдардың бассылық qызmetinde 0,3% əjelder isteјdi. Mine bul raktыlar, Çer Qalyқ Komissariјatының, овьльстық, avdандық çer vѳlimдерininъ əjelderden mamаn kađrlar dajarlav isine mylde çavapsыз qарақандыqtарың көrsetedi. Буl çөндеgi ylken bir кемcilik, qalqozсы əjelderдинъ arасында көрчилік, tərbiје çумыstarымыз, ygit isterimizdin çolqa qојылмақандыоы. Bastavьc partija, komsomol ұймдары əjelderdi, əsirese, qыз-kelincekterdi tərbiјeler qalqozдың, өndiristinъ kynve-kynge əlevmet өmirin ојдаоыдај tarta, qatynastyra almaқандыоы.

Bir qатар partija ұймдары əjelderdi tilektester товьна mylde az tartқан. Məselen, Sajram avdanьнда tilektester qатарына 45 adam tartыlsa, сонь icinde əjeli birev aq. Bes-qарақajda 152 tilektestinъ əjeli 7 aq. Keles avdanьнда 201 tilektestinъ 16 aq əjel.

Çаңа көterilip kele çatқан velsendi, staqапырсы əjelderдинъ saјasij bilim, мәdenijettiligин artтыруvға vastavьc partija, komsomol ұймдары vагыңca kyc çumsav керек. Munsыз əjel kadrların tərbiјeler өsiryvge volmajды. Əjelderдинъ iskerlik kycine, өsip çetilyv, qатарға qosыluv kycine senimsizdik көз ven qaravсылық дьльqtарға qattы soқqъ verilyv керек.

Bасы əjel kadrlarың көвејtyvge çаңа mamаn əjelder dajarlap сыоагивға керекti cartтың biri, оларды овьльстық, өлкелик partijalyқ kuvrstar мен traktorijstik, комбайнерлик kuvrstarға көvirek tartuv керек, kuvrstar arқылы олардың saјasij bilimин толыqtырып, mamандыоың artтырып отыратын volувьмыз керек.

Mamандық veretin traktorijs, комбайнер, сорьлық kuvrstarға tartылған adamдардың 35-40% əjelder volsын, degen Öлкелик partija komijtetinинъ qavлысын vulçытрај оғындаvға varлық partija, совет оғындары çумыла kirisyv керек, bul rette çer vѳlimininъ basсылары алды мен өzдерininъ çavapsыздыqtарың çојuv керек.

Öлкелик partija komijtetinинъ qavлысы voјьпса, vьjыoы çaly совет qызmetkerлерin dajarлаjтын bir сыдық kuvrсы асылр, оның 35-40% əjelder volsын, dedi. Al, овьльстық асылатын совет qызmetkerлерininъ kuvrstarына da əjelder 35-40% tartылатын voluv керек.

Өte-mete əjel kadrlарымыздың saјasij qьрақылыоың artтыруvға, tyрli çat ijdeologijalardan taza marksizm-leninizm гувqанда tərbiјeler, өsiryvge vasa kyc salувьмыз керек.

Kadrlарды мәpeлер өsiryv çөninöegi Stalin çoldastyң nusqavын, tapсығысын myltiksiz çyzege asыruv arqасында çаңа əjel kadrlарының qатарың san, çара çаоыңаң artтыруv mindetterimizdi оғындар сыоагымыз.

M. NURPEJISIP

(Pavladaŭ avdandəq partiya komijitetinin sekretarə)

Kommunisterdin sьnьna qulaq qojьr usьnьsьn iske asьra vilyuv kerek

Pavladaŭ avdandədaŭq bastavьc partiya uьmdarьnьn sajlavь volьp ət-ti. Osьqan vajlanьstь avdandəq partiya uьmdarь BK(в)P Ortalьq Komijete-tinin asa zor sajasij mənj var nusqavьn is ьuzine asьruv ьolьnda qalajky-reskendigi tuvralь istin keј bir qortьndьsьn ьjnaqtaј ketyvimiz kerek.

Osь ьyl əpreldin 1-ne deјin avdandəq partiya uьmьnda 53 bastavьc partiya uьmdarь var edi. Munьn icinde 15-i partkom, 18 kandidattar to-вь. Munda varlьoqь 707 kommuvnis voldь. Onьn icinde partiya mycesi 426 kisi.

Esep-sajlav ьjnaљstarьna kirisyvdin aldьnda avdandəq partiya komij-tetinin ьanьnan partkom sekretarlarь men partorglardьn vas qosqan mə-çilisi ətkezildi. Osь məçiliste Stalin ьoldastьn BK(в)P Ortalьq Komijtetinin revral plenuvьnda ьasaqan vajandamasь men qortьndь səzi, ьdanop ьoldastьn vajandamasь ьana BK(в)P-nьn Ortalьq Komijtetinin «partiya orьndarьnьn sajlavlarьn uьmdastьruv tuvralь BK(в)P-nьn varlьq uьmda-тьna» ьazqan qatь ьete oqьlьr, teren yjretildi.

Biz sajlav ьumьsьna 8-əprelden bastap kiristik. Əpreldin 29-na deјin esep sajlav ьumьsь 47 bastavьc partiya uьmdarьnda ət-ti. Bul uьmdarda 509 kommuvnis var edi, osьnьn sajlavqa qatьnasqanь 504 kisi. ьjnaљsta səјlegeni 348 kisi, partkom myceligine saјlanqandarь 40 kisi, kandidattь-oqьna saјlanqanь 12 kisi. Munьn icinde ьanadaŭ saјlanqanь 19 kisi. 12 partkom sekretarlarьnan saјlanqanь 4 kisi. Partkom sekretarlьoqьna saј-lanqan ьoldastardьn kərciligi ьana qьzmetkerter. Bularqa birinci ret par-tijanьn ylken ьavartь ьumьsь ьyktelip otьr. 31 partorgdan alqacqь saјlav-da 10 adan saјlandь.

ьjnaљsta səјlevci ьoldastardьn vəri de ьz ara sьnoqa kən ьris vere, partiya uьmьndaŭq tolьp ьatqan kemcilikterdi ajttь. ьaqьsь-ьaqьsь usьnьstar-berdi. Bastavьc partiya uьmdarьnьn ьumьsьndaŭq kemcilikterin taldap kərsetti. Basь partiya qьzmetcileri caruvacьlьq ьumьstarqa kəvirek kə-nij avdarьp, partiya ьumьsьn sьrt qaldьroqandьoqьn, ol partijanьn icki ьu-mьstarьna kemcilik keltirgendigin saralap kərsetti. Bastavьc partiya uьm-darьnьn esep-sajlav ьumьsь, kommuvnisterdin velsendiligi əlde qajda əs-kendigin kərsetti. Əsirese Golocokin atьndaŭq, Ijsajьr atьndaŭq, «Секат» ьana «Сernoretский» sapqozdarьndaŭq kommuvnis ьoldastardьn ьjnaљsta səјlegen səzderi ətə maљzđь voldь. Bul ьoldastar sapqoz ьumьsьndaŭq orasan kemcilikterdi, partkomnьn ьumьsьlarqa vujrokrattьq kəz ven qa-rap kelgendigin, kommuvnisterdі tərviјeleв isine kənil vəlmegendigin, kommuvnisterdin səzine qulaq qojmaqandьoqьn naqtь paktьlar men ajтьr berdi. Bul uьmdarda quroqьq əkimcilik, ьz ara sьnoqa qьsьm ьasav sьjaqtь ьreskeldikter kəp volqan. Sonьn saldarьnan revolytsijaљq qьraoqьlьqть əlsiretip alqan. Bul sьjaqtь qьlьqtar sapqozdьn saјasat vəlimderi qьzmet-cilerinin ьzderinde de volqan.

Мьјsalь: «Секат» sapqozьndaŭq partiya mycesi Ermaqamvetip ьoldas-ть, — «5 aјoqa deјin mycelik ьarnandь təleməpsin» dep, partijadan ььoqar-qan. Al, bul isti teksere kelgende, Ermaqamvetop ьoldastьn 3 aј avьtьp ьat-qandьoqь anьqtaldь. Partkom mycelerinin birde virevi Ermaqamvetip ьol-dastьn yјine vəlьr. onьn qal-ьajьn viltəgen. Kerek dese, Ermaqamvetip ьoldas y: aјdan vьti ne severti qьzmet istemeј ьyrgendigin de eskerme

gen. Sajasat beliminin vurnoq nashnigi Kijrsanor coldas mycelik çarnanb, «öz» srogi men 3 ajda bir tet qana çynar otyroqandyq anlytaldy.

«Cernoretskij» sapqozyndaq partija mycesi Matajep degen coldas sapqozdaq en çaqsy ekpindi, turaqty çumysshyn biri, guvrtoprap. Biraq, sapqozdyn malyn sattyn, ças alderdi syqynqa usyrattyn, araqqa çurttan aqca aldyn dep, Matajep coldasty partijadan syqaryp, sotqa bergen. Sof Matajeptin isin qaraqanda, Matajep coldasqa taqylojan kinonin varin de çala dep tavyp, ony aqtap çiberedi. Biraq, partkom sekretary sottyn aqtaqan ykimi vola tursada, Matajepti partijadan syqaryv tuvraly ezinin vurnoq qavlyshyn quvattajdy.

Ijsajyp atyndaq qoj sapqozshyn sajasat beliminin nashnigi Novijkor coldas sajasij agijtatsija-ygit çumyshyn çyrgizyv mindetin sottalyr kelgen trotskijs Cernop degenge çyktegen.

Goloccokin atyndaq sapqozda vurnoq sajasat beliminin vaqytca nashnigi volqan Galijn coldasty tararynan oz ara shnqa qyshyn volqandyqyn kez ve-kez ajtyr verdi. Eger Galijnnin kemciligin kersetken kommunist bolsa, ony «vas vuzarysh» dep sapqozdan, qyzmetten syqaryp çiberip otyrojan. Mäselen: sapqozda köpten veri qyzmet istep çyrgen permı vastyqyn partijaqa kandijdat, Darçuvmanlyr coldas (bir kezde Galijnnin adal, çaqsy qyzmetker dep maqtap çyrgen adamynyn biri edi), Galijnnin kemcilik, qatalaryn kersetip, shnqa ala vastasa, Darçuvmanlyr çuvlik, kelinsek çana tap-tilegi çat element volyp syqartyl. (?) ony men qojmaj, Darçuvmanlyrty partijadan syqaryp, qyzmetined alqan. Mine, bul paktlyrdyn vari de kherine oz ara shnqa qyshyn çasaqandyqty, kommunistler arashnda da sajasij tervije çumysshyn tipti nasar volqandyqyn daleldejdi.

Osy shjaqty quroaq akimciliktin saldarlynan kommunistlerdin sezine qulaq qojmavshyq, partija-köpcilik çumyshyn elemencilik vizdin vashy partija qyzmetcilerinde de volmaj qalqan çoq. Munyn kesiri sapqoz çaruvashyqyna da tijdi. Ujtkeni, «Cernoretskij» sapqozynnda osy vaqytqa dejin tol syqynly tyjylojan çoq, sapqoz vashylary traktor remonyn dal köktem egisinin navqany çyrip çatqan kezde qolyna alqan. Sonyn saldarlynan egis çumyshyn ojsyraqan olqylyqqa usyratyp otyr.

Sajlav kezinde kej bir partija uymdary, BK(В)Р-Ortalyq Komijtetinin nusqavyn vurnalyp, iri qata, kemcilik istegenderi de voldy. Myjsaly: taqy sol Goloccokin qoj sapqozshyn sajasij beliminin vurnoq vaqytca nashnigi Galijn partkom sapqozdyn sajasij vasharyshyn çaqyruvy vojnca Qazaqystannan keterde osy çyly aprel aynnda taqy partija çynalshyn çaqyryp çiberip, at ystinen partkomyn otcoty veredi. Galijnnin ushlyshy vojnca çynalshy mynadaq qavly alady:

«Çumysty tavir, dep tavuvqa. Ortalyq Partija Komijjeti men Qazaqystan Okelik partija komijtetinin plenum qavlylaryn partkom çumyshyn negizine alynshyn». Bul arada vashy kommunistlerdi qoja turqanda, sajasij beliminin nashnigi Galijnnin ozi partija oymdaryn sajlavdyn malyshyn qalaj tysingendigin vajqavqa volady. Munan vashy Galijn çavyq davly vevyde ezinin ojlap tapqan bir «teqnikashyn» qoldanvay volyply, jaqny, kommunistler sajlav tizimin oz qoldary men çazyр, esepci komijssiya otyrojan belmenin esiginen verip ketyvge tijis volqan.

Osy shjaqty Kalijnin sapqozynnda da çavyq davlysa saluv prinsivin tyrli severter men asyq davlysa ajnaldyryp çibergen. Kommunistler kandijdatuvralardy oz qoldary men çazyр bergen. Çylystardyn qavlylary çalaj volsa solaj, salaq çazylojan. Biraq, munyn avdandyq partija komijjeti kezinde tyzetti.

Kej bir vashy partija qyzmetcilerinin partija köpcilik çumyshynan qol yzgendigi sajlavda asyq kerindi. «Kedej» qalqozyndaq partorgy Qusajlylyr avdandyq partija komijjeti ekilderinin ushlyshy qaramastan, sajlav

lavdan ötrej qaldı. Partija sajasij tǵwije ǵumǵbın ǵıjǵp qojǵp, qalqoz bastıǵbınǵı otbına ǵyredı, ol partorgilikke lajǵq emes, dep kǵrcilik sajlamağ. Sajlavda bir avǵzdan partorgilikke qalqoz mycesi—ekpindi partija mycesi ǵamǵc Sǵzđǵǵıwa ǵoldas sajlandı.

Ekinci mǵjsalǵa qaladaǵı zagotzerno ǵanǵndaǵı partija uǵmǵbınǵı partorgıǵıǵı Bajǵıuvǵırtı aluvǵa voladı. Sajlavda kommunister Bajǵıuvǵırtıǵı partija ǵumǵbın istemegendigin, revolyutsijalǵı ǵǵraǵıǵıǵı topastatıǵı, zagotzernodaǵı keǵ bir tap tilegi ǵat elementter men araǵ icip, avǵz ǵalasǵanǵı ajıǵp, sajlamaǵı qojdı.

Onan son, bastavǵc partija uǵmdarǵıǵıǵı ǵıjnalıstarǵında sǵjlegen ǵoldastar kǵvinese ǵzderi turǵan bastavǵc partija uǵmdarǵıǵıǵı kemcilikterine kǵvirek toǵtalǵp, avdandǵı partija komijtetiniǵı ǵzinde otbın alǵan qata, kemcilikterdiǵı vǵrin taldap, acıǵp kǵrsete almadı. Avdandǵı partija komijtetiniǵı ǵzinde iri qata, kemcilikter völdı. Rajkomnıǵı plenum sosstavına koortatsija ǵolǵı men 50%, al, rajkom vıjrosǵına 80% adam koortatsija men ǵtken. Rajkom saruvacıǵıǵı ǵumǵbına kǵvirek kǵnıl vǵlip, qalqoz, sarqoz ǵanǵndaǵı bastavǵc partija uǵmdarǵına durıǵı vascıǵıǵı ete almadı. Rajkomnıǵı ǵana varıǵı partija uǵmǵbınǵı kǵz aldında otıǵıǵı, 4-5 ǵıl ǵǵzmet istegensip kontrrevolytsijası ǵavǵzđǵı istegen qalǵı ǵavı trotskijs — Nagornıvktıǵı vet perdesin ǵıǵp, vaǵtında ǵckerelej almadı.

Mine, vul rajkomnıǵı partija-kǵrcilik ǵumǵbına nasar vascıǵıǵı istegendigin kǵrsetedi. Biz vul kemcilikterdi avdandǵı partija komijtetiniǵı konperensijasında ǵete sǵnar, aldaǵı ǵumǵbıǵızda ol kemcilikterdi ǵojıvđıǵı naǵtı caralarǵı iske asıruvđı birinci mindetimizden sanajmıǵız.

Bastavǵc partija uǵmdarǵıǵıǵı esep-sajlav ǵıjıǵıstarǵıǵı kǵrsetken nǵtijǵeli isterin, onda sǵjlegen ǵoldastardıǵı ǵaqıǵı-ǵaqıǵı usıǵıstarǵıǵı aldaǵı ǵumǵbıǵızda savaǵı etip, avdandǵı partija uǵmǵbınǵı ǵumǵbın BK(ǵ)P-nıǵı Ortalǵı Komijteti plenumıǵıǵı kǵrsetken siltevi men ǵana Stalin ǵoldastıǵı nusǵavına sǵjkestep qajta quruv ǵolında kyresemiz.

Bolcevıktik ǵz ara sǵnǵa ǵıǵım ǵasavǵılarǵa ajavǵıǵı sǵqqı verip, trotskijs elementterdiǵı, oıǵıldardıǵı, German-ǵaron pacisteriniǵı agentteri qazaǵı ultıǵıldarǵıǵı silimtikterin ǵckerelep, olardıǵı tıǵı tamǵıǵı men bir ǵolata qurtıv ǵolında kyresemiz.

Bolcevıktik ǵz ara sǵnǵa ǵıǵım ǵasavǵılarǵa ajavǵıǵı sǵqqı verip, ǵz ara sǵndı ǵristetyv negizi men avdan kǵlemindegi sajasij-saruvacıǵıǵı ǵumǵstardıǵı yǵılı tıǵıde ǵtkizıvǵe varıǵı partija uǵmdarǵıǵıǵı nazarǵıǵı avdarmaǵıǵıǵı.

Sajlav kezindegi kommunisterdin sǵıǵı men usıǵıstarǵı ǵte otbındı, ǵte qındı völdı. Ondaj sǵıǵı men usıǵıstardıǵı munan vıǵajda ǵaqıǵı vǵıǵılas peıǵı tıǵıdap, iske asıra vilyvimiz kerek.

ǵYSIPIP C.

ǵK(ǵ)P ǵlkelik komijtetiniǵı nusǵavıǵıǵı

Yǵıt ǵumǵbındaǵı ǵavarsıǵzđıǵı ǵojajıǵı

Bizdin partija uǵmdarǵıǵıǵı SSR Soǵıvǵıǵıǵıǵı Konstijtutsijasıǵıǵı projektisi, qazaǵı qalǵıǵı Stalin ǵoldasqa ǵazǵan qatı, Ijsran qalǵıǵıǵı pacijzmeǵı ǵarsı kyresiniǵı men ǵajı, Trotskijs, Zıjovıjer vandılarǵına vǵlǵan sot protsesi, Qazaǵı SSR-nıǵı Konstijtutsijası, BK(ǵ)P Ortalǵı Komijtetiniǵı

revral plenuvtnьn qavlyarь, ondaqь Stalin coldastьn vajandamasь men qortьndь sөzderi tuvralь qalьn enbekciler arasьnda orasan ylken ygit cumьsьn cyrgizdi. Kəzirde, BK(B)P Ortalyq Komijtetiniң revral plenuvtnьn qavlyсьn, Stalin coldastьn vajandamasь men qortьndь sөzin oqьp tereң uqьnuv cumьsь ken oqьn alьp, bir nece cyz kruvçoktar uьmdastьrьldь.

Alma-Ata, Rijdir, Semej, Dossor, Prijvalqac, Terekti, Lenger avdandarynda ygitcilerdi gorkom, rajkomdar vekitip, öz aldarьna kollektip uьmdastьrьldь. Cumьsь qalqozcьlar arasьnda partiya men ykimettin vastь-vastь qavlyarь men qalьq aralyq oqьjoqalar çajьnda ygit cumьsьn yzvej cyrgizip keledi. Sonьn arqasьnda, cumьscьlar men qalqozcьlardьn sajasij sana sezimderi, мәdenijettilikteri ana qurlym көterilip otyr. Degen men, kej bir partiya uьmdarynьn ygit cumьsьn pasar uьmdastьrьqandьoqь da көrip otyr. Bir sьrьra gorkomdar men rajkomdar ygitcilerdi irikter aluvqa at ysti qaraqan. Ygitciler мәçilisин сақыр, olarqa nusqav берyv cumьstarь mylde uьmdastьrьlmaqan.

Enbekci qazaq avdanynda 138 ygitci tizimge engen. Bul 138 ygitcinin 18 qana kommunist, cyzden artьoqь әli osь kunge cejin rajkomnan vekitilmegen. Ygitcilerdin көviniң sajasij çana çalьp bilimderi төmen. Bul ygitciler gazet çornaldь vaqьtь men alьp oqьmajьdь. Bulardьn arasьnda rajkom ec bir cumьs uьmdastьrьlmaqan.

Accь saj ruvniğindegi partkom бирден 30 ygitcini sьrttan vekitken. Ygitci Orçanьp—«dindi qostap agijtatsija cyrgizgenderdi бирден tutqьnoja aluvьmьz kerek» dep solaqajьqqa salьnqan. Raqьmetip degen ygitci—«raçizm vizdin ducranьmьz, sondьqtan olar vizdin sovet eli men soqьsьp çatьr» degen de bir çaj cumьsь: «çoq valam, sen qatelesesin, vizdin sovet eli kəzir ec kim men soqьsьp çatqan çoq» dep tyzetken. Ygitciler sostartarynьn osьndaj pasarьoqьnan, Accь sajdaqь cumьscьlar, partijanyң kej bir qavly-qararlarьn, qalьq aralyq çanalьqtardь vaqьtь men tysinvej, tysinse teris estip cyrgenderi var. Çajan avdanynda sajasij ygit cumьsь çoqtnьn qasьnda. Çajan rajkomь vujroda, volmasa vastavьc uьmdarda sajasij ygit cumьsь men onьn kadrlarь tuvralь ec vaqьtta мәsele qojmaqan.

Rajkom nusqavcьsь Munqultajьp coldastьn yvcәskesinde 72 әngimeciler (besedcikter) var, viraq, bul 72 әngimecilerdin көvi ec vaqьtta ec kim men әngime çasaqan emes. Rajkom partijada çoq enbekciler arasьnda sajasij ygit cyregizip, olardь tәrbijelev degen mindetti umьtqan. Barlyq avdandarda Stalindik Konstijtutsijany tereң talqьlap, yjrenyv tuvralь kruvçoktar uьmdastьrьqan volsa, Çajan rajkomь bir de kruvçok uьmdastьrьlmaqan. Onь men turmaj, Krajkomnьn VII-plenuvtnь qavlyсьn talqьlav çajьnda rajkom vujrosь bir emes, eki ret mynadaj qavly alqan:

«Qalqozdardьn, MTS çana sarqoz cumьskerleriniң çьjnaьstarьnda BK(B)P-ньn VII-plenuvtnьn egis pen mektep çajьndaqь qavlyarь çana talqьlansьn». Partiya tili men ajtqanda Çajan rajkomь VII-plenuvtnьn sajasij maңzь zor bir qavlyсьn qalьn vudaradan çasьrəqan, olarqa osь qavlyнь uqьndьra otyrьp, vudaranyң qьraoqьlyqьn көterip, solardьn çәrdemi men avdanda volqan trotskijster men kontrrevolytsijacьl qazaq ultcьldьoqьnьn qaldьqtarynьn tamьrьn бирден qьrquvdьn oqьna, soncalьqtь aңqьrt, sajasij soqьrьlqqa salьnьp qalьq çavlarьnьn cьn sьrьn аса bilme-gen.

Virьnoqь rajronьn vastьoqь, qalьq ducranь Alimbetip qalьq arasьnda narazьlyq tuvqьzyuv ycin qalqozcьlardьn çazьlqan 166 мың somdьq zajьmьn өз qolь men өsirip 258 мың som qьlp tyzetken. Bul tyzetyv voьlьca 100 som zajьmoja çazьlqan qalqozcь, 200 somqa çazьlqan volьp cьoqьp, taqь 100 som artьq aqca tәlejtin volqan. Alimbetiptin bul çivliktik isine qalqoz myceleri vaqьtьnda qarьsь volьp, narazьlyq bildirgen. Viraq, tap qьraoqьlyqь vosandaqan çana qalьq pen vajlanьsь kem Çajan rajkomь qalьq-

тың ағзына көңіл болмеген. Алимветиптің қалық арасында үкіметке қарсы паразылық тұнғызу үсін истеген әрекетін кезінде әскерелеј вилмеген.

Риждирдин мьс завьтында партком бир айдьн ичинде тек Мирзожан çoldastьн Qazaqьstannьн X-sovetter sijezindegi vajandamasьн tysindirip qana ylgirgen. Gəzet çornaldaqь çanalьqtardь künde oqьp veyuv degendi vilmeген. Çumьscьlardьн çьjnaьsьnda, volmasa kruvçoktarda dynije çyzilik oqьjqalar çajьnda vajandama qojьp, tysindiriyv volmaqan. Rijddirdin özinde volqan zьjankesterdin tyrli çavьzдьq әreketi çajьnda da çumьscьlardьн çьjnaьsьnda ec bir vajandama çasalmaqan. Sajasiј tərvije veyuv çumьsьн navqanoja ajnalдыqan.

Alma-Ata qalasıьн өзінде ygit çumьsь көңildegideј uьmдastьrьmaj oтыr. Alma-Ataьн rajkomdarь әli osь kunge ceјin ygitcilerin vekiTip volqan çoq, ygitciler kimder, qanca, ne çajьnda qandaj tyrde ygit çyr-gizedi—bul sьqьldь məselelerdi vilmejdi. Tigin paviriginde BK(B)P-ьн Ortaьq Komijtetiniң pevral plenuvьmьн qavьsьн, Stalin çoldastьн vajandamasь men qortьndь sөzin osь kunge deјin talqьlap өtpegen. Osь paviriktegi partkom 14 kisini ygitci etip belgilegen. Odan vekiTkeni 3, onьн biri Bolcek degen eki çyzdi, sajasiј çaoyьnan zьjandь adam volьp sьqьtь. Bul paviriktegi 350 den asa qazaq çumьscьlarь ygitcilerdin çoqьqьnan saјasiј ygit isinen sьrtqarь qalqan. Tyrksip çolьndaqь 391 ygitcinin 218 qana kommuvnis; ygitcilerdin bir azь cala savattь, keј birevleri tegi çat kisiler. Almaьdaqь DEPO da әскerelenip qamalqan trotskijst-zijankes Izrajьlor, degen көp vaqьtqa ceјin ygitci volьp çyrgeп.

Sovetterdin Bykil Odaqьq Tөtence VIII Sijezinde Stalin çoldas ygit çumьsь çajьnda vьlaj degen edi: «Eger qalьq keј-bir çerlerde duspan adamdardь saјlap qojьsa, munьн өzi vizdin ygit çumьsьmьzдьн өte nasar qojьlqandьoьnьн belgisi volmaq, viz сондај masqaracьlьqqa ucьrasaq, ucьrajьtn çөnimiz var ekendiginiң belgisi volmaq, al, eger vizdin ygit çumьsьmьz volcevikce çyrgeziletin volsa, qalьq өзiniң çoqarqь oьndarьна duçpan adamdardь өtkizvejdi. Olaj volsa, sarь-vajьmoja salьnvaj, çumьs istev kerek. Bəride әkimcilik çarьq retinde dajar voluьn kytip oтырмај, çumьs istev kerek». Stalin çoldastьн bul ajьtqanьн tysine almaј, sajasiј vej-qamдьqqa salьnqan rajkomdar vizde az emes.

Çergilikti partija oьndarьньн saјasiј vejqamдьqqa, acьq avьzдьqqa salьnuvcьlьqь men rajdalanьp tap çavlarь moldalar, portar Stalindik Konstijtutsijaьн 124-statijasьн özderiniң sovetteke qarsь әreketterin çyr-gizyuge rajdalanvaj volqan. Mьjsalь: Alma-Ata, Aqtөve, Oң tystik oвьlьstarьnda molda, portar mecit pen cirkevdi qajtaruv çөninde keј bir artta qalqan qaranoь adamdardьн qoldarьн qojдыrьp, tizve çasaqan. Tyrkistan avdanьnda rajkomьн көz aldьnda 7-8 eski yjlerge mecit атаoьн берip, çaңadan mecit uьmдastьroqan.

Aqtөve oвьlьsь, Martuvk avdanьndaqь Engelis atьndaqь qalqozдьн predsdatili qalqozcьlarqja, «Çaңa Konstijtutsija voьnca әjelderdi qьzmetke tartuьдьн qaçeti çoq, olarqja cirkevge varьp namaz oquvьna erik veyuv kerek» degendi usьnqan.

Qostanaj oвьlьsь, Semijozer avdanьndaqь «Stepnoj krestijaьн» qalqozьньн çьjьlьsьnda: «Çaңa Konstijtutsija dincilderге erik bergendikten соqьnuv үсін төтence yј belgilensin» degen usьnьstar qojьlqan.

Bul paktьlardan sovetteke qarsь elementterdin dindi vetke ustap көp-cilik çьjnaьlьstarьnda acьqtan-acьq өзderiniң çat pikirlerin taratuvqja tym-kincilik alqandьoьn көremiz. Bir qatar çergilikti partija, komsomol, совет oьndarь bul paktьlardьн qancalьq zьjandь ekenin, bul molda, pop sьjaqь tap çavlarьньн sovetteke qarsь kyresindegi çaңa әdisiniң biri ekendigin өзderi de vilmeген, çurtcьlьqqa uoyьndьra almaqan. Qajta keј birevler solteris pikirди qoldaj sөjlegen.

Endi keј bir çoldastar din men kyresyvdi әkimcilik metođь men çyrgizyvdi qьzuv çaqtajđь. Din men kyresyvdiң durьs metođь saјasij ygitti varьnca kycejtyvde ekendigin umьtadь.

Oсь sьjaqtь saјasij veјoqamđьqtьn saldarьnan sovetke qarьsь elementter öz pikirlerin көpcilik arasьnda taratuvqa tymkincilik alqandьoьn көremiz. Pavladar avdanьnda «zakon ne» degen suraqqa kommunistlerden «ec kim çavar vere almajtьn volqan son» bul suraqqa çavar берyvdi sottalьp kelgen adamqa tapsьrçan. Bul çat adam çarttьn aldьnda trijvuvnaqa sьçьp, zakon degen sөzdi özince tysindirgen. Alma-Ata qalasьndaqь tijpograpijada es-er partijasьnьn ortalьq komijtetinin vurьnoь mycesі Trudovskij degen sovet demokratijasьna qarьsь ösek, narazьlьq pikirди taratqan.

Bul paktьlardьn vәri de qalьq çavlarь partiја otьndarьnьn әr bir әisiz çerin өз maqsattarьna rajdalanьp qaluvđь andьp çyretindigin көrsetedi. Kөpcilik arasьnda özderiniң çat pikirin çan talasьp taratuvqa tьrьsattьndьoьn көrsetedi. Sondьqtan ygit çumьsьnda oсь vaqьtqa ceјin volьp kelgen soraqь кемcilikterdi, ygit çumьsьna maңzь bermevcilik qьlьqtardь endigi çerde çojuvьmьz kerek.

Bizdiң aldьmьzda turqan aјьrьqca mindetin biri, әveli, Stalin çoldastьn mьna aјtqanьn otьndav: «En aldь men belgili bir mekemelerdiң kyndelikti мәseleleri men belcesinen vatьp, cuqьldanatьn partijalь çoldastarьmьzđьn nazarьn qalьq aralьq çana icki mәnj var iri saјasij мәselelerge, avdaruv», «partijamьzđьn saјasij çumьsьn tijsti satьqa көteryv». Stalin çoldastьn bul qojqan mindetin әvden tysinip, is çyzine asьra bilyvimiz kerek.

Bizdiң keј bir partijalь qьzmetkerler ygit çirtcьlьqtь is maңьna uјьmdastьruvqa saqьratьndьoьn, çirtcьlьqtь tәrbijelevde «ygit ylken öner» ekenin çete uoьnvaјđь. Bolceviktik ygittiң mindetteri көpciliktiң saјasij sanasьn nьqajtuv, qalьn vuqaranь kommunistik dьniје tanuvqa uјretyv, әr bir envekcige revolytsijasьl qьraoьlьq tәrbijesin берyv usin kyresacuv. Budan sьoqatьn mindet—әr bir gorkom, rajkom, partkom, BK(в)P-ньn Ortalьq Komijtetiniң ygitciler kollektivin uјьmdastьruv çana oьn çumьsьtuvralь ylgili çol-çovalarь voјьnca ygit kollektijpterin uјьmdastьruv, ygit kollektijp mycelerin qaj çaoьnan dа taldap, tekserip gorkom, rajkomdar vuјrasьnda vekityv volьp tavьladь.

Sonь men qatar, ygit kolliktipterinin vugin tандаqь mindeti varlьq envekcilerge BK(в)P Ortalьq Komijtetiniң revral plenumьnьn qavlьsьn, Stalin çoldastьn vajandamasь men qortьndь sөzin taqь vasqa partiја men ykimettiң qavlь-qararlarьn kьn saјьn keң tyrde tysindiryv. Ycinci ves çьldьqtьn мәselelerin talqьlap, көpcilikti oсь iske belsendi qatьstьruv, olardьn bul мәseledegi usьnьstarьn vaqьtь men eskerip, çьjnastьruv. Sovetter odaoьnьn icki, tьsqь çaqdaјьn yzvej uoьndьruv. Bolceviktik ygit isine partijanьn, Stalin çoldastьn qojьp otьrçan mindetterin otьndavqa sьn vel vuvьp kirissek, ygit çumьsьn sөzsiz çoqarqь prinsipti satьqa көtere alamьz.

BOLEKVAJьP M.

(Ulan avpartkom çanьn-
daqь partkavijnet vastьoьp)

Partkavijnet çumьsьndaqь tәçirijvemiz

Bizdiң Ulan avdanьnda partkavijnet 35-çьlь mart aјьnan vastap qurьldь. Alqacqь vastalqan kezde partkavijnet çumьsь uјьmdastьruv çaoьnan

kör kemcilikke usradь. Tek 36-сылдың icinde оана partkaviјnet өзiniң сүмьсьн durьs çolqa çoja vastadь.

Bizdin avdanda 31 çerde partiја saјasiј oquvьnьn kruvçoktarь var. Onьn icinde 13 partiја tarьjьqьnьn kruvçogь, 10 saјasat tanuv kruvçogь, 7 aqьmdaqь saјasat kruvçogь, birevi avdan ortalyqьndaqь kecki partiја mektevi. Bul partiја oquv oғьndarьna qatьsuvсьlar 242 adam, mundaqь 31 propagandijsterdin vәri partkaviјnette aјьnda eki ret keјde bir ret ötetin semijanarlarqa tygel qatьсьp oғьradь. Әr bir semijnarqa orta esep pen 16-17 kisi qatьnasadь. Semijnarda ötken vastь temalar, SSSR Konstijtutsijasь men Stalin çoldastьn Konstijtutsija proektisi tuvralь vajandamasь, bul çende 5 leksija voldь. Partiја tarьjьqьnan 5 leksija, partiјanьn uvstar, programmasьnan 3 leksija, qalьq aralьq мәselelerden bir leksija, bul leksijalar volqan vaqьtta partkaviјnet tyrli көrnekti quraldar çetistirip oғьrdь. (Karta, dijagramma, kartijna taqь vasqalar).

Munan vasqa partiја tarьjьqь kruvçoktarьnda oqьjьn oquvсьlardьn çaqьsьlarь men propagandijsterdin teorijalьq konperensijasь ötedi. Ol konperensijada qalьq aralьq мәseleler çajьnda, 1905-çьlqь revolytsija çajьnda, partiјanьn ekinci sijezi çajьnda çana «Ijskra» tuvralь leksijalar oqьldь. Bul teorijalьq konperensijaqa avdan ortalyqьndaqь kommuvnisterden vasqa avdanqa çaqьn çerdegi qalqozdьn kommuvnisteri de qatьnastьrьlp oғьrьldь.

1937-çьlqь qьnuvar, revral, mart aјlarь ycin partkaviјnet өзiniң planьnda mьnadaj leksijalar belgiler edi:

1. SSSR Konstijtutsijasьnьn proektisi tuvralь Stalin çoldastьn vajandamasь çana SSSR Konstijtutsijasь çajьnda 6 leksija, onan 3 leksija ötti.

2. Bolsevik partiјasьnьn reaksiја dәviri men çana örlev dәviri tuvralь bir leksija.

3. Imperijalistik soqьs çana revral revolytsijasь çajьnda 2 leksija voluv kerek edi, onьn birevi ötti.

4. Ijspanijada pacijster bylinciligi tuvralь 3 leksija voluv kerek edi, әli birevi de ötken çoq. Qazaqьstan partiја uјьmьnьn tarьjьqь tuvralь 2 leksija, әli ötken çoq.

Bizdegi çaqdajsьz bir nәse, әli de volsa qazaq tilinde Marks, Lenin, Stalin envekterinin çetkiliksizdigi. Sonqь kezde «Leninizm мәselelerinen» bir nese dana aldьq. Ol vasqa oquvсьlar tygil, propagandijsterdin өзine de tygel çetpeјdi.

Partkaviјnettin өзiniң icki quraldarь, çavdьqtarь qandaj. Aldь men, partkaviјnetke verilgen yјdin өzi birev-aq. Sol yјdin icinde kitapqanada var, sol yјdin icinde doјьbь, saqmat, velijart oјьndarь da ötedi. Partkaviјnette 15 kisilik radijo nauvcniјgi var. Әrijne yјdin tarьqь partkaviјnettin сүмьсьnьn көrnekti, nәtijçeli voluvьna көp vөгет isteјdi. Kaviјnette көsemderdin syvretteri, SSSR dьn, Ijspanijanьn taqь vasqa elderdin saјasiј çana rijzijkalьq kartalarь var. Kitapqanada oғьsca, qazaqca 2 mьn samasьnda kitap quraldarь var. Partiја tarьjьqьna kerekti materijaldar Ökelik partiја komijtetinin maпьzdь qavь, qararlarь, Konstijtutsijaqa vajlanьstь ygit, nasьјqat сүмьсь çөninde, çer çyzindegi çanalьqtar çajьnda, Qazaqьstan partiја uјьmьnьn tarьjьqь çөninde, staqanьpсьlar qozqalьsь çөnindegi maпьzdь materijaldar kyndelikti gazetterden qьjьlp, сьјnalьp alьnьp oғьrdь. Onan vasqa kitapqanaqa 700 somnьn tyrli gazet, çornaldarь kelip oғьradь. Kynine kemi 15 adamnan, aјьna 450 adam kelip, partkaviјnetke qatьnasьp oqьjьdь.

Partiја kaviјnetinin aldьnda turqan mindetter men tilekteri: Aldь men kaviјnetti tyrli quraldar men toљьq çavdьqtar, çetistiryv. Bul çөninde çetkilikti qaraçat aluv kerek voladь. Ekinci, partiја kaviјnetke bizdin vaspa sөz oғьndarьmьzdan tijisti zakaz voјьnca kerekti kitap quraldardь çetisti.

гүв керек. Тақыр бир ајта кететин нәрсе, Сырғыс Қазақстан овкомның про-
paganda вөлими partkavijnetke tijisti четекцилик көрсетпейди. Partkavijnet
ujьmdasqaly овкомның propaganda вөлими биздин қумбымыз веп бирде
бир тапысқан емес. Овком алдақы күнде биздин қумбымызға көңил вөлуви
қөп қој деймин. Ең соңқы исьпысым (қалқыз мен емес, авдандық партија
комийтетинин қанындақы partkavijnet vastьqtarьның көвинин tilegi de solaj
voluvqa tijis): Ось уstimizдеги қыда қана келеcek вақытта да, partkavijnet
vastьqtarьның vilimin көтеретин қысқа мерзимди kuvьrьstar uьmdastьruv
kerек. Оl kuvьrьstar ne овьльстық партија комийтетинин қанынан, ne Өлкелик
partija komийтетинин қанынан uьmdastьrьlsa, kuvьrьstьн пәtijceli voluvьна
сөз қоқ. Mine, қумбысты осылај қыргизgende қана, биздин partkavijnettin
aldьна қојьыр отьрған mindetterdi myltiksiz vulьtьraj оғындај аламыз.

REDAKSIJADAN

Вөлеквајыр қолдastьн maqalasyнда partkavijnettin 36-қылы, 37-қылында
vasьнда өtilgen қана өtiletin арналы konsultatsija, leksijalarьның plandary
ajьlьqan. Biraq, partkavijnet vastьqy Вөлеквајыр қолдас қана partkavijnet-
tin planьн-vekitken avdандық партија komийteti de улкен бир мәselelerdi
esten сырарған. Оl: planda kontrrevolytsijasyl trotskijcilderdin қавьздық
әreketteri tuvralь бирде-бир арналы теманы көрсетilmegendigi қана 36-
қылы өtilgen leksijalarda, 37-қылында vasьнда өtilgen leksijalarda да vul
pacijs vандьларына volьqan sot protsesinin qortьndьсы қөнинде бир де leksi-
ja volmaqандықы.

Екинци, партија тарьқы қайында арналы leksijalar 1917-қылы дејин ке-
lip қана тоқтар отьрадь. Оanan vergi қердеги партија тарьқының ең мапызды
kezenderi қайында партија kavijnetinin planьнда ес нәрсе ajьlьmaqan. Оl
қөнде ес бир арналы leksija өtpegen. Sol сыяқты, арналы, leksijalarda kon-
trrevolytsijasyl оңсыл азқындардың еки қыздилік қылықтары қайында да ес
бир арналы leksijalar volmaqan қана planda да қоқ.

Усинци, Қазақстан партија иьтмының тарьқы қөнинде 37-қылында vasьн-
да 2 leksija өtyv керек дейди. Al, Қазақстан партија тарьқынан қандај
тақыртар өtyv керектиги асыр ajьlьmaqan. Redaksija partkavijnet vastьqy
Вөлеквајыр қолдасқа осыларды eskertedi.

„Pravda“ dan yjrenyv kerek

Въялқы васпа сөз куні болсевик партиясъның орталық газети «Pravda» ның 25 сыла толған кунінде өтті. Ленин мен Сталиннің «Pravda» газетин уймдастырып, биринци нөминин сықарылағына 25 сы толувъ — выкил болсевик васпа сөзиниң улъ мерекеси болды.

Сыжикти дамысран көсемдеримиз Ленин мен Сталин васпа сөзге әр вақытта да улкен мән берген. Ленин мен Сталин васпа сөздиң маңызы қандай екенин, васпа сөздиң қандай өткір қурал екенин ыңғай тусиндирип отырды.

1901-сылъ партија мен қумъссы тавъ үсин газет сықарувдың керектигин дәлелдеп келип, Ленин ылај деген: «Газеттин mindeti қалқыз қана pikir таратув қана саясий одақтар тартув мен ыте қојмайды. Газет көилектипти propagандијс, kollektiпти ygitci қана емес, сонъ мен қатар kollektiпти уймдастырувсы да». Proletariјat revolytsijasън қасав, қумъсылардың ystemdigin ornatuv, kommunistizm quruv қолында kyresyv-ygittev-yndev, уймдастырувда «Pravda» газети болсевик васпа сөзиниң negizgi mindetin bulытрај is қyzine asырды, қана asырып та келеди.

Сондықтан да Сталин қолдас васпа сөзге ылај деп вақа берди: «Васпа сөз кым саяып емес, сақат саяып өсип отырув кerek, ytkeni, васпа сөз биздиң партијаның ең өткір қана ең кыцти қуралы». Васпа сөз көрсилikke маркисизм leninizm ijdejasън таратады. Васпа сөз — көрсилikke партијаның саясатын тусиндиреди.

Ленин мен Сталин қумъссы тавъ қозғалысының аса қаварты, аса қызың дәвиринде газетти өздері сықарып отырды. Васпа сөз арқылы yzdiksiz ygit, propaganda қыргизип, қалың вуқараны уймдастырып отырды. Сталин қолдасын Ленин мен бирге «Pravda» газетин уймдастырув, оны өздері сықарып отырув вуқан толық дәлел. Ленин мен Сталиннің васпа сөз қумъсына ең сыналақан, ең таванды адамдарды тақайындар отырув, олардың қумъсына кун ве-кун көңил веліп, нусқав беріп отырув вуқан толық дәлел қана Ленин мен Сталиннің өздері — аса асқан себер редакторлар.

«Pravda» биринци нөмининен vastap-aq қумъсылар мен тықыз vajланъс қасады, қумъсылар турмысын қазатын велімин бирден бирге ulојайта тусты, — қумъсылардың қаттары «Pravda» да ылајы улкен оғып алып отырды. Ленин сет elde қырып «Pravda» қа қадаялар васылық етип отырды, оның әр бир нөминин vajқар отырды, редаксияға толқалы қеткен мәсеелер тувралы қаттар, мақалалар қиверіп отырды, çeке қаталарды көрсетіп отырды, әсиресе газеттин партијасылдықы, көрсилikke қанасымдылықы қөиндеги мәсеелерди атап көрсетіп отырды, lijkviјdatorларға қарсы kyreske өткір вақыт беріп отырды. Қамсыздандырув уймдағынан, avruvларға қардем берув komijsijalarынан қана propsoјuvz бирlestikтеринен lijkviјdatorлардың quvылаандықы қайындақы қаварлар «Pravda» ның vetinde кыnnen кынге қижилеј берди.

Ленин мен Сталиннің васылықында «Pravda» ның өткір сөзи талај қавларды қайратты: revolytsijasън, aramza streјikvrederleri болқан, Октавр алдында Leninge қана партијаға қарсы сыққан Kamenip пен Zijnovijepti де, Brest vitimi қасалқан кындерде Leninge қарсы сыққан Буварийн мен Petakor vastақан «solсы kommunistтерди» де, Trotskijдин қол соқпалы Сләрнiјкор vastақан анарқо-sijndiјkalistik «ravorciј opozitsijasън» да

çajrattı. Revolyutsiyanın varlıq çyldarınyn voýnda «Pravda» trotskij-zmın sýryn әskerelep otyrdı, kisi oltırgic, spion, dijbersanttar vandıssına, qalıq aralıq paciizmın agentine ajnalıp ketken trotskijizm men trotskijsterdin kontrrevolyutsialıq sýryn qaşymaj-talmaı әskerelep otyrdı. Partijağa çana revolyutsijağa qastıq istegen naqız çavız sumdardın — Kameniptin, Zinovijepin, Radektin, Petakoptın çana Trotskijdin vasqa pacis serikterinin sýn vejnesin әskerelep keledi. «Pravda» bul çumıstı ыңqaj BK(в)Р-ның Ortalıq Komijtetinin vascılyqı men çyrgizip keledi. Qalıqtın çavı Trotskijdin tuvra serigi volıp sýqqan oңsı oppozitsiyanın vascı-ların Buvqarijnnin, Rýjkoptın çana Tomskijdin karıjtalizmdi qajta ornatarıq volqan kontrrevolyutsialıq teorijası men praktikasın da «Pravda» yzdiksiz vaty әср otyrdı.

«Pravda» arqıly elimizdin sán myllijondaqan buqarası stalindik Konstıjtutsiyanın ulı ijdejaların bilip otyr, sovet azamatınyn pravaları men mindetterin uqınyr otyr, proletarijat diktatuvrasınyn oýndarın — sovetterdi vurınoıdan da nıqajtuv usın, kommunistizmın typkilikti çenip sýquv usın ыntımaqın kucejtip otyr.

BK(в)Р-ның Ortalıq Komijtetinin revral Plenumınyn qararlarına çana Stalin çoldastın nusqavlarına syjenip, «Pravda» óziniñ betinde sýn men óz ara sýn мәselelerin, partianın icki demokratijasın eristeyv мәselelerin, volcevizmge çetilyv мәselelerin mejlince kucti qojıp otyr, partianın Ortalıq Komijtetinin soңqı plenumınyn qararlarınyn asqan zor manızın ajqın mysaldar arqıly uqındırıp otyr, partiya-sajarat çumısın qajta quruvqa vöget volıp, qarсылıq istep otyroıandardın varlıqın ajav-sız әskerelep otyr.

Partijamızqa, oın Ortalıq Komijetine çan tәni men verilgen, asa zor uýmdaytıruv kuc volıp әsken, partijadaqı çana partijada çoq volcevikterdin qalıq buqarası men tıqız vajlanısqan Lenin-Stalin «Pravda»sı partijamızdın tuvın, Markstin-Engelistin-Lenin-Stalinnin çenilmejtin ulı tuvın çoqarın ustap otyr. Sonıqtan «Pravda» dan varlıq vaspa sözimiz osı vaqıtqa dejin yjenip keledi, әli de yjenedi. Yjrenyvge tijisti de. Ol usın vaspa söz oýndarımız partija çyktegen öte çavaptı mindetterdi myltiksiz oýndap sýquv çolında volcevikce kyrese vilıv kerek. Vaspa söz óziniñ kadryn, ijdejalıq дәreçesin ee bir vәsendetpej, sajasij sezgictik, çavingerlik ygitcilik rolin mejlince kucejte tysıv kerek. Biraq, bul çende әli кемciliklerimiz көр.

Bir qatar partiya uýmдарынyn, soңqı kezde carıvасыlıq çumısqa verilip, propagandanı, vaspa sözdi vaqalamaqandıq dılyqtarın völdı. «Vaspa söz ekinci qatarlı qызmetcilerdin qolına көcti, oın ystine bularqa vascı çoldastardın көmegi, çәrdemi volmadı. Munın bulaj volıv sevevi — partijadaqı çoldastar vaspa sözdi vaqalamaı vastadı» («Pravda»).

Munın saldarınan көр çerde vaspa sözdin ijdejalıq дәreçesi, өtkirliги, ajvındылық, vedeli, buqara men vajlanıssı nacarladı. Kej bir gazetterimizdin ygittik, nasıjqattıq, tәrvijeçilik kuci nacaı. Mәdenijettiligi төмен. Osı küni bir qatar gazetterimiz óziniñ çyzdegen tilciler armijası men ojdaqdaj vajlanıssı çasaj almaı otyr. Olardın qat-qavarlarına, ystirt qarjın qызmetcilerimizde çoq emes.

Kej bir gazetterimiz qıraqılıq çajında çalıp ajqajlap, өзderi sajasij qıraqılıqtan ajғылып, vejqamdıqqa salылып otyr.

Mәselen: Qostanaj ovılystıq gazeti «Volceviktik çol» dın 1937-çyl, martın 18-de sýqqan № 53 degi «qalıq çavı ultılydıqqa qarıs» degen maqalasın çana martın 10-ındaqı № 49-degi «ultıly çana oıan lijevıaldıq çasaqandar» degen maqalasın, Aqtöbenin ovılystıq gazeti «Sotsialdı çol» dın osı çyl, martın 4-inde sýqqan № 51 sanındaqı «Tavın avdandıq partiya komijtetinin sajasij soqılyqı» degen maqalasın, On

tystik Qazaqstan oblystıq gazetı «On tystik Qazaqstan» nın 1937-ıy 14-marttaqı № 59-da sıqqan sanın alıp qarapız, bul gazetterimiz qalıq savının sıgın әskerelıjın dep, özderı olardıń volcevızmge çat ijdealarına vaspıa söz vetınen otın verıp qojqandarın, qajta özderı tap dıspandarına qural dajarlap bergenderın bilmeı, sezbeı qalıp otır. Mundaj soraq qatalıqtardı avdandıq gazetterimizdın de kóıı çıberıp aladı. Gazetterimizdın opormlenıjesındegı *savatsızdıqtar*, kósemderdın sıvrette-rın durıs bermev, terıs eki yctı maqana veretin urandar çazuv, gazet tılı-nın kópcılıkke tysınıksız boluv, kópcılıkke kerekti eñ maңызdı мәseleler-di ajta almav, taqı vısqalar, — mine, munın varı de vıgingı gazetımızde kóp usırajtın, qatalıq kemcilikter. Bul kemcilikterdi, bul soraqylyqtardı çojuvqa kerekti vastı carttar — gazetke әlde qalaj adamdar verılesin, senimdi, sınalqan isker, sajasıj qıraq adamdar verılesin. Partıja otında-rının gazetterge kyp ve-kıngı vıscılyq, kómegı kıctı volsın. Onın keıin gazet kópcılık pen, tilciler armıjası men tıqız vajlanıstı çımıs isteı bilsin. Eñ aqırında gazet kópcılıktın kókeıime qonımdı, Stalındık çana Konstıtıtsıjaqa saı otanıbız ycin asa kırdeli мәselelerdi çaza bı-lıv kerek.

АҚЫНСАПЫР М.

Васпа сөзде ала-орда ідеологиясын қалдырып мен кыресік

Bızdın volcevıktık vaspıa sızımız, Lenin-Stalın partıjasının vıscılyq arqasında, partıjanın çana revolyvtsıjanın çavlarına qarıs kыreste, sol çavlardı tas talqan qыlp, qıjratıp çenıv kыresınde sınyqır, estı. Bızdın Qazaqstandaıq sovet vaspıa sızımız, alac ordасы kontrovandılardın nece tyrlı qarсылыqtарына, zıjankestikterine kezınde qattı soqqı verıp, olar men ajanvaj kыresıp, qıjratıp çene otыр, partıja çолın, Lenin-Stalın ult sajasатын iske asıruv ycin kыrese vıldı, osındaj kыreste esıp, er çetti.

Vaspıa sızımız Ortalıq Komıjtettın tılı «Pravda» gazetınen ylgı alıp, yjrene otыр, Qazaqstan çaqdajında kontrrevolyvtsıjası qazaq ultыldы-оқ мен ajanvız kыres actı, ultыldыq uvklondardı sıgın kezınde әkereler, qattı soqqı verdi. Kızır bızdın volcevıktık vaspıa sızımızdın erı-sı mejlınce kenıdı, bır nece çeke vaspıa otındaгь var, oblys, avdandarda çызdegen gazetter sıqadı. Munın varı volcevıktık vaspıa sızımızdın erı-sı mejlınce keneıgendıgın, partıjanın eñ otkır, eñ kıctı quralı volarlıq ro-lın atqaruvda — kóp çımıstar isteı otırqandıqtарын kórsetedı.

Sonı men bıрге bır vaqıtarda bızdın keı bır vaspıa sızımızde alac ordасыlardın, ultыldardı edavır ыqралы volqанын, olardı keı bır sar-қыnsaıq әı de volsa çojыlp bıtpegenın de ajtuvымыз kerek. Bır qatar vaspıa sızımızge bır kezderde kontrrevolyvtsıjası alac ordасыlar edavır ыq-ралын çırgızdı, vaspıa sız arқылы sovetke qarıs zıjandı pıkirlerın taratuv-qa tıғыstı. Vaspıa sızde özını maqsattарын iske asıruv ycin ultыldardı bır qatarı gazet çornalıмызды vasında otырды, eki çызdılık әdıсі мен partıjaqa kırıп, çavartı qызmetterde isteğı, avdarıma oquv kıtaptарына ça-zıp, oqın kontrrevolyvtsıjalыq pıkirlerın astarlap otkızбек voldı.

Mысал ycin, 23-ıy Mәskevde sıqqan «Temір qazыq» çornalı алıp qarasaq, bul çornal da Bөkeıdarın sıjaqtı alac-orda vıscылынын ыqралынан aman vılnadı. Kóp мәselede bul çornal Qazaqstandaıq partıja ıjымына qarıs kыres acıv мен voldı. Çornalda тек Qazaqstandaıq partıja ıjымы

men qana emes, Ortalyq partiya komijetine, çoldas Stalinqa da qarsy sqqan çerleri boldy. Çoldas Stalinnyñ ult maselesi çonindegi teorijasyna qarshy Oljappas Toqçanbyr maqala çazdy. Ol maqalalar Bøkejçanbyrtyñ byqraibnsyz çazymaqandayna es kim kymandanbas, ja bolmasa, sol çornaldaqy Bøkejçanbyrtyñ kontrrevolyvtsijasy angimelerin alatyn bolsaq, vykil qazaq dalasyn qara pale qaptaqan qylyp kersetedi. Ol çornal Lenin-Stalin çolyn çyrgizip-Leniniyzmdi propaganda çasavdyñ ornyna, Trotskijdi, Kavvtskijdi, Otte Bavvrlardy maqtady.

Ultcyl uvklonys Qodçanbyrtyñ, trotskijs Saparbyrtyñ byqraib men sqqan Tackendegi «Sana», «Colpan» çornaldary men «Aqçol» gazetj acyqtan acyq partiyaqa qarshy boldy, odan-budan qacqan aqtyñ, alac-ordacyldardyn, vajcyl çazyvcylardyn çalavyn koterdi.

Stalin bastaqan Ortalyq Komijettin tuvra vasçylyqy men Qazaqystan partiya uymy partiya icindegi çana vaspas sözdegi osy sqqyldy ultcyldyqtar men ajanvaj kyresip, olardyñ tovyñ qyjratty, çene otbyr, øsip, cnylyqy.

Ultcyl uvklondardyn vizdin partiyaqa qarshy turqandaqy en ylken bir daleli, tønkeristen vuryñqy qazaq avylyñ tapsyz qoçqamda çyrgen el etip kersetiyv edi, vaj men kedeyge völinyv vuryñ bolmaqan edi, tap dep qazaqy eki völgendi qajdan cnyqardyn, dep vajvalam salatyn edi. Osy pikirlerdin ijesi Saduvaqasbyr volatyn. Saduvaqasbyrtyñ koprijskege qarshy volqandaqy daleli osy edi. Osy pikirdi kontrrevolyvtsijasy qazaq ultcyldary programma qyr ustady.

Bul ultcyldyq pikirler elde qacan talqandalay qyjrattysa da, kejingi kezde onyñ qaldyqyn byqsytuvçylarda tavylar çyr. Maseleñ: bul sqqyldy byqsytma pikirge 34-çyly Əmijne Mamytova çarmasbyr, aram ojn vaspas sözimizdin vetinde çinickelep øtkiziyvge tbyrty. Mamytova tønkeristen vuryñqy qazaq avylynda tap bolmaqanyn aytuv ycin, Avajdy teksergen volbyr vylaj dejdi:

«Qazaq eli bul kezenderde (kezeni 19-çasyrdyn ajaqy da, 20-çasyrdyn vasy A. M.) mädenij çaryvasçylyq çaqynan øte tømen vasçycta turqan, nandan, køcreli malyn vasyñ sanar, myñdar asqanyna nasattanqan, çikçik volbyr uruv quvoqan satysynda turqan çamas» edi dejdi («Ədevijet majdan» №11-12, 34-çyl).

Mamytovasa, osydan 30-40 cylar çamas vuryñ qazaq avylynda tap çoq, uruvçyldyq qoçqam qana volqan kørinedi, Mamytova ony ekinci bir çerinde vudan da acyqbyraq aytady: «Qazaqyñ ol kezendeги tap alymasylyqyn daleldep, aqyndar veyyv øte qylyñ soqady» yjtkeni, «bul sqqyly maselelerdi zerttev çoninde salmaq sala syjenyvdi køtergendej tarbyqy materialdar çoqtyñ çasynda» dep tarbyqy vürmalajdy.

Mamytova qazaq avlynda tarty bir çoq etse, endi aqyn degendi tartyñ tbyqary etyv ycin: «Aqyn kør dep alady, kør degende aqyn vajdy bolmasa kedeydi alybyr ajtrajdy, vërin bir koredi» dejdi. Bul pikir de çana emes, elde qacan køzi çoqalqan alac ordacylardyn kør söziniñ biri.

Mamytovanyñ bul pikirini, çaj qana ajtyla salqan, ja tarbyqy vilme-gendikten qatalasqan pikirler me? Muny əvden aca ketejik. Mamytova munda j ultcyldyq pikirini køpten aq belgili bir konsepsija men ajtyr keledi. Vërimizge belgili, Mamytova 1927-çyly, çumsker tav ystem volbyr turqan kezde, tap mädenijeti çasalmajdy dep, mädenijet, ədevijet maselesinde acyqtan acyq Trotskijdin kontrrevolyvtsijasy teorijasyn çaqtar maqala çazqan volatyn. Onan kejin taqy da Aqymet Bajtursynor qazaqyñ Cernocerski j, viz Aqymetti ardaqtavymtyz kerek dep, kontrrevolyvtsijasy Bajtursynorty çaqtar çazdy. Onan kejingi kezderde çazqan maqalalarynda da Mamytova, ol pikirinen qajtqan çoq. Ol tap soñqy vaqytqa dejin Narkomprostyn oquv ədis völiminiñ çavarty qyymetkeri volbyr otbyr, sol kontrrevolyvtsijasy alac-ordacyldyq pikirlerin oquv quraldaryna øtki-

zip kelgen. Peodaldық өmirдин көкsevсisi, kerі tartpa ultcыl aqып Cөkәrimdi qalyq aqып dep. әdevijet oquv kitavыna kirgizbek voloqan. Mamъtova sol ultcыldыq kontrev' yvtsijacыl, trotskijcыldыq pikirin әli de tara-тыp kelgenin, soqan тыpсатындыqып Narkomprosta istegen зыjankestik paktileri tolyq дәleldejdi. Narkomrostың vascыларь, bul сьjaqtы çavды bir nese cыl keңsesine vascь qызmetke qojьp, keldi. Qazpijge saваq bergizdi. Çyrgenip çoldas «Qaz. pravda» qa çazoqan bir maqalasynda tolyp çatqan çalpy qьraqыldыq tuvralь sөjlese de, өз apparatusыnda oтыroqan kontrevolyvt-sijacыl alac-ordacыl, trotskijcil çav tuvralь bir avьz sөz ajtpajdy. Әdevijet, oquv kitaptaryndaqь tolyp çatqan vurmalyvcыldыqtar, tarьjqqa qьjanat istevcilikter, ultcыldыq ijdeialogijany kirgizyvcilikter osь sьjaqtы Narkompros-тың өз apparatusыnda çasьpnoqan çavлардың qoly ekendigine kim talasady. Qьraqыldыq çalpy ajqaj volmaj, aldy men naqtы paktыdan, өз aynalasyndaqь soqadyldыqtardy әckerelevden bastaluv kerek.

Bizdin әdevijetimizde tönkeristen vurynoqь qazaq avыlyп tapsьz qoqam etyvdi talaptanoqan ultcыldardyң pikirinin astary nede ekenin çoqaryda ajttыq. Osь Mamъtova pikirinin ekinци bir usьoqь Lekерip Әzimvajda da var «Әdevijet majdanь» çornalyның 34-çыloqь sol Mamъtovanyң maqalasy vascыqan 11-12-sanyndaqь maqalasynda Әzimvaj Lekерip çoldas өзince çana pikir tuvqьzvaq voldь.

Ol maqalasynda alac-ordacылар qozqalyсының aldynoqь vaspaldaqь etip 1868-çыloqь patsa ykimetinin «Dala өlejetinin ereçesin» alady, bul ereçeni ylken reporma etip, sonьң arqasynda qazaq eli eski peodaldыq дәvirден avьp, çana kapijtalizm дәvirine tysti dejdi.

Onьң ajtajып dep kele çatqan argumentterin teksermej turьp reporma men zaman өзgeryvdin өzi teris ekendigin ajtuvьmьz kerek. Ujtkeni, ekonomijkelik vazijs çasalyvvaj turьp, bir дәvirден ekinци дәvirge көcyv mymkin emes. Lekерip çoldas:

«1868-çыloqь patsa ykimetinin qazaq өlkesin vijlev tuvralь сьqarqan ereçesi osь дәvirдин bastaluvының tarьjqь belgisi edi» dep, qылыгь qьjsь-нына negiz qondьradь. Budan kejin osь дәvirдин nadstrojkesin ajta kelip, alac-ordacыларды progressivnij qozqalyс etetin qьjsьнына көcedi. XX-qasьrdың vas kezinde qazaq çerinde tavар kapijtal qatьnastary kycejip, damьp qazaqтың vurçuvazь өsip, vucqanasь qatьp, tarьjqь golin vilip, sajasatqa çarmasa vastady dejdi de, onday ekonomijkalyq qurьлыс vurçuvazijanyң ijdeologtaryп tuvдыrdь dep ajtady. Oqan myjsaloqa Avajdy, Altьnsaryндь, Valьjqan Coqanьptardy alady.

Eger alac-ordacылар сьoquv дәvirindegi alac qozqalyсының aldynoqь çajь osьlaj volsa, dijәlektijkeni viletin Әzimvaj solardyң izin vasa turqan qozqalyс өзinen-өzi vurçuvazijalyq progressipti qozqalyс ekendigine qor-тынды çasajтыны көremejdi. Bul qatanьп bir çaqь volsa, ekinци çaqьnan Altьnsaryп, ec vaqьtta өsip kele çatqan qazaq vurçuvazijasyның өkili vola alqan çoq. Altьnsaryпның дәviri patsa ykimeti, qazaq dalasynda urucыldыq, peodaldыq qaldыqtardy tolyq saqtaj oтыp, qazaq vucqarasyның qar-sьlyqып vascьp, çancьp, әvden mengerip otarlap çatqan kezi. Olaj volsa, sol kezdegi qalyп vucqaranyң patsaqa qarsь bir avьz narazylyqып ajta al-maqan mijssijoner Altьnsaryндь qalajca ult vurçuvazijasyның progressipti өkili dejmiz. Al, өз zamanының сыпсы realis aqып, peodaldыq qoqamнып pikir ijesi Avajdy әkelip, Altьnsaryп men catastьrmav kerek.

Ekinци çaqьnan Coqanьp Valьjqan ec vaqьtta qazaq vurçuvazijasyп vastanoqan çoq. Ol qazaqты oтыs kalonijzatorларына satqan, patsanyң on кө-zi voloqan, predatil, qazaq төreleri men peodaldaryның naqьz reaksiyacы товьны өkili edi. Lekерip, mine osь yc adamды vetke ustaj oтыp, «Avaj ultcыldыqты атасы» degen Toqçanьp sьjaqtы, XX-qasьrдаqь sajasij qozqaj-

ıstı qazaqtıñ oqıǵan alac ordacıdarǵı bastap edi, olar progressipti ijdejanı cırgızıp edi degen ultıǵıdıq pikirdi ajtqıstı keledi.

Partijamızdıñ kyresip kelgen pikirine qarstı, osındaj teorijalıq astar çasavdı — ultı ulonisterdin çasravın kótergendiktin bir porması emej nemene? Teorija çonindegi bul sıqıldı teris pikirler çanadan leninizm ruvqında tǵvijelenip kele çatqan çastarqa — lenincildik kóz qarastı men dynije tanuvına ulken zıjan. Baspa sözimizdin betindegi bul sıqıldı vıqsıma pikirler men, óte-móte alac ordalıq kontrovandılar men qattı kyresyvimiz kerek, ondaj teris çana zıjandı teorijalardıñ sın sırtın asır әkerekler, qattı uruvımtız kerek.

Biraq, bul rettegi vizdin istep otıroǵan çımsıstımtız óte nasar. Әsirese, Avaj, Bókejıanır, Bajtursınor väri bir adam, väri de qazaqtıñ ultıǵıdıq uravın kóterıvciler dep, Avaj atı men objektivnij, ultıdıdarđı dırıptegen Toqçanırıtıñ zıjandı kitabı 36-çıl vasıır sıqsa da, әli kunge oqan vätı sın volqan çoq.

Qazaqıstan vaspası, Majlinnıñ 24-çıldarǵı Tortskijdi Lenin men qatar çojır, kótermeler çazıan sıqarınasıñ 36-37-çıldardıñ icinde qajta vasıır sıqarır, çırtıdıqqa usınır otır. Doktor Mәmetov Aqmet, qazaq avılna avıruv rәlenin väri qaladan tarajdı degen kontrrevolyutsiası ultıǵıdıq teorijası men kitap çazsa Qazaqıstan vaspası asıq avızdıqqa salınır, ol kitaptı vasıır sıqardı. Oquv, әdevijet kitaptarında mundaı soraqılıqtar az emes. Munıñ väri de vizdin qıraqlıqımtızdıñ әli çetkiliksiz ekendigin, onı icimizdegi ultıdıdar, alac ordacıdar öz maqsattarın iske asıruvqa rajdalana vilgendikterin kósetedi. Baspa sözdegi kontrovandı, trotskijstik, zıjankestik degenin, mine, vizdin kóz aldımızda volır otır.

Eski ultı oqıǵandıardıñ keı biri, mәselen Conanır Telçan, vizge çaqındar qızmet istegen volır çır. Osı Conanırıtıñ çazıan til quralı qandaj? Balalarqa kommunistik tǵvije vererlik oquv kitabı ma? Olaj dep әzir ajta almajmtız. Conanırıtıñ til kitabı — qıltımtı qırtıltı çaqınan da, ijdeologijalıq çaqınan da — vugingij vizdin turmtıstımtızdan avlaq, eskiciliktin ijdeasına suvarılqan ekenin kóremiz. Conanırıtıñ kitabındaqı mtızsaldardıñ bir qatarı vugingij kunge zıjandı, vajaqı Bajtursınorıtıñ sarın men çazıandıqın kóremiz. Conanırıtıñ osı kitabındaqı suravlı sөjlemge alqan mtızsalı naqız sovetke qarstı söz ekenin asıq avız redaktorlarımız kórmegen.

Çoqarındaqı keltirilgen raktılar nenı kósetedi? Bul raktılardıñ varlıqı da vizdin salt-sana majdanımtızqa, әdevijet tarıjqı men vajlanıstı çalır tarıjqımtızdı vilıvde alac-orda ijdeologijasıñ qaldıǵı çarınasa veretindigin kósetedi. Әsirese, çazıvcılar ulımtı vастыртı sıqarqan çornaldıñ betinde, kórkem әdevijet vaspası vастыртı sıqarqan kitaptarda, Narkompros qarar, Qazıjzdat vasıır sıqarqan әdevijet, til, oquv kitaptarında mundaı ultıǵıdıq pikirdin qaldıqtarı astarlar, vıkreler ajtılaltı az emes. Vizdin keı bir çala redaktorlarımız, vaspası söz, мәdenijet orındarımız mundaı ultıǵıdıq qaldıqtarqa qattı soqıq vermej, anqavlıqqa, vejıatdıqqa, salınqandıqın soqıq kezdegi osı sekildi tolır çatqan raktılar tolır дәleldep otır.

Baspa sözderimizdi, oquv kitaptarımızdı, tarıjqıtı tanuv çonindegi kitaptarımızdı alac orda ijdeologijasınan taza saqtavımtız kerek. Bul çondegi kyresimizdi es bir väsendetpej, vaspası sözdegi dıspandıdıñ bet perdesin asır, mylde qırtıvımtız kerek. Ol ycin, vaspası sözde sajasıj qıraqlıq kerek. Bolcevijizmge çetilyv kerek.

SARQULYP T.

Torqaj avpartkomьнын
statъ propagandijst

Partija oquvьнын kitavь kem

Közir avdan köleminde 19 çerde partija sajasij mektevi var. Olarda 171 kişi oqьjdy. Onьn icinde partija mycesi — 66, partija kandijdatъ — 63, tilektes 28, komsomolisi — 5, aqartuv qьzmetkeri 9. Sajasij mektep oquvьn çyrgizyv ycin avpartkom vujrosьnan, propagandijster men nusqavcьlardan, vьlajqь kommunistlerden sajasij bilimi var çoldastar taqajьndaldь. Osь kyni partija mektepterinin vьrinde de oquv çyrip çatь.

Propagandijster men partija uьmdastьruvcьlarьнын ajьna eki ret semijnarь volady.

Savatsьz, cala savattь kommunistler ycin 2 ajьq kuvьs acььp, vudan 22 kommunist tartьldь.

Sajasij oquv çumьsьнын kьnildegidej varuvьna vьget volьp turqan nərse—çergilikti çerde, əsirese, aьsta çatqan Torqaj avdanь sьjaqtь çerde, qazaq tilindegi kerekti kitap quraldardьn kemistigi. Tijisti orьndar vudan nazarьn avdaruvlarь kerek.

SAMARQANYP

Aqsuvat rajkomьнын
statъ propagandijst

Kemcilikti aca bastady

ВК(в)Р Ortalyq Komijteti Plenuvьнын qavlьsь men Stalin çoldastьn vajandamasь avdanьmьzda kьninen talqьlana bastady. Partija aktijpterinin çьjnaьstarьnda bir qatar partija uьmdarьнын kemcilikteri acьp ajьььp, qattь sьnqa aьndь. Sajasij vejqamьdьqqa salьnqandьq faktьlar ajььldь.

Mьjsalь: avdandьq kooperatiptin vudaltьrь Qaymenip dejtin alac-ordanьn silimtiqi kooperatiptin 4175 som aqcasьn çep qojqan. Kooperatip çapьndaqь partija uьmь kezinde bul çavdy əskerelej almaqan.

Əjcilik avььnda muqalim volьp istejtin alac-ordacьl Manavajьp komsomolqa kirgen əjeli arqьь komsomolister arasьnda çat pikirler taratьp, komsomolisterdi əzinin vьqralьna ertyuge tьььsqan. Avьldaqь partija aktijpterinin arasьnda əsek çyrgizip, aralarьna iritki salmaq volqan. Mьjsalь, avьl sovetinin predsdatili Oramalьp pen partorgь Rajьmqaпьrtar arasьnda. Tap çavlarь ke j bir yvcəskelerde partija çumьsьнын nasarlьqь men partija orьndarьнын tap qьtaqььььнын tьmendigi men rajdalanьp, osьndaj əzderinin çavьzdyq əreketterin iste j bastaqan. Sonь men qatar, aktijpter içki partija demokratijasьn vuzuvьsьqьtn volьp kelgenin, sьn əz ara

сынның виқап сејін кең өрис ала алмај келгенін, коммунистеримиздин саясий саватъ, җалпы билими әли төмен екенін җана осыларды алдағы күнде қалай җојувды керектігін айтты.

ӘЛИМБАЙЪР

Созақ аврартикомның штатъ пропагандиси

Саясий уғит җумьсын көтерејик

Созақ авданьнда 5. партија тарьјқьның кривҗогь, 16 саясий сават кривҗогь бар. Буларда 110 партијаның мүчеси мен кандидаттаръ, 57 тилекте, 34 комсомолис, 161 партијада җоқ җолдастар оқьждь.

Авдандық партија комийтети комийссия қурьп, саясий сават кривҗоктағын битиргендердин билimin тексерди. Олардың ичинен 43 адам партија тарьјқьның кривҗогьна өткизилди. Өткендердин 17 си партија мүчеси, 17 си партија кандидатъ, 1 тилекте, 8 комсомолис.

Авданда коммунистердин җалпы билimin толықтырув үчин қьсқа мерзимди куврьстар өткизилip отьрадъ.

Бир ајлық куврьстан 25 қалқоз агийтаторларъ мен әнгимецилер дајьндаыр сьқты. Авдан војьнса 8 җерде агийтаторлар мен әнгимецилер группасы ұйьмдастьрылды. Буларда 40 агийтатор мен әнгимецилер бар. Булардың өсуvine җана күнделикти җумьстарына авдандық партија комийтети көмектесip отьрадъ.

УКИҒАНОР

Сьноҗьстав авданьндаоқь Вағанас ваставьс партија ұйьмының партија ұйьмдастьрувсьсь

Стақаньрсь коммунистер

Вағанас ваставьс партија ұйьмында 7 коммунист бар. Күнделикти партија көрсилік тәрвие җумьсын җақсы арауы мен қатар, коммунистеримиз сарувасьлық җумьстарында да вельсене истейди. Мьјсалъ, Ғомартьп, Әзимбайьр сьјақты коммунистеримиз мал сарувасьлықьның стақаньрсьсь. Бу җолдастар өз тәҗиріьвесин қалқозсылар арасьнда таратып, җанадан бир несе стақаньрсьлар вавлар өсирди. Осьның нәтиҗесинде 1936-җьль мал санын өсирүү планьн 101% оғындар сьқты.

ӨТЕТІЛЕВИР

Қостаңай а. партикомның нусқавсьсь

Кемцилик җојьльп келеди

Мениң үвәскемде «Краснаја оворона», «Красный өктөвт», «Ленин» қалқоздаръ, Май-көл, «Красный партизан» сосқа сарқоздаръ, Озогный МТС-ь бар. Менен вурьн бул үвәскемде аврартикомнен нусқавсь болмаған. Ваставьс партија ұйьмдарының партија көрсилік тәрвие җумьсын дурьс җолға қојьмақандьқьнан бир сьрьра кемциликтер вољп келген. Тipti кей бир җолдастардың партијаға җат қыьқтар мен әдеттенгені вайқалады. Мьјсалъ,

«Krasnъj öktävг» qalqozъnъn çanъndaqъ kandidattar gruuppasъnda turatъn Tölegenip, «Krasnaja ovogona» qalqozъnъn çanъndaqъ kandidat gruuppasъnda turatъn Gavecip çoldastar partiya uъmъnъn vergen tapsъrmalarъn oъndamaj, tipti partiya çъjnabъsъna qatъnasuvdъn özin mindet dep sanamaj ava çajъlp kelgen. Bul sekildi partijanъn temir tærtivin vuzuvçylarqъa partiya uъmdarъ kezinde qatal caralar qoldanъp tъjъm salmaj kelgen.

Bul sьqылdь kemcilikterdi çojuv ycin bir sьpъra çumъstar isteldi. Kөzир vastavъs partiya uъmdarъmъz sol kemcilikterden arъlp keledi. Әlde de kemciliktiң qaldыqtarъn çojuv, SSSR dьn çana Konstijutsijasъ qavъldanuvъna vajlanъstъ elimizde volъp çatqan orasan zor sajasij өзgeristerdi partiya oъndarъ әvden saј volъp qarъsъ aluv kerektigi çөninde Ortalъq Partiya Komijtetiniң aldъmъzqa çojъp oтырqan mindetterin oъndavqъa çъzuv tyrde iske kirisyvimiz kerek.

РЪЈСТИЈН

Amangeldi avpartkomъ çanъndaqъ partkavijnettiң mengeryvçisi

Partkavijnettiң vastъ bir çumъsъ

Amangeldi avpartkomъ çanъndaqъ partiya kavijneti 1935-çылдъn ajaqъnda uъmdastъ. Ol kezde partkavijnettiң mencikti yji volqan çoq. Kitap quraldarъ çoqtъn qasъ voldъ. Partkavijnet uъmdasuv kezinde çumъsъn көnildegidej durъs çolqъa çoja almaj keldi.

1936-çылдъn vasъnda partkavijnet 40-50 adamdъq çeke yj aldъ. Kavijnettiң icinde көsemderimizdiң, vasçylarъmъzдыn partreti, SSSR dьn, Qazaq SSR nъn, Evropa nъn qartalаръ var. Kitapqanada 1500 danadaј kitap var. 1937-çылъ bir sьpъra kerekti kitaptarqъa zajarke verildi.

Kyndelikti sьçatъn ortalъq, өlkelik, ovъbъstъq gazet çornaldar aldъlp oтыramъz. Sol alъnatъn gazetterden propagandijster men ygitcilerge kerekti çetekci materijaldar çъjъlp alъlp, çeke-çeke tigilip oтыradъ.

1937-çылдъn qъnuvar, pevral ajlarъnda istelgen çumъstar. Bul eki ajda propagandijsterdiң 3 semijnarъ ötkizildi. Qatъnasqan propagandijster sanъ 9, aktijpter 252. Ötilgen temalar:

1. Trotskijs-zijnovijercil pacijs agentteri — qalъq çavъ.
2. Kontrrevolytsijasъl qazaq ultçылdъqъ çana ultçыл çikter tuvralъ.
3. Sotsijalijzm çana kommuvnijzm.

Arnavъ temalardan 4 ret leksija oqылdъ. Oqan 147 adam qatъnastъ. Oqылqan temalar:

1. Leninsiz 13 çыл çana Lenin çolъndaqъ tavъstarъmъz.
2. Leninniң өmiri men 1905-çылqъ 9-qъnuvar.
3. Sotsijalijzm çana kommuvnijzm.
4. Oңçыл azqъndar tuvralъ.

Propagandijster men çeke kommuvnister kej bir tysinbegen мәseleleri çajъnan kelip konsuvltatsija alъp oтыradъ. Mәselen, SSSR dьn çana Konstijutsijasъ, Stalin çoldastъn Sovetterdiң Bykil Odaqтъq Tөtence VIII-Sije-zindegi vajandamasъ taqъ vasqalar. Konstijutsijaqъa 10 propagandijis, 46 çeke kommuvnis qatъnastъ.

Propagandijster men ygitcilerden çazva ne avъzca suraqtar tysedi. Olarqъa tijisti çavar verilip, kerekti quraldar көсетilip oтыradъ. Vajandamasçylarqъa, dьvъstar oquvçylarqъa әngime, vajandamanъn qalaj qurъlp ajтыluvъna vasçылъq istelinedi.

Avdandъq partkavijnettiң kvartalдъq çumъs çosparъ var. Çospar av-

partkomnъn vujrosъnda vekiledi. Çospar voъnca mart aъnda partija ta-
 rъjqъ, sotsijalizm tusъnda memlekет qandaj voluv kerek, Ijspanijadaqъ aza-
 mat soqъsъ, qazaq SSR nъn Konstijtutsijasъ t., v. tuvralъ leksija, konsul-
 tatsija çyrgizilmek. Aldaqъ kynde partkavijnet eziniъ vastъ çumъsъnъn
 biri — propagandijster men ygитcilerge konsultatsija berip, olardъn semij-
 narlarъn udajъ etkizip otъrmaq.

NURMOLDIJN QI.

Uqъrtъ propagandijs

Qъzyl tuv avdanъndaqъ «Tеnkeris» vastavъs partija uъmъnda 10
 partija mycesi, 3 kandijdat, 4 partijaqa tilektester var. Bulardъn arasъnda
 10 kynde bir ret sajasij oquv volъp turadъ. Propagandijs çoldas Muqasъp
 savaqqa tolyq deъndъq pen kelip, çete uqъndъruvqa aъrъqsa kеnîl vеledî.
 Kommuvnis Keçisip, Çusъrъp, Latijrop, Qalъjъp çoldastar savaqqa yzdik-
 siz qatъnasъp otъruv men birge, savaqъn ete çaqъsъ ylgiredi.

Partija uъmъnъn çapъnda çalъp bilim kетeryv kruvçogъ var.
 Kruvçok oquvçylarqa vastavъs mekteptin 4-klasъnъn kеlemindej bilim
 veredi. Onda 6 adam oqъjđъ.

Kommuvnister tegis avdandъq, ovъlъstъq, etkelik gazet-çornaldar
 aldъrъp oqъjđъ.

Bastavъs partija uъmъnъn partija çaruvacъlъqъ da çoloqa qojъldъ.
 Isteletin çumъstardъn vеgî çospar voъnca çyredi.

SERIKPAJЪP A.

Qoqjalçъn avpartkomnъnъn
 nusqavcъsъ

Tilektesterge kоmek

Menin uvcaskemde 4 vastavъs partija uъmъ, 5 partija kandijdat tovbъ,
 2 komsomol komijtetî, 9 vastavъs komsomol uъmъ var. Bul uъmdardaqъ
 partija mycesi 23, partija kandijdatъ 26, tilektes 17, komsomol mycesi
 75, komsomol kandijdatъ 15.

Partija dokumentin avъstъruvdan kejin partija kеpеilik tеrvije çu-
 mъsъ ana qurlym çaqъardъ. Esirese, partija, komsomol myce kandijdatta-
 rъnъn sajasij-ijdejalъq daraçasъn kетeryvge ken etis verildi. Qara tapъ-
 majtъn kommuvnister savatsъzđъqъn çojъp, gazet çornaldar aldъrъp oqъj
 vastadъ.

Menin uvcaskemde partija tarijçъnъn kruvçogi 1, Enguvlop kitavъ-
 nan oqъjtъn kruvçok 4, Karpijnskiiden oqъjtъn kruvçok 6. Partija, kom-
 somol oquvъnъn sarasъ çaqъardъ. Avdandъq partija, komsomol komijtet-
 teri kruvçoktardъ vasqaruvqa vilimdi propagandijster belgiledi.

Soъb men qatar partija men ykimettin kyndelikti qavly-qagarlarъ
 kommuvnisterimizge çete tysindirilip, olardъ is çyzine asъruv çeninde naq-
 tъlъ nusqavlar verilip otъradъ. Kommuvnisterdin samootcottarъ tъndala-
 dъ, volqan kemciliklerin is çyzinde tyzetyv çaralarъ kersetiledi. Osъnъn
 netijçesinde kommuvnisterimizdin iskerligi, belsendiligi arttъ. Bekmaqam-
 betip, Qusajъnъp sъjaqtъ çoldastar tеmennen çoqaplatъlъp çavartъ qъz-
 metke qojъldъ.

Tilektes, komsomolister arasında sajasij tərbiye bergüv çumьсь ken öris aldь. Olarqa uьm atьnan tyrlı tapsьrmalar veriledi, әr bir çeke tilektes, komsomolistardьn sajasij-ijdeja çaqьnan ösyvi, tapsьrmalardь is çyzine qalaj orьndajьndьqtarь tekserilip otьradь.

ALDABEKIP C.

Сув авраркомьнн пусқавсьсь

Sajasij ömirden qavarsьz partija myceleri

Сувьrда авдандьq partija komiьtetinin çaьndaqь partkavijnetke Qos-qudьq bastavьc partija uьmьnda turatьn Çumanqulьp, Narьmvetip degen eki kommuvnis çoldastar keldi. Çumanqulьp çoldas 1924-çьldan, Narьmvetip çoldas 1925-çьldan partijaqa myce. Ekevi de paravoz macij-nisi. Sөjlese kele bul çoldastardьn sajasij savattarь öte төmen ekeni, кун-delikti sajasattan artta qalqandьqь ajьndaldь.

Mәselen, mьnadaj suravlar voladь:

- Sajasij savaqqa ajьnda nece ret qatьnasasьndar?
- Ajdь ajtasьz qoj, qacannan veri desenizci! Biz 36-çьbь 1-әprelden veri әli savaq vetin көrgenimiz çoq.
- Nege?
- Qolьmьz tijmejdi, көvine paravozda volamьz.
- Öz betterin men oquvqa zadanija nege almajsьndar?
- Propagandijs Aqьmetip ecteme tapsьra qojqan çoq.
- Savaqqa qatьnasraj çurgenderinди partorgьларьn vile me?
- Biletin сьqar.
- Qandaj gazet çornal aldьrьp oqьjsьndar?
- Oqьj vilmesen nesin aldьrasьn.
- Stalindik Konstiьtutsiyanь viletin сьqarsьndar?
- Bьlьr partçьjnalьsta virev proekti dep vajandama çasap edi, ne degeni esimde de çoq.
- Ökeliik partija komiьtetinin sekretarь kim?
- Bilmejmiz.

Bul eki çoldasqa qandaj suraq bersek te, ec bir durьs çavap qajtara almadь. Aqьrьnda osь suraqtar çajьnda bir az tysindiriyvge tuvra keldi. Bul çoldastardьn кунdelikti partija ömirinen qol yzip ketkendigi sonдаj,— özderi qarajьn avrаркомьнн sekretarь kim ekenin de vilmejdi. Bul ekevi кунdelikti partija ömirinen, sajasattan тьs qalьp çyre bergen, al bastavьc partija uьmьnьn partorgьсь Esençolьp çoldasta olarqa partija sajasij tər-bijesin bergüvdi mylde umьtqan. Bul paktь bastavьc partija uьmьnьn çana avrаркомьнн çeke kommuvnisterdi çete vilmejtindigin, әr bir kommuv-nisti çeke-çeke tekserip, tanuvqa daqьdьlanvaqandьqьn көrsetedi. Partija çumьсьнн osь кунги en çavapь yvcәskesinin biri — sajasij tərbiye, kom-muvnisterdin ijdejalьq dәreçesin көterev mindetine salaq qaraqandьqьn көrsetedi. Buqan kim kinalь? Әrijne, aldь men 12-13 çьl partijalьq staçь var Çumanqulьp rep Narьmvetip çoldastardьn özderi kinalь çana avrар-ком, bastavьc partija uьmь kinalь.

ALMAQAMBETIP A., QAZьMBEKIP Q.

Komsomol uьmьnьn çumьсь çaqьsardь

Qara vutaq avdanь «Sәrsen» seriktiginin çaьndaqь komsomol uьmьnьn 18 komsomol mycesi var. Bәri de toльq savattь. Komsomol uьmь sajasij yjirmeler асьr, oqan komsomolister tygel qatьnasьp otьradь. Kom-

somol çýnalabş aýna 3 ret ötkiziledi. Çýnalabşlarda komsomoldarğa ti-jisti көрсилік қоғам жұмыстары жүктеліп қана олардың атқарған жұмыстары-нан есеп алынып отырады. Осының нәтижесінде кomsomoldардың белсенділі-гі артты. Серіктік мүшелері арасында партия мен үкіметтің басты қавль-қарарлары қана қалық аралық мәселелері қайында дауыстар газет оқылады, тусіндіріледі. Соны мен қатар, кomsomol ұжым пионерлер жұмысына бас-сылық етіп келеді.

ÇENKIN, NAQYBBAJYR

Komsomolister мәдениет işin elemejdi

1937-çылы Қоңырат авданында 31 çerde кomsomol sajasij oquvy çyге-ді. 3 çerde ВК(В)Р тарықынның кривçоғи, онда 34 кomsomolis оқыды, 28 çerde sajasij mektep, онда 322 кomsomol, 311 кomsomolda çоқ çastar оқыды.

Sajasij saваq aýna 3 ret çyrip turady. Oquvdyñ sapasy men çyrgizyу tәrtibi vытырылған ana qurlym çaqсарды. Oсының нәтижесінде kom-somolda бар қана кomsomolda çоқ çastардың sajasij ijdealyқ дәрежеси көтеріліп çastардың күнделікті қоғам, тәрбие жұмысындағы белсенділігі арттыр келеді. Бірақ, кей бир кomsomol ұжымдары sajasij oquv қана көрсі-лік жұмысына салақ қарайды. Мысалы Кіжроп атындағы basatavыс кomsomol ұжымында 11 кomsomol мүчеси бар. Бул ұжымда 37-çылы sajasij saваq тіпті çyргizilmegen. Aýna yс ret сықуында тіјісті қавытқа газетінің бир-ақ нөмірін сықарған. Komsomol ұжым турған çerde қызы vурғыс, klyvр бар. Solардың жұмысын çaqсартыр, klyvpta ойн-савық ұжымдастыруды билме-ген. Кіжроп ұжымының кomsomoldары, бастығы кomsorg Ақвекејір вольт көрсілік жұмысынан алыстар ава çайлыр çyр. Бул секілді салақтығы алдағы күнде çойыр, кomsomol ұжым бар мүмкінсілікті толық пайдаланыр, іске сиқы кірісіві керек.

SAQYNDYQYR E.

Komsomolister tegis оқыды

Тотқай авданында 33 кomsomol sajasij кривçоғи бар. Онда 405 kom-somolis, 85 кomsomolda çоқ çastar оқыды. Муның 73 әжел. Мунан басқа авдан орталығында 20 кісілік партия тарықын оқытып бир кривçок бар. Бир қатар кomsomoldар трактор куврысінде оқыды. Komsomolister оquv qu-raldары мен (kitap, qaғаз, qalam) tegis қамтамасыз етілді. Kривçоктарды bilimі çaqсы propagandijster басқарады. Бірақ, кей бир propagandijster saваққа dajarlanбай келеді; kitap, газет-çornal оқыр, өз bilimін көтерыв-ге talaptанбайды. Avdanda propagandijster semijnары çоқ. Propagandijster ycin semijnar acuy керек. Propagandijsterdin bilimі çaqсы bolsa оquv-дың қызықты қана сапалы vелуына северкер volмақ.

QAJROCYP E.

Ordá avdандық „Çana çol“ газетінің çаварты редакторы

Tygel savatty voluv çolyнда

1936-çылы Orda avdанында savatsыздық çојув жұмысы çaqсы өтті dev-ге volмајды. Кей бир çergilikті партия, совет, propsoјувз оғындары жұмыс-ты өз beti мен çiverip отыра берген.

Мъйсаль: Bərli soveti (predsedatili Eccaнъp) avыл sovet көлеминдеги 227 savattsъz çana 17 cala savattъ adamdardan 1936-çыль bir adam da savattandъrmaqan, «Azqъr» soveti (predsedatili Basvaqъp) 623 savattsъzdan 79 kisini, Mecitqum soveti (predsedatili Qoçaqъmetip) 150 savattsъzdan 26 kisini, Qarqalъ soveti (predsedatili Nurvajъp) 210 savattsъzdan 14 kisini çana savattandъroqan, 67-çыqъ zavъtъnda 3-4 çыldan veri yzvej istep kele çatqan turaqъ çumъscыlar arasыnda 476 savattsъz, 20 cala savattъ çumъscы var, 88-tyje zavъtъnda 192 savattsъz, 20 cala savattъ çumъscы var. Bul zavъttar çanъndaqъ çumъscыlar komiъteti men çumъscыlar soveti savattsъzdyqtъ çojuv çumъcыna vөlingen çaraçattъ rajdalanvaj, savattsъzdyq çojuv çumъcыn ynemj kejin qaldъruv men kelgen.

Avdandъq oquv vөlimi de çumъcы durъs uъmdastъrъp, çolqa çojuvqa naqtъль çol vasçыlъq көrsete almaqan. 1936-çыldъn icinde 3 aq mektep-tin çumъcыn текsergen. Savattandъruv punktтериниң oqъtuvçыlarъna yctөrt aj voъь envek aqъ vermej kelgen kezderi de volqan.

Ocъ sekildi çavapçыzdyqtъn saldarъnan 1936-çыль savattsъzdyq çojuv çumъcыnan onçъ nөtijçe cъqpaдъ.

Ocъ kyni avdan көлеминде 5117 savattsъz, 400 cala savattъ adam var. Bul çalpъ avdan көлеминдеги adam sanъnъn 18 prosentini. Ötken çыlqъ кемcilikтерdi çajtalamas ycin, avdandъq oъndar avылdaqъ sovet oъndarъ men bastavъc partija, komsomol uъmdarъna, çalqoz, sapqoz vasçыlarъna derektip verdi. Çergilikti çerlerge kalendarnij plan çasalъp verildi, sol plan voъьncа 1937-çыldъn 1-majъnda avdan көлеминде savattsъzdyq tygel çojъlъp volmaq. Özirgi tysken mөlimetterge çaraqanda 160 çerden savat acuv punkitteri uъmdastъrыldъ, oqan 4162 adam tartъlъp oquv çyrip çatъr.

ÇUMBAJЪP.

Броъz avданъ, Төрсен авыл советиниң председатили

Әrtelde мәdenijet isi

«Bastepcen» әrteli 1933-çыlqa dejin seriktik volъp kelip edi. 1933-çыль seriktik myceleri çalpъ çыjnalъsta әrteldin uvstavъn talqылар, әrtel voluvoja qavъь qыldъ. Ocъ kyni әrteldin çaruvacыlъqъ da мәdenijeti de өsip oтъr.

Mal tuqъmъn asылдandъruv, egin көsibin agroteqniъkelik әdisteri men çyrgizyv, çumъcы durъs uъmdastъra bilyvdi әrtel myceleri, burъnoqъ көcpeли-cala көcpeли volъp kelgen artta çalqan çaruvalar, yjrenip, mengerip aldъ.

Әrtel ortasыnda bir bastavъc mektep var. Onda әrteldin oquv çasыndaqъ balalarъ tygel oqъjdy. Bir egesekter mektevi var. Onda savattsъz, cala savattъlardan 34 adam oqъjdy. Әrtel myceleri 1-aqusta savattsъzdyqtъ toльq çojъp volmaq. Әrtelde bir kitapçana var. Әrtel myceleri kitapçanadan kitap, gazet-çornal alъp oqъp turadъ.

Әrtel myceleri yj turmъcыnda tazalъq saqtav, çaqcъ көterinki yj salъp aluv çumъcыna kirisip çatъr.

MUVSIJN S.

Qъзыl-qum avpartkomъnъn propagandijci.

Qalqozdъ avыл көркеjyvde

Burъn Qъзыl-qum avданъ çalqaj çatqan мәdenijeti кем, көcpeли-cala көcpeли avdannъn biri edi. Ocъ kezde Qъзыl-qum avданъnъn çaruvacыlъqъda, мәdenijeti de kyn sanap qavlap өsip keledi. Qalqozdarqa radijo oъna-

тыр авдан орталықна қақын қалқоздарға електір қағырғы сургизилди. Ауданымызда 110 баставыс мектеп бар. Онда 2625 бала оқыды. Бул мектепке қатынасуға тижисті оқуу қасындағы балалардың 89%. Аудандық орындар мектеп қасындағы балаларды тегис оқуға тартуу міндетин әлі де тыгел орындай алмай отыр. Мектептер оқуу қылын қақсы даярлық пен қарсы алды.

Аудан көлеминде саватсыз, сала саватты коммунистер үшін 3 çerden мектеп асылды. Онда 47 киши оқыды. Алдағы күнде де коммунистерди çана çалр қалқозсы çуртсылықпын саватын асыр оларды мәдениетке тартууда көр çимьстар истемекпиз.

QUSAJYNYP A.

Сув ауданындағы „Гендик“ қалқозының қасындағы баставыс партија ижымна қарайтын коммунистер

Men qalaj savatty boldym

Men partiја kandidatymyn, 35-сылға дейин мылде қара таньмайтын, саватсыз едим, күнделик вольтр қатқан сајасаттан тык қаварым болмай келди. Partiја документин авьстыруу kezinen bastap, бар ынтанды қойыр оқы бастадым. Кәзир саватмыды асыр оқы қаза аламын, күнделикти маңызды сајасий мәселелерди қақсы биліп отыруу үшін «Авил коммунисти» çорналын çана «Sotsijalistik Qazaqstan» тағы басқа гәзеттерди алдыр, узвей оқыр турмын. Çалқыз мен емес менің семіjam да қат таныр болды.

SSSR Konstijtutsijasъ мен Stalin çoldastyn vajandamasъ partiја оқуу кривçогинде оқыр өткенде, мен уйде қақсы даярланыр конспекти çасар арағыр қойылған сұрақтарға толық çавар бере алдым. Bilimimdi толықтыруу үшін керекти kitaptar альр оқыр отырмаын. Gәzet-çornaldы узвей оқыр отыруу сөзсиз сајасий bilimди көтереди.

Pacistik elderde proletarijattың qal җайы

PACISTIK GERMANIJADA

Соңғы җылдағы Germanияның өнерли кәсип өндирисиниң өсүвине улкен себер воһр отырган нәрсә Germanияның җан таласыр, «улкен соқьсқа» даярланувь. Quralданувқа җумсалған җана җумсалыр җатқан керемет көр қараҗат пен German каријталистериниң, әсиресе, соқьс өнерли кәсивиниң magnattығын кәлтирген көр рајдасыр proletarijattың експлоататсиялавды кысејте тусу җана еңбекци виқараныр талав арқылы воһр отыг. Мунь бирмалаған pacis статистикасы да җасыға алған җоқ.

«Водепвериж» тың мақлуматыр воһнса өнерли кәсип продувксиясы 1936-җылы 1928-җыл мен салыстырғанда 107% болған, өнерли кәсипте истејтин җумьсылар саны 1928-җылға қарағанда 95%, ал, җумьсылардың еңбек ақы рондысы 75,3% ке тускен.

Соны мен, 1936-җылы өнерли кәсип отындағын продувксиясы 1928-җылға қарағанда 7% артық болса, өнерли кәсипте истејтин җумьсы, қызметчилердин саны 5% кемиген, оларға төленген еңбек ақы 25% кемиген. Әријне, бул German proletarijattың қанавсылықты ресмиј мақлуматтың азайтыр көрсеткендегиси. җумьсылардың еңбек ақысы төмендегенін мына сырлар мен дәлелдевеге воладь: 1932-33-җылдар мен салыстырғанда, 1936-җылы қытылы өнерли кәсипинде истејтин җумьсылардың сақаттық еңбек ақысы—9,4%, тоқыма өнерли кәсипиндегі җумьсылардың еңбек ақысы—9,5%, ажақ кийим өнерли кәсипинде—10,5%, китар васатыр өнерли кәсиптерде—7,2% кемиген. German pacистері әсиресе җумьсы әјелдердин еңбек ақысын көр кемитти. 1933-җыл мен салыстырғанда 1936-җылы тоқыма өнерли кәсипинде истејтин маман әјелдердин еңбек ақысы—13,1%, мамандық җоқ җумьсы әјелдердин еңбек ақысы—18,1% кемиген. Булар ресмиј мақлуматтар воһнса алыңар сырлар, ал, ис җызинде җумьсылардың еңбек ақысы мунан да көр азайтылған.

Pacis диктатуврасы тоһр җатқан алым-салықтар сықарып, оны, варлы авьтрапын proletarijat пен қалың виқараныр мойнына салды. Pacis диктатуврасы орнақаннан вери җалпы алым-салық 40-45% өсип, җумьсылардың еңбек ақысының 20% усталыр қалынады. Алым салықтың тусими 1928-29-җылдарға қарағанда 1937-җылдың әрелинде 8,1% өскен, соны мен қатар җоқарыда ајттық, еңбек ақы 25% кемиген. Pacистер җумьсылардың тавап ақы маңдај тери мен рајдаланув устине, тырли җанамма салықтар сықарып, еңбекци виқарасын тигилеј талавқа киристи. 1928-29-җылдар мен салыстырғанда җанамма салықтар 26,2% өскен; җумьсылар мен еңбекци виқарасына алым-салықты көр салыр, тенав мен қатар, Гийтер бирҗувазия мен ромесциктерге тусетин алым салықты азайты. Бул сақыннан алыр қарағанда салық 67% кемиген.

Germanijada кун санар өсип кеде җатқан азық-тылик тарсылық қымбатсылықты кысејтир отыг.

1933-җылдың реврапынан 1936-җылдың декабирине җејин әг кийлограмма % есеви мен азық вақасының көтерилуви мынадај:

Et.	Berlinde	20,7	Essende	34,9
Сосқа етi	"	13,4	"	28,4

Maj	Berlinde	35,1	Essende	32,8
Socqa majı	"	19,7	"	24,3
Burcaq	"	54,5	"	54,5
Qant	"	7,1	"	7,0

Azıq-tylik vaqası koterilgendikten çumıscılardıñ enbek aqısbılıñ qunı mylde tømender ketti. Sondıqtan, bul qal Germanijadaqı 1932-çyloq krijstın en avır degen çyldar men birdej devge voladı.

Syjtıp, German pacisteri ar bir çumıscıbılıñ enbek aqısbılıñ qunıñ ty-sirip, turmıs qalıñ mejline avırlatır otır.

German pacizmi kapitalisterdiñ kóp rajda keltiryvin qamtamasız etse, çumıscılar men varlıq enbekcilerdi actıqqa, qajırcıbılıqqa usratıvda.

Osı çyldıñ qınuvarında pacistın burmalanqan statijstikası (esep sanaq) voynca esepke alınoqan «tolıq» çumıscıbdar sanı 1853 mın adam. Durıbında, osı kuni Germanijada çumıscıbdar sanı 3,5 millionnan kem emes, al semijalar men alqanda bular Germanija qalqılıñ 10% 1700 mın çumıscıbdardı pacister çasırır qalıp otır.

Kijno artesteri, oqıtıvscılar çana çalır intellijentter arasında çumıscıbdar sanı öte kóp. 4 mındaı kijno artesteriniñ ten çartıs çumıscıbz. Saksonijada unıversijtet bitirgen 9154 adamın icinde 18,2% tolıq çumıscıbz qalqan, al, 51,9 prosentı alqan mamandıqına lajıq qızmet tava almaı, basqa çumıstı isteıdi. Çumıscıbdardıñ qalı, esirese azıq-tyliktiñ qımbat-taj verıvi men vajlanıstı, öte nacarlandı. Sondıqtanda sonqı kezde Germanijada özin-özi öltiryvciler kovejir varadı.

Varlıq carıvacsılıq taravların soqıs tilegine vejimder, pacıs ykimeti «ult myddesi» ajqajılıñ astında proletarijatı qanavdı mejline kycejtti. Kun sanar esir kele çatqan pacister ajıvandıqı çana terror enekciler vıdarasılıñ narazılıqın arttırıdı. Çumıscılardıñ qarılıq etyvi kun sanar ken öris alır keledi. 1937-çyldıñ vastırqı uc ajında Germanijalıñ zavıttarında, taqı basqa kəsir oğındarında çyzden asa koterilister, erevilder volqan.

Çumıscılar arasında pacisterdiñ İspan eline çasaqan interventsijasına narazılıq kycti. Germanijalıñ kommıvnis partijası men sotsijal demokrat partijası virigip, İspan qalqılına kómek verıvge qalıqqa undev tarattı. Pacisterdiñ qattı çazalavına qarastan Germanijada çavınger İspan qalqılına qaraçat çyjnav çumıstı çyrip çatır.

PACISTIK İTALIJADA

1935-çyldıñ sentėvirinen vastar, pacisti İtalijada esep-sanaq maqıblıv-matın verıv toqtatılıqan. Sondıqtan, İtalija proletarijatılıñ qal-çajılıñ sıjırır men daleldev qılıñ, viraq sonqı çıl çarım icinde İtalija proletarijatılıñ qalı öte nacarlanqan cet burçıvazija memleketteriniñ tilcileri, tipti onıñ icinde pacizmge tilektesterı de moındajdı.

Avıjssijnijadaqı imperijalistik soqısqı çımsalqan keremet kóp sıoıñdı İtalija pacizmi çumıscılar men basqa enekcilerdiñ moınlına arttı.

Avıjssijnijalıñ ozvırlıq pen çavlar alıvqa sıoıraqan qaraçattıñ ystine İspanijada çasaqan pacistik interventsijanıñ sıoındar qosıldı. Sol sıoındardı ötev usın İtalija pacizmi çumıscılardı mejline qanadı. İtalija enekcilerin talavdı kycejte tysti.

İtalijada mamın çumıscı—orta esep pen ajılına 300 İjraqı (İjra esı kungi vizdiñ aqca narqı men 27 tıjlıoıa ten) çetpejtin enbek aqı keltiredi, onıñ 50% tyrlı salıq, pəter aqı taqı sondajlarqı ustap çalınadı. Metalisterdiñ orta esep pen kundik enbek aqı—12-14 İjra, coperlerdiñ ajlıq enbek aqı—190-200 İjra. Enbek aqılıñ qancalıq az ekenin nannıñ vaqası

na qarar bilyvge voladъ, nannъn kijlogramъ 2 lijra. Avъl caruvacybъq proletarijatъ aъbъqca nacar kujde. Batъraqtardъn eъvek aqъsъ 1927-сълъ 14 lijra volsa, 1935-сълъ 8,9 lijraqa tysti, Avijssijnija men Ijspanijadaqъ soqъs kezinde aъbъqъn qъmbattъqъn eъvek aqъnъn qunъ tipti kemip qaldъ. Avijssijnijada soqъs bastaloъan kezden 1936-сълдъn aqusъna dejin cet memleketterdin derekteri vojъnca Ijtalijada aъbъq-tylik vaqasъ 20-30% oъskem, aqъstan oъs kezge dejin taqъ 20-30% oъskem. Ijtalija pacijzmi 1936-сълъ sentavir aъnda сұmъscъlardъn kej bir kategorijasъnъn eъvek aqъsъn 3% ten 10% ke sejin arttъrqaъn volsa, artъnan aъbъqъn vaqasъnъn koterilyvi men oъnъ esesi әlde nese volъp qajttъ.

Oъsъ proletarijatъn qalъ qandaj volsa, Ijtalija caruvalarъnъn qalъ da sondaj. Ijtalija derevnelerine actъq, соqъsълъq сана tyrlі avruvlardъn oъnъqunъ, pacijzmnin сer sajasatъ сана oъtkem сълъ eginnin сьqравъ caruvalardъ derevnelerden vezdirdi, olar сұmъs izdep сивъгъp, qalalъ сerge tегilyvde. Pacister caruvalardъn egincilik kәsibin tastap, qalaoъa сивъruvlarъna qanca qattъ tъjъm salsa da, сана qalalarda сұmъssъz qaluv qavpъ vola tursada caruvalar derevnelerden qacuvъn toqtatqaъn соq.

Bul sekildi сивъгъndълъq, сұmъssъzdbъqъn oъsyvine сана eъvek aqъnъn azajuvъ, oъnъ qunъ tәmendevine qaramastan Ijtalija pacijzmi tyrlі aъm-salъqtardъ kәvejtip, oъnъ avъtpaъbъqъn сұmъscъ qara caruvalarqa сyktedi. Syjtip, Ijtalija pacijzmi сұmъscъlar men eъvekci vuqaranъ ajavsъz qanap, «yъken soqъsqa» сan talasъp, dajarълъq сasap сatъp.

Kej bir sözderdin tysinigi

Atmosfera — 1) Сer carъn qorсаqan vykil ava;

2) Qъzmet istep, tyrlі әreket сasavoъa tuvra kelgen belgili bir сaqdaj, qoqamdbъq orta. Atmospera adamdardъn qarъm qatъnasъnan tuvadъ.

Blok — Tyrlі sajasij partijalardъn ne сeke top, сикterdin belgili bir mәsele сәninde maqsattarъna сetyv ycin kyc viriktirgen odaoъ, mъjsalъ, trotskijsterdin cet elderdegi pacijster men blok сasavъ, SSSR da trotskijs-ter men oңcъl azoъndardъn сана sovetke qarсъ varълъq сat elementterdin blok сasavъ. Meqanijkede—motordъn negizi.

Deklaratsija — Bir memlekettin, ne bir partijanъn ezinin соlnъ maqsatъn qalъqqa, kәpcilikke сarijalavъ, sol сәninde saltanattъ tyrde сar saluvъ.

Dijletant—dep bir nәrseni negizgi tyrde teren, сete vilmejtin сana bilyv ycin kerekti mamandъq vilimi соq adamdbъ ajtadъ. Dijletantiizm dep bilimnin tajъzdbъqъn сана iske ucqalaq ystirt qaravсълъqъ ajtadъ.

Evolytsija — Damuv, bir qalъptan ikinci tyрге virte-virte oъzgerip, kәcyv.

Gestapo — Nemis tilindegi «memlekettin сasъgъn polijsijasъ» degen sözderdin qъsқartъloъan tyri. Bul German polijsija. uvpravlenijasъnъn nasal-nigi Gijmlerdin vasqaruvъndaqъ pacisti Germanijanъn sajasъ aqrankasъ. Gestaponъn bir nese vәlimderi var. Kәsip oъndarъndaqъ сұmъscъlar arasъnda tъncълъq сurgizyvdi vasqaratъn vәlim, tarnsport сұmъscъlarъ arasъnda tъncълъq сurgizyvdi vasqaratъn vәlim, kompartijanъn сasъgъn әreketterine tъncълъq сurgizetin vәlim, стuvrmovikter men pacis partijasъnъn myceleri arasъnda tъncълъq сurgizetin arnavъ vәlimi var. Gestaponъn sijs-temasъnda kisi oъtirgic vandъlardan quraloъan erekce bir vujro var. Olar senimsiz qavъpъtъ adamdardъn, pacijzmnin vasсълъoъna vaq talas adamdar-dъn taqъ sol sekildilerdin kәzin соjuvqa сұmsaladъ.

Gestaponъn tъncълъq oъndarъ Germanijadan tъs сerlerde de ken oъris aluvъ. Olar tъncълъq сurgizip qana qojmaj, cet elderdegi pacijzmgе qarсъ

belgili adamdardъ urlap alъp qacuv volmasa solardъ çasъrъn  ltirip ketyv mindetin atqaradъ. Pacijzmge qarъsъ kyresken bir nece belgili adamdar Germanijadan Anglija, Ceqoslovakija, Svejtsarijaqa qacъp kelgen çerinde sol memleketterdegi gestaponъn agentterinin qolъnan qaza tapтъ.

Trotskiј, Zijnovijer çana Petakor vandъlarъna volqan sotta olardъn gestaropa çaldanъp, pacijs agentteri men birge sovet ykimetine qarъsъ so-raçъ-çavъzdyq  reketter istegendigi, tьncъlyq, dijversijalyq, zъjankestik istegendigi, Partija men sovet ykimetinin vasçylarъna qarъsъ terror çasamaq volqandъqъ ajqъndaldъ. Kijrop çoldas sol gestaponъn çaldamalъ agentterinin—qan icer trotskijs vandъlarъnъn qolъnan qaza tapтъ.

Interventsija—Bir memlekettin  zinin qural-kycine syjenip, ekinçi bir memlekettin icine qural  sker çiverip, icki isterine aralasuвъ. Mъjsalъ, azamat soçъsъ kezinde Evropadaçъ Anglija, Pransija sъjaqtъ bir nece vurçuvazijalyq memleketter vikigip, oçъs aqtarъna qaruv-qural,  sker, aqca verip, RSPSR dъn icki isterine qol suqtъ, sovet ykimetin çoq qylmaqçъ voldъ. Osъ kyni Germanija men Ijtalija pacisteri general Prankoqa qaruv-qural,  sker verip, icki azamat soçъsъna aralasyр, Ijspaniyanъn demokratijalyq respuvbljkasъn çoq qyluv ycin Prankoqa volъsъp, soçъsъp oçъp. Ijspan qalalarъn tas-talqan qъp qyratъp, qalqъn qyçъp çatqan k vinese Germanija men Ijtalijanъn racistik  skerleri.

Krijterij — belgi, cъndyqtъn, aqçyqtattъn  lcevi degen maqanada çyredi.

Mijpologija—grektin mijp degen s zinen alъnqan. Mijp— ngime degen maqanada,  ngime volqanda qudajlar çana  vlije vatъrlar çajъndaçъ ertegi, alyz- ngime, çыp, qъssa. Mijpologija degenimiz sol mijptar tuvralъ ken uçъm.  sirese, çurtqa  jgi volъp ketken grek qalqъnъn mijpologijasъ çana grek mijpinin qaharmandarъ. Qaj qalyq volъsъn erde zamanda, qylym teqniјka degennen mylde qavarъsъz, din qudajqa  vden uçъp sengen kezderinde, dinnin çalqan, soçъp nanъmъnan tuvqan qyjalъ men nece tyрli aluvan-aluvan mijpter ojlar cъoçarqan. M selen grek mijpologijasъndaçъ Antej, Tijtan, Gerkyvles, Prometejler sъjaqtъ, cъoçъs elinin ertegi  ngimelerinde  ziret  li, çeti vastъ d vler, çalmavъz kempirler, çыp periler taçъ vasqalar çajъndaçъ din qyjalъ tuvdyroçan mijp  ngimeleri var. Çavajъ tilde mijp degen s z orъndaluvqa mymkin emes, vos qyjal, çalqan n rse degen maqanada çumsaladъ, al, «mijpologija» dep erde zamandaçъ qalyqtardъn mijpterin, olardъn qajdan cъoçъp çana vasqa qalyqtar arasъna qalaj taraçanъn zertteјtin qylymdъ ajtadъ.

Opitsijoz—Vaspa s z orъndarъ (gazet nemese çornal), mundaj vaspa s z orъndarъ ykimettin volmasa ykimet orъndarъnъn (mъjsalъ, sьrtqъ ister ministirligi) vasçylyqъnda volъp, sol ykimettin k z qarasъn ajtadъ, çurt solaj ekenin viledi de, viraq, ykimet ol ycin pormaldъ tyрde ec qandaj çavapтъ emes. Osъ sekildi opitsijozdarqa mъjsal volarlyq Anglijada «Tajmъs» çana «Deјlij telegrap», Pransijada «Tan» gazetteri, Germanijada «Deјtce dijplomatijc—polijtijce korrespondent» degen çornal var. Bul gazet-çornaldar çeke mencikti k sip orъndarъ volъp sanalqan men,  lde qacan Anglija, Pransija çana Germanija ykimet adamdarъ, ykimet orъndarъ men tьqъz vajlanъsъp ketken çana solardъn k z qarastarъn ajtъp oçъradъ. M selen Stalin çoldas SSR Odaçъ Konstijtutsijasъnъn proektisi tuvralъ vajandamasъnda SSR Odaçъ Konstijtutsijasъ ç ninde German opijtsijozъ «Deјtce dijplomatijc — polijtijce korrespondents» çornalъnъn «sъnъn» mъjsalqa keltirdi, demek bul çornaldъn vergen «sъnъ», onъn pikirini German pacisterinin, SSSR Konstijtutsijasъ tuvralъ pikirini ekendiginen edi.

Parijseј — eki çyzdilik, surqъjalyq, qara çyrektilik, sьrtъ men çыtъrap, icinen qaj-qajdaçъ zaъmdyqtъ ojlar çyretin adam.

Platporma — 1) Temir çol vaqzalıñ aldındaqь alan;

2) Sajasij partijanь volmasa qoqam toptarьñ belgili bir мәsele çenindegi programması; 3) Avьr, ulken çukter tasьjтн çalpaq arva (mәselen poьzđñ çuk tasьjтн асьq wagondarь — platpormalarь).

Provokator — Ykimet polijsijasьñ qolьna аjьrtь kәsetip, ustap berguv maqsatь men birevdi, volmasa көpcilikti revolytsijalьq nemese ykimetke qarсь асьq әreket çasavqa azoьruv ycin әdeji çumsalqan ykimet agenti. Әdette bul agent revolytsijoner atьñ çamььp, senimdi volьp aladь. Burçuvazija elderinde sajasij çasьñ polijsijalar provokatorlardь kejde revolytsijalьq әreket kucti eken dep өз ykimetin sendiryv ycin, sonđqtan, sajasij çasьñ polijsija öte muqtaç çana oqan qarçь berguv kerek ekendigin bildiryv ycin de çumsajdь.

Protсes — 1) Istin, çumьstьñ varьсь degen maqьnada çyredi. («Enbek protсesi, sijezdin protсesi, savaqтн protсesi» degen сьjaqtь). 2) Protсes qьlmьstьlarqа sot quruv. (Trotskij vandьlarьna volqan sot protсesi). 3) Damuv çolь, volьp çatqan өзgeristerdin çьjntьqь maqьnasьnda çyredi.

Razvedka — Çavdьñ çatqan çeri, әsker-quralь tuvralь astьrtьñ adamdar çiverip, mәlimet alьruv, soqьс qurijalarьñ zertter acuv.

Bul metod soqьс vaqtьnda qana qoldanььp qojmajdь, bir memleket ekinci memleketke vejbitcilik kezde de astьrtьñ adamdar çiverip kerekti çasьñ mәlimetter alьruvqa qam çasajdь. Mьjsalь Trotskij—Zijnavijer, Petakor vandьlarьna volqan sotta olardьñ Çapon-German pacijsterinin rajdasьna solardan kelgen razvedcik, spijondar men birigip, elimizde razvedka çyrgizgendigi әckerelendi.

Tav ken çumьсьnda razvedka dep tavьloqan ken vajььqtarьñ zerttevdі ajtadь. Razvedcik dep sol çoqarqь ajтьloqan razvedkelik mindetti atqaratьñ adamdardь ajtadь.

Rezerв — Bir nәrsenin oғnьñ toltььp oтьruvqa kerekti qor, әsker çumьсьnda rezeв dep soqьсqa әli kirispegen әsker vasьññ qaramaqьndaqь zapas әskerdi ajtadь.

Terror — Kisi өltryv, qьrқьñ çasav maqьnasьnda çyredi. Terrorist sol terrorьq әreketi өз qolь men oғndavсь adam. Terror sajasat өmirinde көp oғnьñ aladь. Terrorдь ykimet vasьndaqь adamdarqа çasajdь, ykimet vasьlarьññ keje birevlerin өltirip, vьlajqьlarьñ qoғqьтьp, yrejlendirip, vijlikti qolqа aluv maqsatь men az qana adamdardьñ tovь terrorьq әreketin çyrgizedi. Terror әdisin көvinese qalьqtan, көpcilikten qol yzgen, sol көpcilikke өз sözün tьndata almaqan ьzalь adamdar qoldanadь; eldin varьq sajasij caruvacььq өmirine ulken әseri tijip, mьqтьrol alьp oтьrқan çeke vasь adamdarь, duspan çaqь әdeji çaldama çendetterin çiverip өltiredi. Trotskijс-vandьlar German, Çapon terrorijsteri men avьz biriktirip, vizdin partija men ykimet vasьlarьñ өltirip maqsattarьña çetpek volqan. Kejde eki ykimetti araz qьluv maqsatь men de terror әdisi qoldanьladь. Mәselen osь maqsat pen Juvgoslavijajьñ koroь Aleksandr men Pransijajьñ сьrtqь is ministiri Bartuvдь 35-çьь German pacisterinin çaldama çendetteri өltirdi.

Ykimet vijligin qolьna alьp oтьrқan tap ta өзine qarсь duspanьñ qoғqьтьp, zәresin alьp qarсььqьñ çojuv ycin de terror әdisin qoldanadь. Mьjsalь, Kolcak, Denijkin taqь sol сьjaqtь vandьlar alьp turqan çerindegi caruvалardьñ, çumьсьларdьñ qarсььqьñ vasuv ycin terror çyrgizdi.

J. STALIN

LENİNİZM NEGİZDERİ TUVRALB

(*Bası qornaldın ötken sandarında*)

VI

Ult məselesi

Bul taqırdıtan men vastı eki məseleni alam: a) məselenin qojılsı; b) ezilgen qalqırdın azattıq qozqalısı çəne proletarijat revolyutsiası.

1) Məselenin qojılsı. Sonqı cıyırma cıldın icinde ult məselesi tolıp çatqan iri özgeristerdi vassınan kecirde. II Internatsijonal dövırindegi ult məselesi men leninizm dövırindegi ult məselesi tipti bir emes. Olar tek kölemi çaqınan qana emes, icki sıjratıar çaqınan da bir-birinen mıqtar ajrıladı.

Burın, ədette, ult məselesi, kövinese «mädenijetti» ulttarqa çatıuqın məselelerdin tar cenberinen cıqa almajın. Erlan, maçar, polək, rijn, serb, Evropadaqı bulardan vassı taqı keı bir ulttar pravaları tolıq emes qalqıtar dep sanaladı da, II Internatsijonaldın gerojları, osılardın taqdirine qana köñilderin völetin. Ult tepkisinin varı turqan mejrimsiz, dövėki tyrin körip çatqan Azijadaqı, Aprijkadaqı, nece on cıyır mıllijondaqı qalqıtar, ədette közge tyspeı qala veretin. Aq ulttar men qara ulttardın, «mädenijettiler» men «mädenijetsizderdi» bir taqtaqa qojıvqa vattıdarı varmajın. Kolonijalardın azat qıluv çenindegi məselelerdi ajtıqsı kelmeı attar ötetin assı-tussı eki-yc sıldır qavı—mine, II Internatsijonal vassıların taqtana aladı nəseleri osı voladı, Endi ult məselesindegi bul calaqajlıq, eki çaqılyq cıjıldı dep esep telyvge tijis. Leninizm bul soradı ılayıqsızdıqın, cındıqqa çatıavcılyqın vetin actı, aqtar men qaralardı arasındaqı, evropalıqtar men azijalıqtar arasındaqı imperijalizmin «mädenijetti» qıldarı men «mädenijetsiz» qıldarın arasındaqı kerteni qıjratı, sıjtıp, ult məselesin kolonija məselesi men vajlanıstırdı. Sıjtıp, ult məselesi çeke məsele volıvdan, bir memlekettin icki məselesi volıvdan, çalıp məselege, qalıq aralıq məselege, tıveldi qalqıtar men kolonijalardın imperijalizm tepkisinin qıtlıv çenindegi çalıp çer cıyızlık məselege ajnaldırdı.

Burın ulttardın öz tizginin özi alıv (самоопределение) prinsipi—ədette, teris tysindiriletin edi, kövinese onın mazmunın tarıltıp ulttardın aptonomija alıv pravassına dejin qana çetkizetin edi. II Internatsijonaldın keı bir vassıları ulttardın öz tizginin özi alıv pravassın mädenij aptonomija alıv pravassına ajnaldıruvqa dejin varıstı, jaqınj, bytin sajasıj ökimetti ystem ultın qolında qaldırdı, ezilgen ulttardın özderinin mädenij mekemelerin qıruvqa pravassı var degenge dejin tysirdi. Bul çaqıdaj mınaqan əkeletin edi: öz tizginin özi alıv ijdejası anneksijaqa qarssı kyrestin qıtalı volıvdan, anneksijanı aqtav qıralına ajnalıp ketyv qavrine usıraj çazdadı. Endi bulaj catastıruv asıldı, çenildi dep esep tev kerek. Leninizm—öz tizginin özi alıv degen tysinikti tıveldi elder men kolonijalardın ezilgen qalqıtarın tolıq völinıv pravassı, ulttardın özine völek memle-

ket volьp өmir syryv pravasь dep tysinyv kerek dep keңejtti. Sonь men, өз tizginin өzi aluv pravasьn aptonomija aluv pravasь dep tysindiryv çolь arqьbь anneksijanь aqtav mymkindigi de çoqaldь. Sonь men, өз tizginin өzi aluv prinsibi, imperijalizm soqьsьbьnь tusьnda—sotsijal-covijnisterdin buqaranь aldajtьn cybesiz quralь voluvcsьbьqtan, ne tyrli imperijalistik qьbьqtardьn covijnister quvьbьqtarьbьnь sьrьn acьp, masqaralajtьn quraloqa ajnaldьrьldь; buqaranь internatsijonalizm tuvqьnda tьrbijelejtin sajasij aqartuv quralьna ajnaldьrьldь.

Burьn ezilgen ulttar çajьndaqь mөsele, әdette, tek qana prava mөselesi dep qaralajtьn. II Internatsijonal partijalarьbьnь imperijalizm tusьnda ulttardьn bir tovbь (azcsьbьqь) ulttardьn ekinji tovbьn qanav men turajtьndьqьn vьrkemelep, «ulttardьn ten pravabьbьqьn» qocametlep çarbьjalavlarь, «ult tendigi» tuvralь sansьz deklaratsija taratuvlarь, ezilgen ulttardьn mazaqtav, qorlav voladь. Endi, ult mөselesindegi vьrçuvazijabьq-prava көz qarasьbьnь sьrь acьldь dep sanav kerek. Ezilgen qabьqtardьn azattьq kyresin proletarijat partijalarь tuvradan-tuvra qoldamasa, «ult tendigi» tuvralь deklaratsijalar tykke turmajtьn, өtirik deklaratsija voladь, dep leninizm, ult mөselesin qur davrьq, vos deklaratsijabьqtan өmirlik mөselege ajnaldьrьp, çerge tysirdi. Syjtip, ezilgen ulttar tuvralь mөsele—ezilgen ulttaroqa olardьn cьn ult tendigi ycin imperijalizm men kyresine, olardьn өз tizginin өз qolьna alьp derves memleket voluvьna көmek, çәrdem vьryv, cьn çәne ynemі көmek vьrip, qoldav mөselesi voldь.

Burьn, ult mөselesine repormijsterce qaralajtьn edi, kapijtaldьn өkimeti tuvralь, imperijalizmdi qulativ tuvralь, proletarijat revolyvtsijasь tuvralь çalьp mөselege vajlanьstьrьlmaј, өз aldьna vөlek, derves mөsele retinde qaralajtьn edi. Evropada proletarijattьn çenip cьquvь kolonijalar-daqь azattьq qozqalьsь men tikelej odaqtaspaj-aq mymkin vola aladь, ult-kolonija mөselesinin cecilyvi proletarijat revolyvtsijasьbьnь danqьl çolьnan tьsқarь-aq, imperijalizm men revolyvtsijabь kyressiz-aq, «өzinen-өzi» bьnsьz-cьnsьz çyzege asьrьla aladь dep icten çoramaldanajtьn edi. Endi, revolyvtsijaqa qarсь bul көz qarastьn sьrь acьbьp әjgilendi dep sanav kerek. Ult mөselesi tek proletarijat revolyvtsijasь negizinde qana çәne sonь men vajlanьsqanda qana ceciletindigin, Batьsta proletarijat revolyvtsijasьbьnь çenyv çolь kolonijalar men tәveldi elderdin imperijalizmge qarсь azattьq qozqalьstarь men revolyvtsijabьq odaq çasav arqьbь volatьndьqьn, leninizm bьspattar vьrdi, al, imperijalistik soqьs pen orьs revolyvtsijasь munь anьqtar cьqardь. Ult mөselesi—proletarijat revolyvtsijasь tuvralь çalьp mөselesin bir vөlegi, proletarijat diktatuvrasь tuvralь mөselesin bir vөlegi.

Mөsele, vьlaj tur: ezilgen elderdin revolyvtsijacьl-azattьq qozqalьsьbьnь revolyvtsijabьq mymkindikteri sarqьbьp volqan va, çoq pa, eger sarqьbьp volmaqan volsa, sol mymkindikterdi proletarijat revolyvtsijasь ycin paj-dalanьp, tәveldi çәne kolonija elderin imperijalistik vьrçuvazijanьn rezervinen revolyvtsijacьl proletarijattьn rezervine, odaqtasьna ajnaldьruvoqa ymit, negiz var ma?

Leninizm bul suravqa var dep çavap vьredi, jaqnij, ezilgen elderdin ulttьq-azattьq qozqalьsьnda revolyvtsijabьq qaviletter var, çәne ol qaviletterdi çalьp çavdь qulativ maqsatьnda, imperijalizmdi qulativ maqsatьnda paj-dalanuvqa voladь dep tanuv tuvqьnda çavap vьredi. Imperijalizm damuvьbьnь meqanijkasь, imperijalistik soqьs çәne Resejdegi revolyvtsija, Leninizmni bul çәndegi qortьndьlarьn tolbьqь men vьkitip otyr.

Ezilgen çәne tәveldi qabьqtardьn ulttьq-azattьq qozqalьstarьn proletarijat tararьnan qoldavdьn, vatьl tyrde, vьsene qoldavdьn kerekтиgi de osьdan kelip cьqadь.

Bul әrijne çeke alqanda konkretti retterdin vәrinde de ulttьq qozqalь-

ьstьн qandajьн volsa da, qajda, qacan volsa da, proletarijat qoldaj veryvge tijis degendik emes. Əngime imperijalizmdi ньоajtuvоја, saqtavqа vet alqan ult qozqalьstarьн quvattav emes, imperijalizmdi əlsiretyvge, onь qulativоја vet alqan ult qozqalьstarьн quvattav tuvralь volьp otьr. Kej bir çeke ezilgen ultьq qozqalьstarьньн proletarijat qozqalьсьньн damuv myddesine qarsь kelip tyjisiр qalatьн kezderi de voladь. Ərijne, mundaј volqan kezderde oqan çərdem etyv tuvralь sөz voluvqа da mymkin emes ekendigi əzinen əzi-aq belgili. Ulttardьн pravasь tuvralь məsele — əz aldьna oqcav turqan, əzi men əzi volatьн məsele emes—proletarijat revolytsijasь tuvralь tutas məselenin bir vөlegi, sol tutas məselege vaqьnatьн çəne sol tutas məselenin көz qarasь men qaravdь kerek etetin vөlegi. Marks, etken qasьrdьн 40-сь çьldarьнда poləktər men bengrlerdin ultьq qozqalьstarьн çaqtar, ceqtar men on tystik slavandarьньн ultьq qozqalьstarьна qarsь voldь. Ne ycin? Sevevi—ceqtar men on tystik slavandarь ol kezde «reaksijasь qalьq» edi, «orьstьн» Evropadaqь «tosqavьь» edi, apsalьvtijzmnin tosqavьь qorqanь edi, al poləktər men bengrler ol kynde apsalьvtijzmgə qarsь kyresken «revolyvtsijasь qalьqtar» edi. Ujtkeni, ol kezde ceqtar men on-tystik slavandarьньн ultьq qozqalьstarьн qoldav, oььstap kelip Evropadaqь revolyvtsijasь qozqalьstьн en qavьptь duspanь volqan patsacьldьqть çaqtaqandьq volatьн edi.

«Demokratijanьн çeke talaptarь, sonьн icinde ulttardьн əz tizginin əzi aluvь—apsalьvt emes, çer çyzilik çalьь demokratijalьq (bul kynde çalьь sotsijalistik) qozqalьstьн bir vөlcegi. Naqтьь bir çeke retterde vөlcektin çalььqа qajсь kelip qaluvь mymkin, olaj volqan kezde ol vөlcekti qavьldamav kerek» dejdi Lenin (XIX tom, 257 — 258-better).

Eger, ərijne, məseleге resmij көz qaras pen, avstraktь prava көzi men qaramaj, naqть, revolyvtsijalьq qozqalьь myddesinin көz qarasь men vaqalasaq, ər bir çeke ultьq qozqalьstar məselesinin çajь, ol qozqalьstardьн reaksijalьq voluv mymkindiginin çajь, mine, osьlaj.

Çalьь ultьq qozqalьstardьн vərinin de revolyvtsijalьq sьjpatь tuvralь osьпь ajtuv kerek. Kej bir çeke ultьq qozqalьstardьн reaksijasьldьoьь qanca atnasijteldi, qandaj erekce volsa, ultьq qozqalьstardьн vasьm көpciliginin cybesiz revolyvtsijasьldьoьь da sonca atnasijteldi, soncaј erekce. Imperijalizm çancuььньн çaqdajьndaqь ultьq qozqalьstardьн revolyvtsijasьь sьjpatь voluvь — ol qozqalьstardьн proletarijat elementterinin mindet-ti tyrde voluvьн, revolyvtsijalьq, nemese respuvblijkalьq programьь voluvьн, demokratijalьq negizi voluvьн tipti kerek etpejdi. Avqan əmirinin Avqanstanьн təveldi el volmavь ycin kyresyvi, əmirdin çəne onьн serikterinin pikirleri monarqьjalьq ekenine qaramastan, objektiptik çaqьnan revolyvtsijasьь kyres voladь, yjtkeni, bul kyres imperijalizmdi əlsiretedi, iritedi, negizin unoььjдь; al endi, Kerenskij men Seretelli, Renodel men Sejdeman, Cernop pen Dan, Genderson men Klajnis sьjaqть «vargь turqan» demokrattar men «sotsijalisterdin», «revolyvtsijasьldar» men respuvblijkasьldardьн imperijalistik soqььs kezindegi kyresteri reaksijasьь kyres voldь, yjtkeni, ol kyrestin nətiçesi imperijalizmdi açarlav, ньоajtuv, çenyvge çetkizyv voldь. Mьсьr kyresteri menen virçuvazijalьq oqьqandarьньн Mьсьrdьн təveldi el volmavь ycin kyresyvi, Mьсьr ult qozqalьсьньн lijderlerinin tuvьstarь men ataqtarь virçuvazijalьq voluvьна qaramastan, olardьн sotsijalizmgə qarsььoььна qaramastan, olardьн kyresteri çoqarqь ajьloqan severter voььnca, objektiptik çaqьnan revolyvtsijasьь voladь; al, Anglija çumьсьь ykimetinin Mьсьrdьн təveldi voluvьн saqtav ycin kyresi, bul ykimet mycelerinin tuvьstarь men ataqtarь proletarijatьь voluvьна qaramastan, olardьн sotsijalizmdi «qostajьndarьна» qaramastan, ço-

qarьdaqь ajьtoqan severter voььnca, **reaksijacyl** kyres voladь. Men, Ijndija, Qьtaj sьjaqtь kolonija ьane tьveldi elderdin irilerindegi ult qozqalьstarь tuvralь ajьtp ta turqalьm ьoq, bulardьn azattьqqa qaraj vasqan ьr bir qadamь, tipti resmij demokratijanьn talaptarьn vuzsa da, imperijalizmди temir toqpaq pen uruv voladь, jaqniь, sьzsiz, **revolyutsijacyl** qadam voladь.

Ezilgen elderdegi ult qozqalьstarьn resmij demokratija ьaqьnan qarar vaqalamaj, imperijalizmge qarьsь kyrestin ьalpь balansьna qandaj nətijce veretindigi ьaqьnan vaqalav kerek, jaqniь «vəlip aьp emes, ьer ьyzilik masctar pen vaqalav kerek»—dep Lenin durьs ajtqan (XIX tom, 257-bet).

2) Ezilgen qalьqtardьn azattьq qozqalьsь ьane proletarijat revolyutsijasь. Ult mьselesin ceckende leninizmniьn tyrki izi mьna qaqьjdalardan sьoqadь:

a) dynije eki lagirge vəlinyvli: ьer carьndaqь qalьqtьn orasan kəpçiligin qanavсь, rijnansь kapijtalьn ijemdenip oььroqan at tьvelindej mьdenijetti ulttardьn lagiri, ьane ьer ьyzindegi qalьqtьn kəpçiligi volqan kolonijalardaqь, tьveldi elderdegi ezilgen, qanalqan qalьqtьn lagiri;

b) rijnansь kapijtalьnьn ezip ьane qanar oььroqan, kolonija elderi men tьveldi elder imperijalizmniьn kyc alatьn ətə maьzdzь vulaqь, ətə yьken rezervi;

c) kolonija elderindegi, tьveldi elderdegi ezilgen qalьqtardьn imperijalizmge qarьsь revolyutsijacyl kyresteri — olardьn ezilyv men qanaluvdan azat voluvlarьnьn birden-bir ьolь;

ь) maьzdzь-maьzdzь kolonija elderi men tьveldi elder ult azattьq qozqalьs ьolьna tysip oььr, bul qozqalьs ьer ьyzilik kapijtalizmди daqdarьsqa usьratraj qojmajdь;

d) ozьq elderdegi proletarijat qozqalьsь men kolonijalardaqь ult azattьq qozqalьsьnьn myddeleri, revolyutsijacyl qozqalьstьn osь eki tyriпniь (видов) ьalpь ьavoqьa, imperijalizmge qarьsь tutasqan majdan volьp qosьluvьn kerek etedi;

e) revolyutsijalьq virikken majdan qurmajьnca, ьane onь nьoqajrajьnca, ozьq elderde ьumьsь tabьnьn ьenyvi, ьane ezilgen qalьqtardьn imperijalizmniьn terkisinen azat voluvь mymkin emes;

p) ezyvci ulttardьn proletarijatь «əz otanьndaqь» imperijalizmge qarьsь, ezilgen qalьqtardьn azattьq qozqalьsьn tupadan-tuvra ьane qacьrlь tyrde qoldamasa, virlesken revolyutsijalьq majdan quruvqьa volmajdь, yjtkeni, «vasqa qalьqtardь ezip oььroqan qalьqtьn ətzi de azat vola almajdь» (Marks);

z) bul qoldav degenimiz — ulttardьn vəlinyvge, əz aldьna derves memleket volьp ətir syryvge pravаль degen urandь ьaqtar, qorqar, iske asьrьp sьoquv voladь;

i) osь urandь iske asьrmajьnca, sotsijalizmniьn ьenyvine zattьq baza volatьn ulttardьn virigyvin, tutasqan dynijelik caruvacььqta qoldasьp is istevin retke qojuvqьa volmajdь;

k) bul virigyv tek erikti tyrde, qalьqtardьn virine-viriniьn senyv negizinde, ьane tuvьsqandьq ara qatnasь negizinde qana tuvqan virigyv vola aladь.

Budan kelip, ult mьselesinde eki yьqaj, eki bet aьs sьoqadь: imperijalistik ьancuv men kolonijalьq qanav negizinde tuvqan, imperijalistik vuqavdan sajasij azat voluv ьane əz aldьna ultьq memleket quruv bet aьsь; ekinci — ьer ьyzilik vazar ьasaluvь men ьane ьer ьyzilik caruvacььq ьasaluvь men vajlanьstь, ulttardьn caruvacььq ьəninde ьaqьndasuv bet aьsь. Lenin vьlaj dejdь:

«Damьp kele ьatqan kapijtalizm ult mьselesinde eki tarьjqьj bet

al'bst' viledi. Birincisi: ult tirciliginin, ult qozqal'star'ny'n ojanuv', ultt'q qancuvdy'n qandaj'na volsa da qars' kyresyv, ultt'q memleketter quruv. Ekinisi: ulttar aras'ndaq' ne tyrl' qatnastard'ny'n erken-devi q'ne q'jilenyvi, ultt'q kedergilerdin q'jrat'lyuv', kapijtal'd'ny'n, ekonomijka'q turm'yst'ny'n, sajasatt'ny'n, q'lym'ny'n, taq' taq'ylar'ny'n internatsijonal'd'q tutasuv'ny'n qasav. Bul eki vet al'bst'ny'n ekevi de — kapijtalizmni'n dynijelik zap'ny'. Birincisi — kapijtalizm erkendevinin vas kezinde vas'ny'm volad', ekinisi pisip qetilgen, sotsijalistik qozqam-qa ajnaluv'qa kele qatqan kapijtalizm'di s'jprattaj'dy'» (XVII tom, 139—140-better).

Imperijalizm ycin bul eki vet al'bs biri men biri s'j'spraj't'ny'n qaj's'lyq vol'p tav'lad', yjtkeni — imperijalizm qanavs'yz q'ne kolonijalard' «tutasqan vytin bir» senberinde zorlap ustama'ynca omir syre almaj'dy, yjtkeni, imperijalizm ulttard' anneksija arq'ly q'ne kolonija q'lyp ozine qaratur arq'ly qana qaq'ndast'rad'; muns'yz on'ny'n omir syryvi teginde mumkin emes.

Kommunizm ycin, bul vet al'bstar bir istin, ezilgen qal'qtard' imperijalizm qul'd'q'ny'n vosatur isinin eki q'aq' qana volad', yjtkeni, qal'qtard' tutasqan dynijelik qaruvacs'lyqqa biriktiryv, tek olard'ny'n birine-biri senyvciligi arq'ly q'ne erikti tyrde kelisyvciligi arq'ly qana mumkin eken-digin, qal'qtard' erikti tyrde biriktiryv, kolonijalard' imperijalistik «birlestik tutast'qtan» v'lip s'qaruv arq'ly, olard' oz' ald'na derves memleketterge ajnal'd'ruv arq'ly qana mumkin ekendigin kommunizm viledi.

Ozderinin imperijalistik ykimetteri men kyreskisi kelmejtin, «olard'ny'n» kolonijalar'ndaq' ezilgen qal'qtard'ny'n qul'd'qtan vosatur kyresin, memleket vol'p v'linyv kyresin qoldaq'ly s' kelmejtin ystem ulttard'ny'n (Angilija, Pransija, Amerijka, Ijtalija, Japonija t. v.) «sotsijalisterinin» ul' memleketlik sovijnizmne qars' qaq'ly, yzdiksiz, tavandy kyres qyrgizyv'din kerectigi os'ndan kelip tuvad'.

Bul kyressiz ystem ulttardan s'qqan qum's'lylar tav'ny'n naq'yz internatsijonalizm ruv'q'nda, taveldi elder men kolonijalard'ny'n enbekci vuqarasy men qaq'ndast'ruv ruv'q'nda proletarijat revolyutsijas'ny'n s'ny'm'ny'nde daj'ndav ruv'q'nda t'rbijelevdi o'jqa da aluv'qa volmaj'dy. Eger, v'ir'ny'q' Resej imperijas'ny'n ezilgen ulttar'ny'n or'ny'n proletarijat'ny'n qaq'tar qoldamas, Resejde revolyutsija q'ncip s'q'a almas edi. Kolcak pen Denijkinin tas-talqan'ny'n s'q'ras edi. Biraq, bul qal'qtard'ny'n tilektestigi men q'rdemine q'lyp q'etkizyv ycin or'ny'n proletarijat'ny'n en' ald' men or'ny'n imperijalizminin s'ny's'ny'n yzip, bul qal'qtard' ultt'q ezilyvden vosatur'qa tijis edi. Muns'yz, Sovet okimetin n'qajtuv'qa, naq'yz internatsijonalizm'di ornatur'qa, qal'qtard'ny'n qol ustas'p is istevdin, sotsijalistik Sovet Respublika'lar'ny'n Odaq' der atalat'ny'n, tamaca u'j'm'ny'n, qal'qtard'ny'n kelesekte dynijelik qaruvacs'lyqqa birigyv'ny'n qandy' ylgisi vol'p tav'lat'ny'n u'j'm'ny'n quruv'qa mumkin volmas edi.

Ozinin ultt'q qarav'ly'ny'n qozqar'ny'n s'q'a almaj't'ny'n q'ne oz elindegi azatt'q qozqal'yst'ny'n ystem elderdegi proletarijat qozqal'ly men vajlan'ly var'ny'n tysinvejtin, ezilgen elderdin sotsijalisterinin ultt'q tu'j'q't'ny'na, ultt'q senberden s'q'a alman'ny'n, o'qsav'ly'ny'n qars' kyrestin, kerectigi os'ndan tuvad'.

Mundaj kyres volmasa, ezilgen ulttar proletarijat'ny'n derves sajasat'ny'n, q'ne qal'p qav'dy, imperijalizm'di qulatur kyresinde ystem elderdin proletarijat'ny'n men tart'q'ly'ny'n saq'tar qaluv mumkin emes; mundaj kyressiz internatsijonalizm mumkin volmas edi.

Ystem ulttar men ezilgen ulttard'ny'n enbekciler vuqarasy'n revolyutsija'lyq internatsijonalizm ruv'q'nda t'rbijelevdin q'ly'mine os'ndaj.

Сумьсыларды интернационализм түрүндө тәрбиелев чөинде коммунизмнин еки чақтық сумьсы түрүлө Ленин ылај дейди:

«Езувци иргели улттар мен езилувци усақ улттарда, ыревдин ели мен çerin кыс пен тартыр алыр отыроған улттар мен, ели мен çerin алызыр отыроған улттарда бул тәрбие... нақты бирдей вола ала ма?»

Бирдей волмаса керек. Бир мақсатқа апаратын қол ыарлық улттардын толық пен праваға четуви, бир-бирине ыарынса толыз қақындасыр одан әри қосылыр кетуви, сирә, әр түрли нақтылы қолдар мен çyретин волағ. Мысалы, бул қол — қақаздын ортасында тұроған ноқатқа қақаздын еки қавырығасынан түвра тартылоған еки сызықтың бири оңға қарај, бир солға қарај тартылатын сыжақты. Егер, ыревдин елин, çerin кыс пен тартыр алыр отыроған, езувци иргели улттан сыққан сotsijalis, улттардын қосылуын қалпы түрде қостай çyrip, «оның» II Неколајы, «оның» Белгелими, Георгий, Руванкаresi çәне ыасқалары да усақ улттар мен қосылуың қытайтын, (аннексија арқылы) — II Неколај Галијтсия мен «қосылуың» қытайтын, II Белгелим Белгизја мен «қосылуың» қытайтын тақылы-тақыларды бир мијнутке вола да умытыр кетсе — бул сыжақты сotsijalis теорияда ыйсара доктрийнер, исте империялизмнин көмекчиси волады.

Езувци elderдеги сумьсыларды интернационалдық қол мен тәрбиелевдин ден салмақты езилген elderдин волинуыге ериктилигин сол сумьсылардын угыттевинде, сонь қақтанында волуыға тийисти. Мунсыз интернационализм қоғ. Мундај propagанданы çyргизейтин езувци улттан сыққан сotsijalistin қай-қайсылы вола да империялис деп, çексурь деп сықақтануға ыиздин праваны да ыар, mindetimizде. Бул волинуы сotsijalizmге дейин, ең волмағанда 1000-нан 1 рет «çyзеге асуың» мүмкин вола да даусыз, керекти талап.

Ал, усақ улттан сыққан сotsijalis угытинин негизги салмақты улттардын «өз ықтығары мен қосылуың» деген ыиздин қалпы рормуларымыздын екенци сөзине салуы керек. Ол өзинин интернационалистик mindetterin ыузбай отырыр-ақ, өз ултын сајасий төveldi волмағын да, ултын көрсилес X, Y, Z, т.в. мемлекетине қосылуын да қақтай алады. Бирақ, ыарлық реттерде де ол усақ-ултық көлемсиздикке, туықтыққа, оқсавлануыға қарсы, ыутинди çәне қалпын саңасуы үсин, çекенин мүддесин қалпын мүддесине ыақындатуы үсин кыресуыге тийисти.

Мәселенин қайы әвден ојламаған адамдар — езувци улттардан сыққан сotsijalisterдин «волинуыге ериктиликти» қолдағын, езилген улттардан сыққан сotsijalisterдин «қосылуыға ериктиликти» қолдағын — «қайсылық» деп табады. Брақ, бир аз мыјға салып, ојлар қарағанда, интернационализмге, çәне улттардын қосылуына, бул кыјде тұроғанда осы мақсатқа четуыге ыасқа қол қоғ екендиги, волуыға да мүмкин емес екендиги көринеди» (XIX том, 261 — 262-беттер):

(Қалғасы ыар)

